

NÎQAŞËN FELSEFEYË 34.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

*Niqaşên felsefeyê 34. @
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2016-Almanya-Berlin
Grafik: zendi şîyar*

.
ISBN 968-4-940996-30-9

Pêşgotin:

Wittgensten wê weke filosofekê serdema hemdem ku wê navê wî piştî şerê cihanê ê yekem û pê de wê derkeve li pêş. Di felsefeyê de wê bi têngînên xwe yên ku ew pêşdixê bi navê demên tractatus ên yekem û duyem de wê, ji hizrên wî were bahskirin. Wê dema ku wê bahsa felsefeya wî were kirin wê di nava bûhûrîna wan deman re wê di rengekê de wê weke ku wê bibê û wê, di wê çerçoveyê de wê bi hizrên xwe re wê, di rengekê de wê, were li ser ziman.

Di pêvajoya heriina jîyane wî de wê bi zêdeyî ku wê bahsa wî were kirin wê çawa wê, weke bandûra têngîna hizrên russell ên li ser wî ku wê dibê re wê, ji wî were bahskirin.

Felsefeya wittgenstein wê di rengekê de wê, li ser temen û çerçoveyek ku ew wê bi ziman re wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê bi hizrên xwe re wê, di awayekê de wê, werênê ser ziman. Di felsefeya xwe de wê, ji aliyekê ve wê, bi hoyandina bi ziman re wê, di rengekê de wê bihizirê û wê, ziman wê weke sînorê dûnya mirov a fahmkirinê wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê pê nasebikê.

Ew wê bi wê re wê, dema ku ew bahsa sînorê wê bikê wê, bêgûman wê, ne bi têngînek ku ew wê, weke sînorê wê yê bi wê hizirkirin ku em heta kûderê bi ziman re wê qastbikê. Wê di wê temenê de wê ew wê qastbikê ku ew ziman ji têngînek metafîzîkî û hwd bê paqijkirin re wê, bi wê çerçoveya wê gotina 'sînorê ziman' re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, salixbikê û wê werênê ser ziman.

Di mijare ziman de ku em bahsa wê bikin bi wê re em dikarin wê jî di dewama wê de wê bi wê re wê werênina li ser ziman ku wê bi şenber û razberiyê, bi wate û bêwate, dîyar û nedîyar û hwd re wê, ji hev wê cihê

bikê û wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bixwezê ku ew wê, di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, werênê ser ziman.

Di gotina bi ziman re a wittgenstein a li ser ziman re ku wê werênê ser ziman wê bi têngîna 'wîneyê ziman' derxistinê re wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dema pêşî a tractatus de ku wê mantiq û ziman wê bi hev re wê li ser temenê dîyariya bi derpêşê weke biwate û bêwateyîya wê re ku wê bênê ser ziman wê, di dema piştê wê, xwe bi sipêrê çerçoveyek zimanî û ankû em dikarin bibêjin ku wê xwe bi spêrê zanina ziman.

Di gotinên wî yên dema pêş de ku wê çendî wê weke di temenê zanîn û felsefeyê de wê weke mantiqê wê weke wê bide dîyarkirin wê bênê ser ziman lê wê piştê wê, ji wê derbasî li aktiviyek bi zimanî û funksiyonên wê yên bi fahmkirinê ên pirralî û bi têngînek pirranî ku mirov wê bi wê re wê bikê.

Di wê dema ku wê, wittgenstein wê bijî de wê bandûra 'dordora wiyane' û bi awayekê empristên ingilîsî wê di wê çerçoveyê de wê, bibê. Ew wê, di wê demê de wê mijare mantiqê ji frege û heta russell wê di wê çerçoveyê de wê hildina li dest û wê li ser wan re wê, di dîmenekê de wê bixwênê û wê hizrên xwe wê êdî wê werênê ser ziman. Dema xwe ya duyem jî wê bi têngîna 'lêpîrsînên felsefeyê' re wê weke ku wê destpêka wê bikê û wê hizrên xwe yên di dema pêşî de wê hanîna ser ziman wê hem di wan de wê kûr bibê û hem jî wê di rengekê de wê çerçoveya wan wê zêdetirî wê bi awayekê felsefeyî wê zelaltir wê bikê. Ew di wê demê de wê felsefeyê wê weke bi ziman re wê, bi têngîna leyistika zimanî wê bikê ku ew wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. di dewama wê de wê, di wê rengê wê şîroveyên wittgenstein wê li ser wê çerçoveya ziman re wê, mijare fahmkirinê û têtikiliya nava diyardeyan û ankû ziman û dînyayê wê, di wê çerçoveyê de wê di nava levhatinekê de wê çawa wê bi wê bigihijê 'zimanekê ideal' wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Di wê demê de wê bahsa zimanê felsefeyê û lêpîrsîna wê zêdetirî wê bikê. Di dîmenekê de wê, dema ku wê, werênê ser ziman ku "mîrov nizanibê bêdeng Bê!" jî wê weke gotinek ku wê temenê de wê, ne bi wateya xwe bêdengkirinê û hizra ne hanîna li ser zimanê wê werênê ser ziman. Wê di wateya ji ya ne diyar, weke bi nepeni û metafîzîkî û hwd dîrketinê û dervî wê, bi ya heyî û diyar û hebûna wê re xwe bi sînor bigirê û wê fahmkirina xwe pêşbixê re wê li ser wê bisekinê.

Li Cambridge'ê ku wê piştî George Edward Moore wê li dora salên 1939an de wê bidest kirina profesoriyê wê bikê wê, di wê demê de wê, piştî wê êdî wê jîyane xwe wê li ingilistan, irlanda, amarika û hinekê li norwêcê li deverên weke 'skjolden'ê wê jîyane xwe wê biijî.

Piştî wê demê û pê de wê bi hizrên xwe yên di çerçoveya 'lêpîrsînên felsefeyê' de wê, bandûra xwe wê bide dîyarkirin. bi têtîna 'tractatus'ê wê di dîroka felsefeyê de wê, di wê çerçoveyê de û wê bi rengê hizirkirina xwe de wê, nîşanaya xwe wê kûr wê bihêlê.

Di wê dema ku wê weke aqadamisyen wê li cambridge wê dersan wê bikê wê, xabate xwe ya 'lêpîrsînên felsefeyê' wê nivîsê û wê, li ser mijarên felsefeyê ên weke 'zanîna qatî', 'gûmanê', 'felsefeya derkkirinê' û hwd re wê, hizrên xwe wê, biafirênê. Piştî salên 1947an wê, aqadamisyenyê wê berdê û wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi tememî wê bide felsefeyê. Di wê çerçoveyê de wê, di 'lêpîrsînên felsefeyê' de wê, di renekê de wê, felsefeyê û ziman wê, li ser temenekê emprîkî wê di renekê de wê bihizirê û wê, ji têtîna metafîzîkê wê, çawa wê dûr wê felsefeyê wê biafirênê wê di wê demê de wê li wê bihizirê.

Di wê çerçoveyê de wê, felsefeyê wê, di dîmenekê fahmkirinê ê ku wê gelek şîrovevan wê weke 'terapiya felsefeyê' ku ew wê, dixwezê di dîmenekê de wê pêşbixê wê di renekê de wê, werênê ser ziman. Di mijare têtîna terapiyê de ku wê bi gotina felsefeyê re wê hilde li dest wê, di çerçoveya têtîna felsefeya derkkirinê de wê, bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, mijare ziman û rengê bikarhanîna gotinan û awayê wan ku mirov li wan bi hey bê wê li ser wê bisekinê.

Di dewama wê de wê, mijare têtînenê weke çavdêrîyê, hêstê, hizirkirinê, hijmarê û hwd wê, weke têtînenê ku em çawa bi tiştêkê û weke bûjenekê wê bi wê dihizirin wê, bixwezê di dîmenekê weke wê de ew li wê bihizirê.

Di dema duyem a tractatus de wê bi zêdeyî wê giringiya xwe wê bide ser şîrovekirinê bi ziman û zanîna ziman. Di wê çerçoveyê de wê bixwezê bi têtîliya wê ya bi jîyanê û ankû dînyayê re ew bigihijê temenê û çerçoveyek fahmkirinê. Ew wê di wê çerçoveyê de wê mijare 'dîmenê' wê bi felsefeyê û zimanê wê re wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê, di dema pêşî a tractatus de wê, gotina 'wêneyê' wê di wê rengê de wê derkeve li pêş. Ew mijare ya ku wê weke bi wêneyê ku wê ji wê wêneyê wê were girtin wê dema ku ew wê, weke bêtê ser ziman wê di rengê weke "bi dijberiya wê bûjenê li bûjenîya wê

hizirkirinê´ re wê, di dîmenekê de wê, werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê ya ku ew qast dikê wê ew bê ku wê mijare felsefeyê wê, di wê hizirkirinê ya ku em lê dinerin wê çawa wê bi derkkirina me ya bi hiş û dîtina bi hiş re wê digirin re wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê.

Wittgenstein wê li bûjenên vajî hev wê bihizirê. Ku em dema ku wê, deverekê bi metreyê wê bi pîvîn wê, ew hasibandina bi metreyê wê, di gavekê de wê, pîvanek mekanê ku em dikin wê bi wê pîvanê wê hasibandina demê jî wê weke ku wê bibê wê li wê bihizirê. Li gorî wê pîvane demê a gavekê jî wê pêwîst bê ku ew hebê. Di wê temenê de wê, dema ku em li bûjenê dihizirin wê ya vajî wê bûjenê wê çî bê wê, jî aliyekê din ve jî wê bixwezê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. bi heman rengê wê dema ku em bi heman pîvanê wê dema ku em demê wê bi wê bi pîvîn wê weke ew weke pîvanek mekanê jî bê, wê di renekê de wê, hizra xwe wê bînenê ser ziman.

Em dema ku em dîmenekê bi tiştêkê wê dibînin wê ew dîmen wê çendî wê bi wê bê wê li wê bihizirê. Di wê de wê bûhûrîn û gûharîna bi fektora demê re jî ku ew li wê dihizirê wê, di wê temenê de wê, ya ku me ew girt wê, ew wê bi wê çawa wê bê fahmkirin wê li ser wê bisekinê.

Wittgenstein wî xwest ku ew wê bi mijare fahmkirinê ew li ser rewşa ziman re wê, bi tîgîna ´rêgezê´ û ´wateyê´ re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di mijare tîgîna leyistika ziman a ku ew wê bi kirpênê de jî ew wê werênê ser ziman. Ew wê, bi mantiqê ku wê çawa wê, ziman wê bi baş û rast wê were bikarhanîn di bin serwerîya mirov de wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê, dikarê wê, weke aliyekê wê yê din jî wê li wê bihizirê ku wê, weke kirdeyek bi aqil û serwer mirov wê, çawa wê ew wê bikarbênê wê, di wê çerçoveyê de ew wê li wê bihizirê. Bi wê yekê ew li ser wateyê axift û wê gotinê wê çawa wê bê şenberkirin û wê, bi wê re wê, bê gihiştin fahmkirinek rast û şenber wê li wê bihizirê. Di mijare leyistika zimanî de wê pîrranîya wê di wê çerçoveyê de wê pêwîst bê ku mirov wê fahmbikê bê. Li gorî wî gotinek ku em wê bikardihênin wê bi wateya wê ya di ziman de re´ wê ew wê, bibê û ew wê hebê.

Destpêk; niqaşên felsefeyê 34

Pêvajoyên felsefeyên ên ku wê di demên hemdem de wê, ji gelek aliyên ve wê giring bin ku mirov hilde li dest û ji ser wan re bigihijê encaman bi fahmkirinê. Di wê çerçoveyê de wê, weke pêvajoyek afrîner a bi aqil wê karibê wê hilde li dest. Di wê demê de wê, aqil wê bi felsefeyê û di dewama wê de wê bi pêvajoyên zanyarî wê pêvajoyên pêşketina bi aqil wê bi xwe re wê bijî û wê di xwe de wê, encamên giring wê derxê li holê. Di nava aqil de wê, aliyên ku wê bi wê re wê, bi sînorê wê re wê çî û çawa wê were fahmkirin wê hertimî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di kirdeya gotinên weke 'bi aqil pêşve diçê' û ankû 'bi aqil mirov zêdetirî wê karibê pêşîya xwe bibînê û hwd wê, bi morfolojikî wê hinek aliyên wê yên din ên teybet jî wê hebê. Weke çawa afsûnkarek wê dema ku wê di demê de wê derbas bibê û wê bi hizirê ku ew derbasî di demên berî û xwe piştî xwe û berî ku ew bên jînkirin û ankû piştî ku ew hatina jînkirin wan dibînê û hwd re wê, di rengekê de wê, têgînek wê bi mirov re wê biafirê. Di wê rewşê de wê mijare aqil wê, hertimî wê weke mijarek lêpîrsîner bê. Li ser wê temenê wê yê lêpîrsînê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wittgenstein wê dema ku wê mijare felsefeyê wê li wê bihizirê wê, li ser temenekê mantiqî û empirîkî wê bixwezê ku ew di dînenekê tîkiliya ziman û fahmkirinê û ankû jîyanê bi hev re wê di çerçoveyek afrîner de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê derxistina wî ya ziman û aqil û jîyanê bi hev re wê, çawa wê weke aliyekê wê yê giring bê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wî di rengekê de wê 'darêjkên mantiqî' di wê temenê de wê kirpendin û derxistina li holê. Li

gorî wî derpêş wê awayê rastîya mantiqî wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê têgîna mantiqê, bi ziman û aqil re wê, di ahengekê de wê hilde li dest.

Lêpîrsînên wî yên ku ew dikê wê, di wê çerçoveyê de wê lêpîrsînîya pêdendiya mantiqî a di cihê xwe de ku wê bibê wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Li ser mijare têgîna ku ew dixwezê bi wê bigihîjê cewherê derpêşê wê di wê çerçoveyê de wê têkiliya gotin û aqilê wê bi wê re wê, di rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyên ku wê di wê rewşê de wê bi wê re wê çawa wê werina lê kûrbûn wê were dîtîn.

Di wê temenê de wê di temenê hizirkirinên xwe de wê bi têgînên xwe re wê bixwezê ku ew mijare cewherê di wê nûqtayê de wê, li wê bihizirê û wê fahmbikê. Wê dema ku em dibêjin 'ev tişt wusa ya' wê demê wê cewherê wê têgînê wê bi xwe re wê çî bide me wê bixwezê ku ew wê ji aliyekê ve wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew wê ji wê têgînê wê, bixwezê bi têgîna bûjenê, rastîyê û dînyayê ew bigihêjê fahmkirinekê di nava wê sêkikê de.

Ji aliyekê din ve jî wê weke ku wê were dîtîn wê dîmenê dîtbar kku ew dihê dîtîn wê çawa wê were dîtîn û wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê rewşê de wê ev jî wê weke aliyê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê hilde li dest. Di mijare têgîna dîtbar a weke bi rastîyê re wê, bixwezê ku ew dîmenekê û cewherê wê bi wê re wê kifşbikê. Wê di dewama wê de wê, têgînên weke ku em bêjin 'ez ne rast a' wê demê wê bi wê re wê ew ya ne rast weke nerast wê dîmenekê wê dîtbarî ê bi awayê ê bi gotinê wê bi xwe re wê weke salixkirî wê bi xwe re wê di rengê de wê weke ku wê bide me. Di wê de wê, ev dîmen wê ji hinek aliyan ve wê karibê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, fahmbikê. Li vir wê weke ku wê, werênê ser ziman wê mijare fahmkirinê û ankû ya ku me fahmkir ew me çawa wê fahmkiriya û ankû weke ku me fahmkiriya ew çawa ya û ew çawa pêwîsta were fahmkirin wê li wê bihizirê. Mijare lêpîrsînê û pîrspîrsînê wê weke aliyna ku wê di têgînên xwe de wê di wê rengê de wê bi wê re wê derxê li pêş bê. Wittgenstein wê mijare etikê wê di rengê de wê weke çerçoveyek bi têgîn û rengên qalibên wê re wê di wê çerçoveyê de wê bixwezê wê di çerçoveya wê têgîna xwe ya lêpîrsînê de wê, hilde li dest. Ew wê di wê temenê de wê dema ku wê hilde li dest

wê têtîna etikê wê bi rêgezên rewîstî ên weke 'başîyê', 'rastitiyê', 'dûnya' û têtînen weke 'xwûdê' re wê holde li dest. Bi başîyê başkirinê, bi rastîyê rastkirinê û têtîna dûnyê re pêjna jîyanê û bi têtîna xwûdê wê têtînen weke yên baxtê û hwd ku wê mirov wê xwe li wan berdê û hwd re wê, hilde li dest.

Di wê temenê de wê mijare lêpîrsîna di çerçoveya fahmkirinê de wê, di wê rengê de wê, têtîna cewherê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê hilde li dest bê.

Di têtînen weke minaq ên başîyê de wê, di cewherê wê yê kirdeyî de wê hewldanên bi têtîna idealiteyê û hwd re wê, li wê bihizirê û wê hewldanên ghiştina ya baştir wê çawa wê weke aliyên wê yên ku wê karibin wê bi wê re wê weke di dewama wê de û ji wê hinek wirdetirî wê were lê hizirkirin wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Lê di wê nûqteyê de wê ji aliyekê din ve jî wê têtîna etikê ku wê hilde li dest wê, hin bi hin ku wê tiştên ku mirov wê nemênin ku ew li ser wê bibêjê re wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê mijare etikê wê, hilde li dest. Di têtîna 'tractatus'ê de wê li ser wê temenê wê giringî dayina li mijare leyistikên zimanî û her wusa wê, di wê temenê monolog û nîqaşên felsefeyê ên weke bi keseyetî, bûyinî û menewî û hwd re wê, li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê di leyistokên bi hizirkirina bi zimanî wê di wê temenê de wê di gotinê de wê çî di xwe de wê hilde û wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman ku mirov wê li wê binerê wê di renekê de wê bixwezê ku ew wê balê bikişênê li ser wê. Di wê temenê de wê ziman wê çî di xwe de wê, hilde û ankû wê weke ku wê, di wê de wê weke 'hebê' wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, fahmbikê. Lê li vir wê, ji du aliyan ve wê karibê wê nûqteyê wê, fahmbikê. Yek wê weke bi aliyekê statîkî ku wê bi gotinê û hebûna wê ya kirdeyî wê di lêhatinekê de wê weke pêdendiyekê ku wê bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman bê. Ji aliyê din ve jî wê bi wateya weke ji rewşa dibê û ankû di wê demê û kêliyê de bû ku wê ji wê bi pêjnî û hwd wê bigirê re wê karibê wê bi kirpênê bê.

Di wê nûqteyê de wê, ji rewşê bi gotinê lêhatinê zêdetirî wê weke rewşê lêhatinê wê di renekê de wê dîmenekê fahmkirinê wê di wê nûqteyê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Bi gotinek din wê ne weke ya hundurînî a pêdendî wê weke ya derveyî a herikbar re wê di renekê de wê bi rewşa fîzîkî-bûjenî û hwd re wê di dîmenekê de wê renekê fahmkirinê wê bi

xwe re wê di renekê de wê weke ku wê çerçoveyek fahmkirinê wê bi xwe re wê bide me.

Witgenstein wê dîmenên jîyanî wê weke wênayan wê di renekê wê bibînê û wê weke çawa jîyane me bi wan wênayan hatiya xamilandin wê pênamebikê û wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ew wêne wê, weke di jîyanê de wê çi wê çawa wê werina kirin wê bi xwe re wê di renekê de wê bidina dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê, dema ku em tiştê wê pênamebikin wê di wê rengê de wê di dîmenekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Witgenstein wê di wê rengê de wê dihênê ser ziman. Weke çawa 'ji mêşa hingiv spas bikin ew çawa hingiv dide, weke çawa ew ji aliyê hinek kesên nazik ve hatiya amedekirin. Ev weke tiştê fahmkirbar a. Ê ev ku hun çawa xwe idere bikin wê ji wê re divebêjê. Lê ez nabêjim ji wan, li wan spasiya xwe bike, ber ku, meyzê ku wê çawa nazik in. Ji kêliyêk piştê û pê de wê, çawa bi te ve din.'

Di dînyek ne li bendê bê wê helwesta xwe ya rast ku ew bide nîşandin wê, ew helwesta rast ku ew da nîşandin ku ew çawa hati dayin nîşandin wê, ne bi wê piştrastkirî bê ku ew 'rast' bê. Di wê temenê de wê, helwesta rast wê, di cihê xwe de wê, karibê weke ne rast bê. Yan jî wê, ne dîyar bê ku ew rast û ankû ne rast bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyê wê yê pêşî bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê din de jî wê dema ku ew gotinê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman wê, minaq wê weke li ser têngîna olî re wê bi çerçoveya 'realist' û ankû 'anti-realist' re wê di dîmenekê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê di gotinê de wê bi têngînek dualiteyî jî wê ji aliyekê ve wê ji aliyê gotinê ve wê, weke ku wê were dîtîn wê bi wê re wê di renekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Bi aliyê bi têngîne, rastîtyê û fahmkirinê û ankû dîtînê fahmkirinê wê aliyê wê yê din jî ku ew wê weke vajî wê bi ya aliyê wê yê din re jî wê bibê û ew jî wê ji wê aliyê wê yê din ve wê dîmenekê fahmkirinê wê di renekê de wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Witgenstein wê dema ku wê ji aliyê têngîna olî ve wê bînenê ser ziman wê li hemberî têngînenê felsefeyî ên li ser wê temenê ku ew dihên hanîn li ser ziman û ankû têngînenê weke bi 'argûmanî' ku wê bi wê çerçoveyê wê werina ser ziman wê li hemberî wê bisekinê.

Witgenstein hizir kir ku wê, hemû felsefe rexnekirina ziman bê. Piştê di nivîsara xwe ya felsefî ya mantiqî (Tractatus logico-philosophicus) de

diyar kir ku pêwîst e lêkolîna tiştê ku têkiliya wê bi tiştê re nîne û ne rast e were kirin. Wî got ku wate bi serê xwe nikare hebe û hewl da ku rave bike ka çi ew gengaz dike. Bi nêrîna “sînorên zimanê min sînorên dinyaya min a” dest pê kir, û îdia kir ku mantiq bingeha zanînê ya û mantiq sînorên zanînê diyar dike. Ew li hember ravekirina Nietzsche ya metafizîka cîhanê di warê wate û li pey hev de radiweste. Dema ku nivîsara xwe ya felsefeya mantiqî weşand, hizirî ku di vî warî de têra xwe xebitiye û biryar da ku berê **xwe** bide qadên cuda.

Di dewama wê de wê, li ser felsefeya dahûrî a zimanî wê, xabate wî bo wê weke xabatek dîrokî, giring û temenî wê piştî wê were herê kirin. Piştî nivîsandina ‘lêpîrsînên felsefeyê’ wê êdî wê zêdetirî wê bi hizrên xwe yê felsefeyî wê di wê warê de wê, were pênasin. Bi tractatusê wê, di dîroka felsefeyê de wê, piştî wê, nîşanayek mayînda wê bi wê li şûn xwe wê bihêlê. Piştî salên 1940 wê ‘nîşeyên felsefe’ wê binivîsê û wê, di derbarê temenê metamatîkê û ziman de wê, bi wê çerçoveya xwe ya hizirkirinê wê di wê warê de wê biafirênê. Piştî salên 1943’an ku wê di qada tendurustê de wê weke asistan wê karbîkê wê hingê di derbarê anatomiyê, şewayê fahmkirinê ên meji, rewşên weke yê nexweşiyê û hwd re wê, hizrên xwe wê pêşbixê. Piştî wê demek kin vegeriya li zaningehê. Lê piştî wê ku ew xwe bi tememî bide felsefeyê wê ew wê li şûn xwe wê bihêlê. Di lêpîrsînên felsefeyê’ a xwe de ku ew dinivîsê wê beşa wê ya duyem wê li ser felsefeya derûniyê wê bi temen bikê. Di mijare felsefeyê de wê bi wê re wê kûr bibê û wê, têkiliyek felsefeyî a xort wê pêşbixê.

Di mijare felsefeyê û derûniyê de wê, bi temenekê zimanî û fahmkirinê û wateyê ku wê hilde li dest re wê, li ser wê re wê, mijare xwandina ziman wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê û lê têgihîştinên zêhnî ku wê ew wê bi wê bikê wê, pêşbixê. Di heman beşê de wê, felsefeyê weke têgînek ku ew dikarê bi wê terapi were kirin wê, tefkîrbîkê û wê di wê temenê de wê, bêtê ser ziman.

Di felsefeya xwe de ne xwest ku ew gîyanek din a weke ya olî û hwd wê biafirênê. Lê wî gîyan wê bi tefkîrkirina xwe ya fahmkirinê wê weke çerçoveya xwe ya fahmkirinê wê hanî ser ziman. Di wê hebûna mirov a zindiyî de wê bi destpêka pîrsa ‘ziman çi ya’ re wê li wê bihizirê û wê, di wê rengê de wê, destpê bikê ku ew bi wê gihijê fahmkirinekê. Li ser têgîna gotina û rastîna dûnyawî wê, têgîna Wittgenstein wê ew bê ku wê, bi têgîhek saf a teorîkî bê re wê werênê ser ziman. Li gorî wî hemû hizrên mirov ên bi wate wê, di ziman de wê weke derpêşan ku wê li yê

din wê werina ragihandin wê weke wêneya bi sazûmanî wî tefkirkir. Di dawayekê de wê təkiliya dema ku wê 'eylo ji ser çiqil wê rabê wê çiqil bihejê' re wê bi hevokên komplike re wê təkiliya wê kifşbikê. Li gorî wî, herî hindik ku weke tayrikan ku wê, tiştên şenber hebin wê li wê bihizirê.

Li gorî wî her felsefe wê kariba bûba vala. Herî hindik bi rêya ziman mirov, çend tiştên ku ew bi wate karibê aqilê bibê ser wan. Ew wê di wê çerçoveyê de wê zimên wê weke sînor wê piştire wê pênasebikê û wê, li ser wê re wê bixwezê ku ew mijare felsefeyê fahmbikê û di serê xwe de bigihênê li çareseriyê. Lê wî bi gotinên weke 'ya ku mirov li ser wê neaxifê bêdeng bibê' re jî wê mijare felsefeyê wê, bi wê têtîne wê bixwezê ku ew bi têtîna zimanî re li ser temenekê şenber û bi ya ku mirov dikarê wê li ser wê biaxifê û hwd re wê li wê bidest hizirkirinê wê bikê. Di dewama wê de wê bibêjê ku "dûnya weke ku ew dibê wê weke her tişt bê' re wê bêtê ser ziman. Ji wê gotinê wê têtînek şenber a felsefeyî wê, bi diyardeyiya tiştî re wê li wê bihizirê. Virginia Woolf di mezela Jacob de û James Joyce di ulysses de wê, têtînen Wittgenstein di renekê weke 'ji serkevtinên zanîstî weke serkevtinên hûnerî' wê pênasebikin. Bêgûman ev salixkirin wê di xwe de wê bi tememî wê ne rast bin.

Dema ku Wittgenstein dût dima, girîngiya Tractatus kêm dibû. Dema ku ew di sala 1929-an de vegeriya Cambridge, ew fîlozofê herî pesnê cîhanê bû. Kesên weke John Maynard Keynes li ser rêya xwe ya ji Londonê pê re hevdiştin kir. Keynes ji hevalekî xwe re li ser Wittgenstein got, "Xwûdê hat, min ew di trêna 5.15 de dît." Wî wusa digot. Alan Turing, ku ew hê weke kesek ciwan bû, beşdarî fêrên wî bû. Mîna nivîsarên Wittgenstein, hînkirina wî jî ya kevnera paşguh dikir. Ew di dema ku ew di nav xwendekarên xwe de rûdine ew pirsên weke 'çima dibe ku em bihizirin ku şîn ji sor nêzîktirê kesk ya dikê' Wê pirsên guncav bi wê rengê bikê.

Di mijare zimanê felsefeyî de wê, təkiliya wî ya zimanî wê, hinekê teybet bê. Ew wê li hemberî zimanê ideal wê zimanê rojanê wê di reng û awayekê de wê weke ku wê derxê li pêş. Li gorî ne bi derfet bê ku mirov derkeve dervî zimanê rojane û her derketin wê weke xa xapandinekê wê di renekê de wê weke ku ew wê pênasebikê. Ew felsefeyê bi wê re kirina wê rast dibînê û heta ku wê di dewama wê de wê bêtê ser ziman ku "erke felsefeyê wê di serî de wê ew bê ku ew pêşîya wê derketina dervî wê bigirê' **jî bê**.

Ji aliyekê din ve jî wê mijare felsefeyê wê, ne weke felsefeyek xwezayî lê weke hizir ku ew bi awayekê mantiqê werina gihandin li awayekê fahmkirinê wê pênamebikê û wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê temenê de wê, di rengê şîrovekirina felsefeya xwe de wê, ne weke bi pêjnkirinê lê weke vegotinbar bê wê pênamebikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dema ku ew mijare felsefeyê û filosof wê salixbikê wê, di wê çerçoveyê de ku wê bikê ku ew wê fahmbikê wê, çi bi derfet bê û ankû ne bi derfet bê, çi li gorî aqil a û çi ne li gorî aqil a, û ev gotinên ku ew wan dihênina ser ziman wê, ziman de wê çendî wê bi hev re wê di levkirin û bi hev re bûnekê de bin wê li ser wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Li vir wê, witgenstein wê di mijare ya li gorî aqil û ne li gorî aqil de wê, çi rast û ne rast, bi mantiqî û ne mantiqî û hwd re jî wê weke ku wê di wê de wê xwediyê şewayekê kirpendinê bê. Di wê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê mijare ziman û aqil wê li ser wê re wê li ser temenê weke rêzimanî, gotinî, hevokî û levkirinên bi wan û hwd re wê, ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ji aliyê ziman û aqil ve wê bi wê rengê wê gotina xwe wê werênê ser ziman. “Lêkolînên me ji aliyê rêziman ve jî wê weke lêkolînekê bê. Lêkolînek bi wê rengê wê, xelat fahmkirinan wê ji holê rakê û wê li pirsgirêka me wê rohnîyê bigirê. Şaş fahmkirinên di derbarê bikarhanîna gotinan de wê, bi hinek tiştên din jî wê, bi derkkirinên zimanî ên di qadên din de wê, di nava têgihên ku ew dibin wê ji hinek analojîyên jî wê karibin bibin” re wê werênê ser ziman. Ew wê têgînê wê di wê rengê de wê bi salixkirinekê wê di gotina xwe de wê werênê ser ziman. “Minaq; kesekê dibêjê ‘ezê di aqilê xwe de bigirim’, û an ‘‘di wê qûtiyê de veşêrêm’ wê, bi şîbina nava hevokan wê, zêhnê kes wê di hundurê xwe de ku wê weke di xwe de xwediyê ‘qotiyekê’ bê wê bê sedema wê ku ew bi wê rengê li wê bihizirê’ re wê werênê ser ziman.

Li gorî wê têgînê wê demê wê ew ‘qoti’ û xwezayê wê û ankû navaroka wê ya zêhnî wê di xwe de wê weke ku wê karibê bibê xwediyê hinek nepeniyana. Li gorî witgenstein wê bo ku ew kes bi wê rewşê re ew bi ser ve were wê, ankû bi wê nepeniyên wê re bi ser ve were weke rêyek derketinê kes wê bi zêhn, bîrhanî, hizir, û hwd ku ew di rewşên cihê de wê bi bîrkinê re wê, bixwezê ku ew wê, di xwe de wê, weke çerçoveyek ji wê rewşê re a weke bersivdayinekê ku mirov wê fahmbikê û ankû weke rewşek ku ew bi wê dixwezê ji bin hinek rewşên nepenî û hwd rabê û hwd wê, bi wê rengê wê, mejiyê mirov wê li lê ahengekê bikê ku ew bi

wê biafirênê. Li gorî wê, kesek ku ew tiştêkê bibêjê û ankû awayê jîyanê wê karibê bi gûharê. Bi wê re wê, awayê jîyanê û zimanî wê karibê bi gûharê. Wê bi wê re wê wateyên wê jî wê bi gûharê. Lê wê bi tememî ne di wê kêlîyê de bê. Li deverêk din jî wê dihênê ser ziman û wê dibêjê ku wê, 'kar û wate digûharê û pêşdikeve. Lê ne biqasî ku mirov wê ji ser wê ku emê serwerîya xwe bi tememî wê windabikin. Li ser wê nûqtayê û temenê re wê, bînenê ser ziman ku wê, cewherekê gotinê ê dervî demê wê, nebê.

Li ser wê nûqtayê wê mijare têgîna hevrastê û bi wê re wê, dema ku mirov wê tiştêkê wê bi wê re wê fahmbikê û wê bînenê ser ziman wê, carna wê ew jî wê fahmkirina wê weke zor bê. Ew wê dema ku wê bahsa felsefeyê wê, di wê nûqtayê de wê bikê wê, bahsa hinek nedîyarî û tevliheviyên bi komplîkeyî ku wê bibin wê bahsa wan bikê. Ew wê bo wê hinek şewayên ku mirov wê mejiyê xwe ji wê nedîyariyê wê dervê wê bahsa hinek rêyan wê bi wê rengê wê bikê. Pêşî wê bahsa di bikarhanîna gotinên xwe de wê, bi yê xiyalî re bi leyistokên zimanê bide berhev, dîroka xiyalî a xwezayê xiyal bikê, bi derûnî gotinek ku ew ne di cihê xwe de ew bi karhanîna wê, wê cezibeya wê, fahmbikê û di dewama wê de û dema ku mirov wê gotinekê di nava jîyane xwe ya rojane de wê bikarbênê wê gotinê şertûmercên wê salixbikê.

Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke li gorî wî hinek ali û rêyên ku wê mejiyê mirov wê ji ne diyariyê wê di rengekê de wê dûr bixê û wê werênê ser ziman.

Weki din Wittgenstein wê mijare ziman û wê weyneka wê ya di nava jîyane mirov de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê. Li gorî wî, awayekê jîyanî ku ew bi ziman re dihê wê bi komplîke û bi têkiliyên di zikhev de re wê, pîrsgirêkên wê yê bi zimanî wê bixwe wê nedênê li aliyekê. Di rengên fahmkirinê de wê çawa wê jîyane me komplîke bikê û wê ne dîyariyan wê di mejî de wê bi wê re wê biafirênê. Bi wê re wê, li gorî Wittgenstein mirov wê çawa wê karibê 'rêya xwe ya rast wê bibînenê' jî lê wê bi wê re wê ne bi ewle bê ku mirov wê ji wê dernekeve. Li gorî Wittgenstein ziman herkesê dikê heman xefkê. Bi hesanî ghişîtina wan vegeîrînen şaş ku wê bi wê bibê wê weke tûrek pîr zêde mazin bê. Em bi wê re ku wê li dûv hev wê bimeşîn em dişopênin. Ku wê li kû wê rêya xwe şaş bikê û li kû wê xwehr wê herê û hwd wê weke ne dîyar bê. Di wê nûqtayê de wittgenstein wê dibêjê "wê demê ya ku ez wê bikim ku mirov ji wan nûqtayê bi teluke derbas bikim. Di wê derbasbûnê de bibim alîkar. Di nûqtayên ku wê bikeve şaşiyê de nişaneyekê dalaqênim' bê. Li

gorî wî ev nişanayek wê weke yên ku ew felsefe dikarê wan pêşkêşbikê. Lê wê nikaribê wê qatibûnek (precision) wê nebê. Lê li deverên ku ew li wê dibin jî weke 'dogmayekê' ku ew newina hildan li dest.

Di mijare rênîşaniya felsefeyê de wê, di wê nûqtayê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew li ser wê bisekinê. Li vir wê, ew nûqtayên ku wê felsefe wê weke wan bide dîyarkirin weke nişanayan ku wê weke nûqtayna dana bîrkirinê û ankû hişkirinê bin.

Di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, felsefe wê, di wê nûqtayê de wê ji du aliyên ve wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê weke dîtînek bi aqil bê. Aliyê din jî wê weke dîtînek şenber bê.

Di wê nûqtayê de wê aliyekê din jî wê bi gotina 'felsefeyên xirab' ku ew rêya rast nadina nişandin û ankû di bin navê rêya rast de wê rêya din ên weke li gorî xwe wê bidina nişandin wê, lê bipirsê. Di wê nûqtayê de ew ya li gorî wî, 'weke rastiyekê' ku wê were pêşkêşkirin wê, di wê nûqtayê de wê bikê ku ew mirov li xwe bide pêbawerkirin. Wê di wê rewşê de wê li ser wê bisekinê.

Di wê nûqtayê de wê, ya ku wê weke 'erkekê' wê bi felsefeyê û gotina wê re wê li wê bihizirê wê ji ya ku ew felsefeyê wê weke pêşkêş bikê zêdetirî wê çawa wê pêşkêşbikê û hwd re wê, ji aliyekê ve wê alaquadar bibê. Ber vê yekê wê, li ser wê re wê, 'başbûnek bi aqil', 'têrbûnek bi hiş', û hwd re wê weke aliyên wê yên ku wê mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê, mijare 'wateyê' wê, weke aliyekê wê yê giring ku ew wê li ser wê bisekinê wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê di nava ziman û fahmkirinê de wê, bi têkiliya wê ya fahmkirinê wê dihênê ser ziman û wê bi gotina "wateya wê, ya ku ew di ziman de dihê bikarhanîn bê" re wê, bîrê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, li ser mijare wateyê wê di wê nûqtayê de wê li ser wê, bisekinê. Wate wê rewşek bûjenî û heyî wê bide kirpendin. Lê ew wate wê, karibê weke 'winda' jî bibê. Ew wê, bi têtîna derûniyê re ku wê, têtîliyê wê dênê û wê werênê ser ziman wê bi gotina 'weke hêstek' ku ew ji aliyê bikarhanêrê wê ve tiştêkê din ku ew karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman' re wê, di wê nûqtayê de wê bi kirpênê û wê ew wê werênê ser ziman. Bi wê re karibê bigihênê li hêst û hêstîyarîyek din.

Di wê çerçoveyê de wê weke ku mirov wê dema ku wê, wateyekê zanibê wê weke gelek tiştan bi wê re zanibê bê. ku ew gotin wê çî çî wê kirpendinê wê bikê ku ew hebê û ew kijan aliyê gotinê bê, û di wê de wê,

kirpendinên bi rengê dengê çawa wê di xwe de wê, bihawênê wê bê. Wate wê hinekê jî wê di wê temenê de wê, van aliyan hemûyan di pêvajoya zanînê de wê weke ku wê bi xwe re wê, karibê bide dîyarkirin. Minaq li gorî wê, ku em bi felsefeyê jî bê wê dema ku em bahsa 'hiş' bikin wê demê li gelek awayên wê bikarhanînê binerin û wê bersivdayina wê bikin. Di hizirkirinê û kifşkirinên me de wê karibê rengê bikarhanîna wê di awayekê de wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Wittgenstein wê di wê nûqtayê de wê, weke rêgezê bi karhanîna wateyê wê têngîna 'bûyî' di wateya 'kapula' û pêvekirina wê de wê bikarbênê. Di wateyê de wê her rewşên bi karhanînê wê di wê de wê yên hesan wê di wê de wê nebin. Di wê nûqtayê de wê bikarhanîn û wateya wê wateyê wê hebê. Di wê nûqtayê de wê dikarê wê bi wê rengê têngîna Wittgenstein re wê bi minaqek bi wê rengê wê dikarê wê werênê ser ziman. Ku em gotina heywanê bo şêrekê jî û xezalekê jî bikardihênin. Di wê bikarhanînê de wê çi ji me re wê ji wê gotinê re wê weke rastin û rasthatin wê were? Ew wê, li gorî rengê bikarhanîna me bê û wê bi me ve wê girêdayî bê.

Lê ev wê bi tememî wê ne weke bi keyfî bê û ne jî wê weke rasthatinê jî bê. Di hewirdora mirov de wê, bi pêwîstîyên fîzîkî, xwestek, qabiliyet, hêst û kapasîteyên hêstî û hizrî û hwd ve wê, weke rewşên bi pêwîst û xwezayî û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Wittgenstein wê, gotina 'awayên jîyanê' wê li ser wê temenê wê awa bikê û wê bi awayekê û giringiyekê mazin wê di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê. Bi wê, ya ku ew bo me çendî giring a wê bi ya ku em çawa dijîn ve wê girêdayî bê. Wê bi wê re wê azmûnekê wê, bi awa bikê. Wê dema ku ew bû wê bi wê re wê awayê wê yê din jî wê bi wê re wê, li ser wê fahmkirina wê re wê bibin. Tîştêk wê li gorî wê ti carî wê tenê wê bi reng û awayekê bi tenê wê newê fahmkirin.

Di wê nûqtayê de wê, di mijare ziman û aqil û ankû hiş de wê təkiliyel giring wê di wê nûqtayê de wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Wê bi wê re wê aliyên mirovî ên bi aqil weke estetîkî, ironîkî û ankû mizahî, hûnerî, ramiyarî, zewkî, hazgirtinî û hwd re wê bîne li holê û wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê gotin wê, beremberê wê, fahmkirinek jî wê weke ku wê ji wê re wê pêwîst bê. heywanek ji nava daristanê weke şêr ku em ji jê re biaxifin û bibêjin 'te çi xwest ku tu bêjê min fahmkir' wê weke ne biderfet ba ji me re ku em wê bikiran. Em di wê nûqtayê de wê têngîna empatiyê wê dikarin wê bi kirpênin. Wê weke şibandina bi beremberî hev a bi fahmkirinê wê, bi wê re wê weke ku mirov wê bikê di fahmkirinê de.

Wê nûqteyê bo ku mirov wê fahmbikê bi çerçoveya hevoka dawî a paragrafa li ser wê re wê, dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman ku mirov, dema ku tiştê got wê tiştê ku me ew got ne tenê bi gotin kirinê bi tenê ve wê girêdayî bê, wê bi heman rengê wê bi girêdanên wê ve jî wê girêdayî bê. Di wê nûqteyê de giringî, nûqte, hewirdor û hwd wê, weke hinek ji wan aliyên ku mirov wê karibê di wê nûqteyê de bi kirpênê bê. Ber vê yekê wê, Wittgenstein wê giringiyekê wê bi zêdeyî wê bide leyistokên zimanî. Ber ku ew wê di wê nûqteyê de wê, li gorî wî ne tenê wê weke rewşa polemikî û hwd ve wê bi sînor wê hebin. Wê di dewama wê de wê weke rewşa ku wê ji wan aliyan ve jî wê, weke hinek dîyarkirinên bo fahmkirinê ên giring ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê werênina ser ziman bin.

Di wê nûqteyê de wê bi gotinê wê ji aliyê şibin û hwd ve wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Lê wê aliyên din jî wê bi wê re wê bi fahmkirinê û hwd re wê hebin. Li vir wê, bi şibandinê wê xûy û tevger wê xwe di awa, kirin û ya ku mirov wê dibêjê de wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ev hersê ali wê weke aliyna ku wê bi xwe re wê, hinek kirdeyên din ên bi fahmkirinê wê bi xwe re wê bigihênina li wateyê di dema fahmkirinê de. Li gorî Wittgenstein wê, rewşa bi karhanîna wêneyê zêhnî û wateya wê di wê nûqteyê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Tişt wê dema ku ew hat gotin wê bi wê re wê rewşekê bi xwe re wê, di rengekê û awayekê de wê werênê ser ziman. Ew awayê zêhnî wê, weke rewşek û awayekê dîtbar bê. Wê weke dîmenekê me yê awayî ê jîyanî bê. Wê di wê de wê, ew dîmen wê weke bê temenekê şibenek bi wê ku mirov wê fahmbikê. Di wê nûqteyê de Wittgenstein wê dixwezê ku wê li wê bipirsê ku ew wê ew awayê jîyanê û ankû dîmenê zêhnî wê çawa wê bi xwe re wê dîmenek û awayekê din ê jîyanê wê bi me re wê bi hiş bikê wê bixwezê ku ew bigihijê zanîn û hişê wê. Di wê nûqteyê de wê gotina wî ya 'dîmenê zêhnî' û 'awayê jîyanê' û ankû 'awayên jîyanî' û hwd wê di wê temenê de wê, weke gotinek teybet a ku em di çerçoveya kirdeya wî ya fahmkirinê de wê di wê rengê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Wê dema ku em mijare fahmkirinê a bi têgînî bikê wê di wê nûqteyê de wê were dîtin ku wê Wittgenstein wê mijare zimanê teybet û rêgezên bi wê fahmkirinê wê li wê bihizirê. Ew wê di wê nûqteyê de wê, weke têgînek ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de em dikarin di wê çerçoveyê de bahsa rengê bikin. Li gorî wî reng wê dema ku em wê

dibînin em ku em li wê hemhizir dibin wê dema ku em rengê dibînin ku ew çi reng û kijan renga wê, ew wê, di wê nûqtayê de wê weke rêgezê ku em wê bi wê li ser ziman re wê fahmbikin bê.

Di wê nûqtayê de Wittgenstein wê dibêjê ku wê reng wê weke beşek ji wê ya derka zimanî bê. Wê ne xwediyê pêş-mercek mantiqî bê. Di wê rewşê de wê demê wê têgîna rengê wê dema ku em wê dihizirin wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê ku em bi wê re wê bi gotinê wê dikin ku wê derkbikin bê. Lê li vir wê têgîna Wittgenstein wê çendî ku wê weke ji dûr ve wê xwandina wê ne şaş jî bê lê wê li mirov wê di dîmenekê de wê bi hisiyetekê wê weke ku wê kêr wê were. Ber ku wê, ya ku wê, rengê wê, bi reng bikê û ankû weke reng wê bide dîyarkirin wê ne tenê wê gotina zimanî bê.

Gotina zimanî wê di xwe de wê tenê wê weke salixkirinekê bê. Di wê hebûnê û rewşa wê ya reng û awayê wê rengê heyina wê di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê pêşî wê weke ku wê fahmbikê bê.

Reng wê ne bi gotinê ku ew, ber ku em bi wê xwediyê wê bi gotinkirina wê na wê hebê û ne jî wê ji ber ku ew rewşek bi gotinê wê hebê. Di wê rewşê de wê weke rewşek heyinî a bûjenî a dervî wê li wê bihizirê ku ew hebê bê. Di wê nûqtayê de wê mijare rewşa salixkirina rengê wê di demên navîn ên serdema navîn de wê, Suhrewerdî wê di wê nûqtayê de wê pîr zêde wê li ser wê bisekinê û wê di wê çerçoveyê de wê, çendî ku wê bi gotinkirina wê weke rast û dûrûst wê bibîne jî lê wî ew wê weke kêr didît. Di wê temenê de wî di mejiyê xwe de wê bi ceribandînen piçûk ên bi têgînî ên bi wê rengê dikir. Weke ku wî dikir digot ku 'ez dema ku ne xwediyê wê gotina weke navê wê rengê bim wê ew reng wê nebê? Pirsên bi wê rengê ji xwe dikir. Lê di wê nûqtayê de wî, ew kifş dikir di serê xwe de ku ew çendî wê, gotinê xwediyê wê jî bê û ne xwediyê wê jî bê wê ew reng wê weke ku wê dervî wî hebê. Ber vê yekê ew bi ya derve bi gotinên bûjenî wê, bixwezê ku ew wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Aliyê din jî wê weke aliyekê wê yê ku ew li wê dihizirî wê pêvajoya gûharîna rewşa bûjenî a ku ew bi wê rewşê ve girêdayî lê dihizirî bû. Di wê nûqtayê de ew li wê dihizirî ku ew reng û ankû heyîn di pêvajoyekê de di gûharê. Ew ji renekê li renekê din dibê. Wê demê wê di wê nûqtayê de wê, mijare gotinê wê dîsa wê di wê rewşa gûharîna rewşa bûjenî de wê, karibê ji wê rengê re wê weke rewşek yekser û mayinda û

tenê ku ew wê dihênê ser ziman ku wê karibê wê salixbikê wê, bixwezê ku ew wê fahmbikê.

Di wê rewşê de ev rewşê wê weke aliyekê wê yê din didît. Li gorî wî, mayindatîyek bê tevger û vegûhar di gotinê de hebûya li hemberîya ku ew bi rastîn hebûya. Di nava wê de wê, bi têkiliye wê ya epistemîkî wê bixwesta ku ew wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyê wê yê din jî wê, werênê ser ziman ku wê mijare rewşa rengê wê, hertimî wê weke aliyekê wê yê giring û teybet xwe bide dîyarkirin. Di rewşa heyina rohnîyê û ankû rengê de wê, gotinên bûjenî ku wê di hizirkirina wî de wê derkevina li pêş wê li gorî wî, bidan nîşandin ku ew rewşek bûjenî bê. Di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyekê encamî a ku mirov wê dikarî wê di wê rengê de wê bi wî û hizra wî re wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê demê wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku em bi têngîna Wittgenstein re wê kifşdikê wê di wê têngîna wî de jî wê di wê rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê rewşê de wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. 'Awayên cihê ên jîyanê û şewayên xiyal bikin û bi gotinên cihê, rêgezîna cihê û mantiqek cihê wê, zimanekê cihê xiyal bikin' re ku mirov wê bihizirê wê weke rengekê rêgezî ê fahmkirina ku ew wê di wê nûqteyê de wê were lê hizirkirin wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê êdî wê bide diyarkirin. Wittgenstein wê di wê nûqteyê de wê, di nava ziman û darêjkê de ku ew wê li wê bihizirê wê bi wê re wê 'bi awayekên din ên jîyanî' re wê, bixwezê ku ew li mijarê bihizirê û wê, di wê temenê de wê bi wê û nava wê re wê fahmbikê.

Di wê nûqteyê de wê ew wê pirsê wê bikê. Kesekê wê karibê bi serê xwe xwediyê zimanekê bê. Di nava komek civakî de wê zimanekê wan ê hevbeş wê hebê û wê di fahmkirina bi wan gotinên wî zimanê wan ên hevbeş re wê hev wê fahmbikin û wê têkiliyekê wê bi hev re wê bi wê re wê dênin. Ev wê bo wî ne weke ku mirov ji bûyinê kesekê û ankû jîyanekê li wê bihizirê û wê tefkirbikê bê. Wê dema ku wê, di wê nûqteyê de wê bi wê mijare 'awayê jîyanê' ku ew bi wê têngîna darêjkê re wê li wê bihizirê wê, di wê rengê de wê, bi awayekê afirî a piştî re wê, di wê temenê de wê tefkirbikê û wê werênê ser ziman.

Ew di wê nûqteyê de wê dixwezê ku wê werênê ser ziman ku wê mijare ziman wê bi rêgezên wê yên rêzimanî û hwd re wê, çerçoveya çerçoveya bûyina pîretîkî û rastîniya wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê di nava herkesekê de wê li gorî wê, ku

ew hev nasbikin û ankû nekin jî wê levkirinek di nava wan de wê hebê. Ev wê li ser temenê wateyê, salixkirinê a bi gotinê û hwd re bê. Di wê temenê de wê weke hev wê gotinek wê çî bi xwe re vebêjê ku wê zanibê wê, ew cewherê wê levkirinê wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku wê hemû kurd wê zanibin ku wê navê 'rojê wê navê wê stêrka mazin a rohnkirinê a li azmanê a navê wê roj bê. Di wê nûqteyê de wê li gorî wê mantiqê wê ev wê weke levkirinek xwezayî ku ew wê bi wê re wê bikê bê. Lê di wê nûqteyê de wê ew levkirin wê çendî ku wê weke ku wê bi gotinê wê hebê jî lê wê di renekê din de jî wê, dikarê wê bi wê re wê qwerênê ser ziman ku wê, di mijare gotinê de wê, li ser wê levkirinê re wê, di dîmenekê lêhatinê de wê, herkes wê di serê xwe de wê bigihijê dîmenê levkir ê bi wê û weke di xwe de. Ew dîmen wê karibê wê weke wê di renekê de wê, li gorî wê were dîtin? Di wê nûqteyê de wê ev dîmen wê di çerçoveya 'awayê jîyanê' a Wittgenstein de ku ew were fahmkirin re wê, ew wê cihê bê. Wê herkesek wê ji nerîn û dîtina xwe ku ew dîtibê û ew bi wê xwediyê wê ya cihê bê.

Li vir wê Wittgenstein wê di mijare fahmkirina wî de wê mijare gotin û ankû ziman wê derxê li pêş wê, bi gotina xwe ya ku ew wê bi wê fahmbikê re wê bibinê û ew li wê bihiş bê. Ev rewş wê, weke rewşek gotinê bê. Li ser wê nûqteyê re wê, dema ku wê, bi rêgezek bi wê rengê wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê wê di wê rengê de bê. Kesekê ku ew di jiyane xwe de wê dema ku ew bi tenê jîyane xwe jîyankirî, di wê pêvajoya bi jîyane xwe bi xwe re de wê, çî fêrkiriya û jîyankiriya di serê xwe de û di jîyane xwe de wê bi wî kesî û bi tenatiya wî re wê, weke rêgezek ji temen ve ku ew xwe li wê rewşa wî weke depelendî wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin wê bê dîtin. Di wê temenê de wê, di nava wê herikina xate jîyane xwe ya bi tenê de wê sererastkirinê bi xûy û tevgerên xwe re bê wê, bi renekê rêgezî ê bi wê rewşê re wê karibê were fahmkiirn. Yan jî em di wê rengê de wê bi dîmenekê wê li wê bihizirin. Wê dema ku wê arabayek ku ew motora wê di hewa zêde cemîdî û qarîsî de ew naxibitê wê, weke bi rêgeza xwe wê di wê rewşê de wê hebê. Di nava kirina mirovî a ji destpêka jîyane wî de wê, di wê nûqteyê de mirov dikarê wê di wê nûqteyê de wê bibêjê ku wê, çawa û çî wê bikê wê, mirov wê hertimî wê di wê de wê bi hişekê ku ew dikarê di wê de hem êmin bê û hem jî gûmanê bikê jî bi wê re wê, di renekê de wê, li wê û bi wê bihizirê. Di wê rewşê de wê ne zelalî û ne dîyarî wê weke rêgezekê wê

xwe di wê rewşê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Li vir aliyekê wê yê din ê weke bi pirsgirêk wê xwe di çerçoveya fahmkirina Wittgenstein de wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin. Wê dema ku em yekî kifşbikin wê weke wateyekê wê kifşbikin wê, karibê wê bi wê rengê wê fahmbikê? Kesekê wê bi hebûna xwe wê nikaribê wê bibêjê ku ew tenê wê bi wateyekê wê hebê. Wate wê bi kes û hebûna kes wê hebê. Di serî de wê ev alî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Li gorî Wittgenstein wê dema ku em ji aliyê wateyê ve wê kifşbikin wê weke ku em wê, bi xwe wê kifşbikin bê. Lê di wê nûqteyê de wê, dikarê wê, fahmbikê ku wê ev wê, weke ku me li jor li deverekê wê kifşbikê wê bikeve çerçoveya têgînek darêjkî û awayekê dîmenî û dîtbarî ê bi awayek jîyanî ku ew dihê jîyankirin û ankû hatî jîyankirin bê. Di wê temenê de wê ya ku ew hatî jîyankirin wê bi rêgezî wê weke tiştêk heyî û bûyî bê.

Di mijare têgîna zanîn û zimanê de wê, dema ku mirov wê bahsa wê bikê wê, Wittgenstein wê, di ahengekê de wê, weke ziman aqil dihênê ser ziman û aqil jî dînyayê dihênê ser ziman re wê, di rengekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, têgîna xwe ya “tractatus” û ankû “lêpîrsînên felsefeyê” di rengekê de wê bikê ku ew wê bixwênê. Di awayekê de wê mijare felsefeyê wê, di wê nûqteyê de wê, weke ku wê di ‘tractatus’ê de wê werênê ser ziman wê li ser dîmenekê, zimanî, mantiqî, analitikî, aqilî û hwd re wê, bi şewayên cihê re wê bixwênê û wê werênê ser ziman. Di mijare felsefeya ziman de wê bi têgînên zêhnî re wê şîrove û dahûrkirinê bê û ankû bi ya felsefeya dahûrê bê wê bi ya ziman û sînorê ziman û sînorên wê re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê.

Wê dema ku em di destpêkê de wê, ji wê nûqteyê û pê de wê hinekê herina bi çerçoveya ziman, dînya û têkiliya wê ya bi wênêkirinê wê, demê wê bi wê re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di destpêkê de Wittgenstein wê werênê ser ziman ku wê, “dînya weke ku ew heya wê bê” re wê, bînenê ser ziman. Di dewama wê de wê bi gotina “dînya ne ya tiştan li giştî û hevgeriya diyardayan a” re wê bînenê ser ziman. Li ser wê re wê, êdî wê çî bûn û çî nebûna ziman wê êdî wê bixwezê kiu ew di dewama wê de wê bi wê re ew li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî, wê dema ku em li dîyardeyekê dihiizirin wê dikarin bibêjin ku wê dîyarde wê, ‘ di raastîyê de wê bûyin

û nebûna tiştê bê' re wê pênasebikê. Di xêzkirinekê de wê rewşa dîyardeyê wê li gorî wê, xêzbikê. Di dewama wê de wê, mijare diyardeyê wê bi wê re wê, bi hinek têtînan wê naqşbikê û wê werênê ser ziman. “Em diyardeyan ji xwe re biwênedikin.” “Wêneyek wê dîmnenekê rastiyê ê bi modelî bê.” “Heyinên di wêneyê de wê, nimînêrên bûjenê bin.” “Ya ku wê rewşekê wê biafirênê wê, heyinên wê ku wê yek bi ya din re wê çawa wê di nava girêdanekê de bin” bê. Di dewama wê de wê, di encama wê têtîna xwe de wê bêtê ser ziman ku wê “wêneyek wê dîyardeyek bê.”

Di mijare wênekirinê û ankû xêzkirinê de wê weke bi kirina wê re wê bûyiina wê di rengekê de wê weke ku bi derfet bê. Di wê nûqteyê de wê, di xêzkirinê de wê di rastiyê de wê weke ku wê bi derfet bê. Li ser wê re ku mirov li wêneyê wê binerê wê li gorî wê têtînê wê karibê wê bibêjê ku wê her wêne wê temenekê wê hebê.

Di wê nûqteyê de wê di wê wêneyê de wê Wittgenstein wê ji du aliyan ve wê kirpendina wê di wê nûqteyê de wê xwe bide dîyarkirin. Yek wê bi faktora “girêdanê” bê. Ya din jî wê bi faktora duyem a “temenê” bê. Di wê temenê de wê girêdan û temen wê di wêneyê de wê bi hemû ali û rewşên bûjenî û hwd ên weke biriqîna wan a di wêneyê de re wê, di rengekê de wê, çerçoveyekê ku ew di wê de wê bi hev re wê di têtîliyê de wê karibê wê bi wê re wê bihizirê û wê fahmbikê re wê, bibê.

Di wê nûqteyê de di wêneyekê de wê, di wê rewş de wê, gelek faktor, tişt û diyarde wê weke ku wê hebin. Hemû jî wê hem bi serê xwe wê weke tiştêkê ku ew dikarin bi heyin bin, bêtê gotin gotin û navkirin bin. Ew wê, weke kombinyoneka ku ew bi wê re wê di ahengekê de wê bi wê re wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di wêyekê de û ankû di awayê wê de ku wê weke ku wê Wittgenstein wê li wê bihizirê wê di wê rewş de wê weke hevqirtinek di yekitiyekê de ku ew bi wê heyî bê wê, di wê rewşê û nûqteyê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênêser ziman bê.

Di wêneyê de wê, mijare têtîliya nava heyin û ankû unsurên di wêneyê de wê, dikariê wê di wê de wê ji du aliyan ve wê fahmbikê. Yekê wê di çerçoveya têtîliya bi çerçoveya wêneyê re ku mirov wê li wê bihizirê û wê karibê û wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Aliyê din jî wê di rastiyê de ew unsurên di wêneyê de ku ew hena wê çawa wê di rengekê de wê, hev di rengekê de wê bibînin. Yanî wê bi hev re wê têtîliyêk ahengbar bê û ankû ne ahengbar bê. Ev têtîliyê wê hem ji aliyê levkirina jîyanî ve wê hebê û hem jî ji aliyê levnekirina jîyanî ve wê hebê. Em di wêneyê de ku

em du qadehên tiştî av hebin bibînin. Ava wan qadehan rengê wan weke hev bê û ji hev ti farqe wan nebê. Lê di yekê de av hebê ku ew jîyanê dide bê û di ya din de ava wê jahr bê ku ew jîyanê bikujê bê. Wê demê wê di wê nûqtayê de wê, di nava wê têkiliyê de wê çawa wê, rengêkê fahmkirinê bi wê girêdana wê têkiliyê de wê were fahmkirin wê bi wê re wê ew wê, zanîna wan elementên wê ku ew dihê zanîn wê di rengêkê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Ev dikarê wê têgînê jî di serê me de wê bide çêkirin ku wê fêrbûnên me yên berê û ankû dervî wê ku ew di serê me de hena ku ew çawa wê di wê fahmkirina me de wê weyn bileyizin wê jî wê dikarê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengêkê de wê werênê ser ziman bê. Di wê nûqtayê de wê, li ser temenê têgîna zimanî wê, dema ku em li wê bihizirin wê bi felsefeyê wê weke aliyê wê yê giring wê xwe di rengêkê de wê, weke alitekê wê yê din ê giring wê karibê wê bi wê bide dîyarkirin.

Di wêneyê de wê dema ku wê dahûrkirina wê were kirin wê di wêneyê de wê çî weke heyîn û unsur wê di wê de wê hebê wê weke aliyê wê yê din ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wêne wê di awayekê de wê weke dîmenekê wê karibê wê li wê bihizirê. Di wê wênekirinê de wê, û di awayê wê de wê, hebûna wê ku weke diyardeyekê an weke wêneyekê ku wê dide dîyarkirin wê ne bi wê re wê bi diyardeyî wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê, di wêneyê de ku wê, weke lêkerê wê bînenê li holê wê dîmenên din jî wê weke di wê de weke lêker wê karibê bêkirin weke lêkerê di wê de. Li vir wê di wê nûqtayê de wê ya rewşa wêneyê û ya ku ew dihê wênekirin wê, bi têkiliya nava wan re wê di awayekê de wê weke ku wê alaquadar bê. Di wê nûqtayê de wê weke nûqtayek hevbeş a ku em wê pêşî wê kifşbikin ku wê, di rewşa ya hatî wênekirin û ya di wêneyê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di wê neyê de wê weke ku wê 'rastînek hatî wênekirin' wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê, karibê wê fahmbikê. Çendî ku ew wê di wê nûqtayê de wê, weke rastinekê û ankû rastiyeke jî bê lê wê dîsa wê pirsek wê di serê mirov de wê biafirê ku mirov wê rastiyeke di wê wêneyê de û ankû ji wê wêneyê wê çawa wê were ser ziman. Ji hev wê weke di dîmenekê de wê weke biriqînek bi dîyarî û dîtbarî ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin jî wê di rengêkê de wê bi wê re wê xwe di reng û awayekê de ku wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqtayê de wê, ji ya rastiya ji wê

wênekîrî wê cihê wê ya wêneyê wê weke diyardeyê wê di wê çerçoveyê de wê xwe bi têtînekê û çerçoveya wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Wê demê di nava rastiyê û dîyardeyê de wê, di wê nûqtayê de wê ya ku wê were fahmkirin wê çi bê? Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê di mijare fahmkirina wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Wittgenstein wê têtîna û peyva wêneyê wê di wê nûqtayê de wê pîrr zêde wê di çerçoveyek fahmkirinê a berfireh de wê bikarbênê. Di wê nûqtayê de wê, weke çerçoveyek bi pîrr dîmenî wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê di wê de wê bi dîyardeyên wê re wê, ya weke bûjenê wê û wan dihênê li holê û dide dîyarkirin wê bi fahmkirina wê re wê di rengekê de wê, karibê wê li wê bihizirê bê. her hindikê bi sê dîmenan ji wê aliyê ve di destpêkê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dîmenê pêşî de ê mekanê û ankû cîwarê bê. Di dîmenê duyem de ê demê û rewşa pêvajoya demê ku ew wê weke dîmenekê wê di wê de wê weke hatî cemidandin bê. Aliyê din ê sêyem wê weke têtînek ku ew bi dyardeyî ê weke dervî ya demê û mekanî wê bi heyina di wê de a bi pênasekirî ku ew bi wê salixkirina wê bi xwe re wê, di cih û dema wê de wê, bihizirê û wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Li vir wê, Wittgenstein wê di rengekê de wê, weke li 'rewşek mantiqî a fezeyî' wê li wê bihizirê. Lê di dîmenekê din de jî wê weke dervî ya mantiqî a fezeyî wê dîmenekê din ê dîtbarî û fezeyî wê xwe bide dîyarkirin. Li vir ji têtîna ya têtîna mantiqî a fezeyî a ku wê were fahmkirin wê weke ku wê bi sînorê wê re wê, di rengekê de wê, bi çerçoveya wê re wê weke ku wê dervî wê çerçoveya ku ew di wê de heyî weke bi tefkirkirinekê ku ew hebê bê. Ew wê weke wêneyekê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Lê di wê nûqtayê de wê, mijare wê wêneyê wê demê wê, di wê nûqtayê de ku em wê weke bi têtîna mantiqê wê fahmbikin jî wê dema fezeyê a mantiqî û ya der-mantiqî a ku ew bi wê weke dibê wê, pêwîst bê ku em di wê nûqtayê de wê di têtînek realiteyî de wê têtîliyê ahengbar a levkir di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê bi wê re wê, bînina ser ziman bê. Li gorî wê ku em bêjin wê her wêneyê wê weke wêneyekê mantiqî bê wê weke li gorî wê rengê fahmkirinê wê rast bê. Lê wê weke rastiyek kêmbê. Ne ji ber wê mantiqiya wê. Ji ber wê wêneyîya wê ya cemîdî û bi seknê bê.

Di wê nûqtayê de wê, di têtîliya wê rewşa wêneyê de wê, mijare têtîliya mantiqî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê hinekê di

wê nûqteyê de wê li wê bihizirê bê. Berî ku em wê fahmbikin wê weke ku wê pêşî wê weke pêwîst bê ku em mijare mantiqê bi çî temenê û rêgezê wê di rengekê de wê pêşî wê pênase û salixbikin û wê fahmbikin wê weke aliyekê wê yê pêşî wê fahmbikê bê. Ya ku wê di wê nûqteyê de wê, weke ku wê, rewşa fahmkirina me ya mantiqî a wêneyê wê di rengekê de wê weke ku wê di rengekê de wê bide dîyarkirin wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê di serî de wê fahmbikê bê. Di wêneyê mantiqî de wê, dûnya wê hertimî wê bi rastiya wê re wê her demê wê bi wêne bikê. Di wê wêneyê de wê karibê hinekê û ankû weke fektorekê li gotina 'şaşîyê' û ankû 'xelatîyê' li wê bihizirê û ji wê derhanînekê bi wan gotinan bi wê re wê bikê? Di wê nûqteyê de wê di derkkirinên di wê de û ankû di girtinên di wê de wê bi di çerçoveya wê kombinasiona wêneyê de bê wê, di aslê xwe de wê zêde wê weke di intibaya pêşî a fahmkirinê de wê zêde ti şaşî û xelatî û ankû nerastî wê bi wê re wê nebê. Lê di wê nûqteyê de wê demê em hinekê wê di mijare di ya ku ew di wêneyê de wê weke ku ew hebê û ew ne bi dîmen, dîtî û hwd re wê hebê re wê li wê bihizirê bê. Yek wê fektora demê bê. Di wê nûqteyê de wê ne di wê demê û rewşa demê de wê, xwe di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ya din jî jî wê diikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê ku wê werênê ser ziman ku wê mijare demê di dîmenekê de wê di dîmenê wêneyê de wê weke di dîmenekê dîtbar de wê heta ku wê dîtî bikê û wê dema ku em wê di wê nûqteyê de wê bi hiş wê li wê hizirin wê weke ku wê bi hişkirinê wê di mejiyê me de wê di rengekê de wê weke ku wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, ew çerçoveya demê a cemidandi wê xwe bi wê re wê, weke di dîmenekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin û wê aqilê me wê bi wê re wê êdî wê bikeve rewşa wê kifşkirina wê de bê.

Aliyê din jî wê bi tégîna rewşa dîtbariya li berçav a di wêneyê de weke li berçav ku ew dihê dîtî bê. Wê çendî ku wê weke di wê de wê her tişt wê li berçav bê jî lê wê di dîmenekê de wê weke ku wê ti tişt ne li berçav û ne dîyar jî bê. Di wê nûqteyê de wê, di wê rengê de wê ev jî wê xwe bi wê re wê di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Yanî wê, mijare mekanê û dîtbarîya bi wê û dîyardeyên navarokê re wê, bi rewşa dîmenkirin û wêne û çerçoveya wê ya dîyarî û di wê de bi sekin û cemî ku ew heya wê bi wê ve wê girêdayî bê. Ku em di wê nûqteyê de em hinekê li şûn wê dîmenê

wê herin em dikarin bi têngîna haraklit a ku wê werênê ser ziman 'her tişt diharikê' û ankû 'mirov nikaribê wê du caran xwe di çemekê de bişoyê' re wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de ku em, bi têngînekê û empatiyekê wê dîmenê li wê dihizirin wê demê wê dîmenê wêneyê ku ew di cihê xwe de di wêneyê de disekinê û ew çendî bi wê rengê wê di wê cemidandina wêneyê de disekinê û weke bi sekn bê wê her kêliya wê hinekê jî din wê li ya wê ya bi têngîna pêşî a gûharîner re wê ew wê hinekê din wê ji me dûrbikê. Wêneyekê weke tabaqayek hişk a ji avê ku ew li ser avê ku ew dibin de diherikê lê ew weke xwe li ser wê re dimênê wê di dîmenekê de wê bimênê. Lê di aslê xwe de ew wê bi ya din re wê bi giştîya xwe re wê çendî ku ew diçê wê ew jî wê weke ku wê herê bê. Em pêvajoya gûharinê a di wêneyê de û bi dîyardeyên wê re wê di wê nûqteyê de wê ji kijan aliyê ve wê kifşdiikin? Wê di serî de wê, dikarin wê bi wê re wê bibêjin ku wê, ya ji temen ve ku ew dibê wê, ew gûharîna wê, di wê nûqteyê de wê, dema ku ew bi awayê din ê wêneyê re wê bi xwe re wê di rengekê de wê werênê li holê re wê, di dewama wê de wê, ew têtîliya girêdanê ku me weke aliyê duyem li serê di çerçoveya mijarê wêneyê de wê hanî ser ziman wê bi wê nûqteyê ve girêdayî wê êdî wê di rengekê de wê, weke bi dîyarî û ne dîyariyên di wê de re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di hizra Wittgenstein de wate û ziman

Ber hertiştê wê dema ku em di nava hizrên wittgenstein de bahsa wateyê bikin wê berî wî mijare ziman wê weke bi gotin û rewşên wê yên fahmkiriinê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di awayekê de wê dema ku ew li ser ya kevn re, minaq wê dema ku ew hinek nîşeyna ji hizrên augustinus şîrovedikê wê bi têngîna 'wêneyê ziman' wê bi gotin bikê û wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew bi wê bigihijê hinek têngînên bi fahmkirinê.

Di çerçoveya hizirkirina felsefeyê û ankû bi lêpîrsînên felsefeyê de wî xwest ku ew rêyek din a ku ew bi wê were lê hizirkirin ew dênê li holê. Ber vê yekê wê dema ku ew wê, felsefeyê û ziman wê di destpêkê de wê, li wan bihizirê wê pêşî felsefe û ziman wê ji hev cihê bikê û wê li ser wê cihêbûnê re wê berê xwe bide ziman û wê di wê, nûqteyê de wê bi ziman re wê bi şîrove û fahmkirinên wê yên bi gotinê bi perspektifên nû xwandinên bi wê û hwd re wê, weke çerçoveyek hizirkirinê wê di dewama wê de wê bi wê re wê were dîtin ku ew wê derxê li pêş. Di nava

felsefeyê û kirinê de wê, bi têkiliya fahmkirinê a bi tiştê bi diyardeyî û wateyê û bi wê re bi felsefeyî wê, di temenekê li hev depelendinê de wê bikê.

Di mijare têngîna zimanî de wê, têkiliya wê ya bi diyardeyî a bi fahmkirinê re wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê mijare têkiliya zimanê û fahmkirinê wê di nava wate û diyardeyê de wê, weke têkiliyek terapatikî jî wê di renekê de wê weke ku wê were dîtîn wê hilde li dest. Di mijare dîtînên hundurîn de wê, di wê temenê de wê bi fahmkirinên wê re wê bi hizirkirinên bi wê re wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê temenê wê bihizirê û wê di dewama wê de wê hilde li dest.

Di mijare têkiliya fahmkirinê a bi aqil û her wusa dîtina hundurîn wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê, weke ku me hinekê li jor hanî ser ziman wê di wê rewşê de wê, ziman wê weke bi dîtînek zimanî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê werênê ser ziman. Di mijare dîtînên me yên bi zimanî re wê, di wê çerçoveyê de ku em wê weke wêneyek zimanî wê weke ku wê bi dîtbariyî û hwd re wê herê bikê wê ew dîtbarî wê li hemberî ya ku ew were dîtîn wê çendî wê weke di xwe de bikêmenîyekê wê hebê. Yan jî wê weke ne bi têriyekê wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê.

Di mijare gotina 'wateyê' de wê, di wê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, dema ku em bahsa têngînek fahmkirinê a bi wateyê weke bi perspektîfî wê li wê bihizirê Wittgenstein wê, ku wê jî perspektîfê derbasbûnê wê, temenê wê di ya ser de ku ew heya bê re wê werênê ser ziman. Di mijare teoriyên bi watekirinê de wê, hertimî wê di wê temenê de wê dema ku wê bahsa tiştêkê wê bikê û ku wê dema ku me got 'ew, ev tişt a' ku me got wê demê wê di wê kirdeya wê de wê weke ku wê kirpendinek bi objeyî û ankû bûjenî wê di wê de wê were kirin. Di wê nûqtayê de wê, di dewama wê de wê, li ser têngîna ziman û gotinê re wê di dewama wê de wê bihizirê û wê, tiştêkê ku em wê bi navdikin wê

di wê de wê ew bi navkirin wê çi wê bi xwe re wê bi wê re wê werênê ser li wê bihizirê.

Di mijare wateya gotinê de wê, dema ku em tiştêkê wê bi gotinê wê dihênina ser ziman wê, bi wê hanîna ser ziman re wê, wateya wê weke ku wê bi ya din a ku ew were ser ziman re wê di wê de wê çawa wê gûharîn wê bibê wê bi wê re wê di renekê de wê li wê bihizirê.

Wittgenstein wî di xwest ew ku felsefeyê di wateyê de wê li ser ya şenber re wê, di renekê de wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wê ji têtînen weke yên metafizikê wê, dûrbikê. Ber vê yekê wê ziman û felsefeyê wê ji hev cihê bikê û wê di dewama wê de wê aliyê weke yê felsefeyê wê dîne aliyekê û wê tenê wê bi aliyê din ê zimanî re wê bi ber pêşxistinek felsefeyî ve wê bikê ku ew herê.

Di wê temenê de wê, dijberîya xwe wê, bi awayekê vekirî wê li hemberî têtînen weke yên metafizikê û hwd jî wê bide dîyarkirin. Ew wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku ew wê felsefeyê û ziman wê di wê nûqtayê de wê, ji hev cihê bikê û wê di dewama wê de wê ziman û dîmenekê felsefeyê wê bikê ku ew bi wê pêşbixê wê di aslê xwe de wê, di mejiyê xwe de wê weke ku ew du tiştan bi serekeyî dikê. Yek; ku ew felsefeyê ji bin wê hukumraniya metafizikî ku ew ne xwediyê temenek jîyanîya wê dûrbikê. Ji aliyê din ê duyem ve jî wê çawa wê di renekê de wê, weke ku wê, çawa wê felsefeyê wê dervî wê bi serê xwe wê weke mijarek û aktiviteyek hizrî wê pêşbixê û wê di wê temenê de wê weke ku ew wê werênê ser ziman wê 'felsefeyê wê ji wê bigihênê li azadiya wê.' Heta ku wê rewşa weke ku wî 'felsefe çareserkir û xwe bi şûn vekişandinê weke bêdengiyê' bi metaforek weke di dewama wê têtînekê de wê karibê ji wê encamekê bi fahmkirinê bi wê rengê ji wê derxê. Di wê temenê de wê ew wê, di wê rengê de wê weke ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di renekê de wê, di dewama wê de wê li wê bihizirê.

Di ziman de wê, kombinyonek cihê wê bi wateyê wê hebê. Ew jî wê di wê nûqtayê de wê bi têtîliyê diyardeyî a bi jîyanê re ku ew heya û wê weke bi dîtinên hundurîn û derveyî wê weke wê, bikê ku ew wê derkbikê. Di wê rewşê de wê, di wê rengê de wê, felsefeyê wê weke ku ew wê, di awayekê de wê bixwezê wê bi kirpênê wê bigihênê aslê wê.

Di wê çerçoveyê de wê têtînen weke yên felsefe 'hêskirina zanînê' û ankû di wê temenê de gotinên weke hêskirina felsefeyê ku wê werênê ser ziman jî wê, bi awayekî rastîn wê li hemberî wê bisekinê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di aslê xwe de wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê tiştêk ku em wê weke hêskirinê wê şîrovebikin û wê

piştire wê weke bi felsefeyê wê werênina ser ziman wê, di dîmenekê nakok de wê yekser wê xwe bi mirov re wê karibê bide dîyarkirin. Ti evindar wê, ya ku ew hêjê dikê wê lênepirsê. Lê di aslê xwe de wê felsefe wê, di rastiya wê de wê, di aslê xwe de wê lêpîrsîn wê hebê.

Li gorî Wittgenstein wê dema ku mirov nekeve nava lêdaxistinekê bi têtînen weke yên bi gotina gelemperî û ankû yên weke 'şibînen weke yên malbatî' û hwd re wê, ji wê wîrdetirî wê, ti gelemperkirin wê newê kirin. Ew wê, di wê temenê de wê weke têtînek rexnewî a hemdem û şewayê wê pênasedikê û wê dihênê ser ziman. Ew gotinên bi wê rengê û gelemperkirinên wê di wê temenê de wê weke têtînek ku ew wê li hemberî gelemperiyên din ku ew wê, ku ew bi şewayên hevyeke bê û ankû şewayên din ên weke bi gotinkirinên wê bê wê weke têtînek artarnatîfî jî wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Beremberê gotinên bi wê rengê wê di çerçoveya leyistika zimanî de wê, weke beremberê ya gotina realiteyê a di ziman de wê werênê ser ziman. Ew wê di wê temenê de wê, mijare felsefeyê û wê têtîna 'çêkerîyê' a di gotinê de wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê, hilde li dest û ew wê, dihênê ser ziman. Li gorî wî, 'mîrov bi gotinên ku ew baş hatina dîyarkirin ne bi wan lê bi gotinên hesan ên di nava jîyanê de bi wan bihizirê' re wê, hizra xwe wê werênê ser ziman. Bi wê re wê, ew wê, hemû tiştên ku ew bii navê wê di wê temenê de hatina ser ziman wê bi wê re wê êdî wê li gorî wî bibê û heta ku wê weke ku ew di kirpênê wê, di encama wê de wê ne felsefe û ne jî teoriyên wê bimênin. Teori wê bi gotinên baş hatina salixkirin bi gotinên bi wê rengê wê bi derfet bê. Lê di wê nûqtayê de wê li gorî Wittgensteiniin wê dema ku ew dihênê ser ziman ew wê dibêjê ku wê, 'salixkirinek zelal di derbarê rastîyê de kirina wê û sînorê wê bi dîyarî dîyarkirin û wê hanîna ser ziman wê ne bi derfet bê' re wê bêtê ser ziman. Di dewama wê de wê dema ku wê bahsa têtîna dîyarkirinê wê bi wateyê re wê li wê bihizirê wê bi gotinekê li ser ziman re wê, bi wê rengê wê werênê ser ziman. "Zimanê me jî wê weke jîyanê bê. Weke bajarekê di lebaretekê de bê. Weke lê neyê daxistin wê xwediyê çerçoveyek alozî a di xwe de bê."

Di mijare felsefeyê û rexnegirtinên wî yên ji temen ve ku ew dikê wê di wê temenê de wê çawa wê felsefe wê di awayekê de wê, weke ji rastiye qût wê xwediyê çerçoveyekê di xwe de bê wê li wê bikê bê. Di wê temenê de wê dema ku em wê têtîna rexnegirtina felsefeyê û redkirina awayê wê yê heyî ê Wittgenstein wê bi têtînen weke 'tez' û 'antitez'ê û hwd re wê fahmbikê wê di aslê xwe de wê di dîmenekê weke

nefahmkirinê bê. Ankû wê ji rastiya wê ya ku ew dixwezê felsefeyê bigihênê rastiya wê were dûrkin û di wê rêwîtiya bi fahmkirinê re de wê ji rê derxistinê jî bê.

Wê dema ku em bahsa têngîna zimanê Wittgenstein bikê wê, di wê nûqteyê de wê aliyekê wê yê giring wê derkeve li pêş. Weke ku me hinekê li jor li deverekê wê hanî ser ziman wê bixwezê ku ew di felsefeyê hizirkirinê de ew ziman ji têngînên metafîzîkî dûrbikê û bi çerçoveya zimanê rojanê ê jîyanî re wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman. Ew wê weke 'li zimanê rojane vegeirînê' wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê wê pênamebikê û wê di wê çerçoveyê de wê, werênê ser ziman.

Weki din wê dema ku em li navaroka 'lêpirsînên felsefeyê' ên ku ew dikê de jî wê di wê nûqteyê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê hilde li dest. Di mijare felsefeyê de wê, li ser temenekê zimanê rojane wê kirina wê ew wê weke felsefe ku ew kirina wê dikeve nava jîyanê de wê di rengekê de wê, fahmbikê. Ji xwe wê, ji aliyekê din ve wê, aliyê din ê gotina di felsefeyê de 'li zimanê rojane vegeirînê' de wê, têngîna metafîzîkê hebê û ew wê weke artarnatifa ji wê dûrketinê jî wê di wê temenê de wê têngîna û kirpa xwe ya bi zimanê rojane wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin ew wê bikê.

Di wê nûqteyê de jî wê dema ku ew dihênê ser ziman wê bi gotina xwe ya navdar a weke "ya ku me kir wê, ew bê ku em gotinan ji bikarhanîn metafîzîkî li rojane bikarhanîna wê vegeirînê bê" re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, mijare têkiliya zimanê rojane wê di wê nûqteyê de wê, weke zimanekê ku ew di wê rengê de wê di kirdeya wê de wê hinek şenberiyên bi kirinên jîyanê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê re wê di wê temenê de wê hebin.

Di wê temenê de wê, di nava gotinên razber ên ji jîyanê dûr û razber wê, li hemberî wê ew wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di wê nûqteyê de wê, bi wê re wê bixwezayê têkiliya hiş û aqil bi jîyanê re wê di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, dênin. Ew di wê nûqteyê de wê, di wê, çerçoveyê de wê, li zimanê rojane wê, erkek mazin wê weke ku ew wê li wê bikê. Di wê nûqteyê de wê, dema ku em li gotina wî ya bi rengê wê, 'ji wê cihê wê, ti çareya rûxandina pergala metafîzîkî wê nebê' re jî wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê gotinê de wê, di aslê xwe de wê, wate kirde û bedewariya Wittgenstein a ji rojane

rojane ku ew dikê wê, xwe bide dîyarkirin. Ew wê, di wê temenê de wê, ew wan pergâlên metafîzîkî wê rûxandina wan wê ne zor bê. Lê ji wê nûqteyê û pê de wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov ziman wê di wê nûqteyê de wê pêşî ji rastiya wê, dûrbikê. Wê bi jîyanê re wê salixbikê. Di wê nûqteyê de wê, dema ku em ji wê perspektîfê li gotina têkiliya ziman û felsefeyê û felsefe û fahmkirina dûnyê wê binerê wê di aslê xwe de wê di rengekê de wê baştirin wê weke ku wê di reng û awayekê de wê fahmkirina wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Li gorî wî wê, pergâlên metafîzîkî wê weke ji iskambilan wê weke avahiyên avakirî bin. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê, hinekê jî wê, bi fêrsa me ya fahmkirinê a ziman ve wê girêdayî bê. Lê Wittgenstein wê jî dixwezê wê fahmbikê ku wê ber çî wê fêrsên me yên fahmkirinê wê, têgihên b metafîzîkî kifşkirin û ankû ew kifşkirin wê di wê temenê wê de wê çî wê hebê wê, bixwezê ku ew wê jî wê fahmbikê.

Di wê rewş de wê, têkiliya ziman, metamatik û mantiqê a prege û ya russell a dagerên mantiqî wê, di rengekê de wê, hilde li dest û wê di wê têgîna xwe ya tiştê ku ew wê, bi dîyardeyî wê dikê ku wê fahmbikê wê, di wê çerçoveyê de ew ji wê bigihijê encamê jî. Ew wê felsefeyê wê di dewama wê de wê, bi hinek erkna wê bi temen bikê. Li gorî wî pêşî felsefe bi fêrsek fahmkirinê û şewayê wê pêwîst bê ku ew li wê bihizirê û wê, di wê nûqteyê de wê yên ku ew weke têgînên xapinok, xiyalî û hwd ku ew felsefea wê bêtemenîya wan kifşbikê û wê di rengekê de wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de ew di wê nûqteyê de wê, temenê ku ew ziman wê bi hizirkirinê wê li ser wê bilind bibê wê di şibihênê avahiyek ku ew li ser temenê wê çêdibê dikê. Li gorî wî ew avahî dema ku ew hat çêkirin ku ew çendî temenê wê zaxm bû wê, di wê temenê de wê ewçendî wê bi bilindbûna wê re wê, di rengekê de wê, xwe di awayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê di wê rengê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, 'temenê ku wê ziman li ser wê bilind bibê wê paqij bikê' re wê, di wê rengê de wê bigotin bikê û wê bi kirpênê. Li gorî wî di wê nûqteyê de wê weke ku ew li wê dihizirê wê, mijarê wê hinekê jî wê li ser temen û çerçoveya zimanî û bi şewayî li wê hizirkirinê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê nûqteyê de wê, rûxandina pergâlên metafîzîkî û hwd re ku wê werênê ser ziman wê, di wê rewşê de wê, li ser zorbûna wê bisekinê. Di

wê rewşê de wê, pêşî wê pirsra ku ew çendî zor a û ankû çendî hesan a wê bikê. Piştî wê ew wê dikê û wê dihênê ser ziman û dibêjê ku “wê, di aslê xwe de ew wilqasî wê ne zor bê. tenê wê, di navnîşana şaş de ku mirov wê li wê lênegarihê” re wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê di kirp û kirdeya ‘navnîşana şaş’ de wê têgînek şewayî a weke li devera rast û bi şewayê rast wê bi wê li wê hizirkirinê wê di renekê de wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê hebê. Ew wê, di wê kirdeya gotinê de wê di wê rewşê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Li gorî wî ew li xwe kişandina fêrsa metafîzîkê û weke ku ew ji nepeniya wê dihê wê, di aslê xwe de wê, di gotinê de wê, ji nezanînê bê. Wê di wê nûqteyê de wê, dema ku em li wê bi zanebûn wê derbas bibê. Lê ya ku wê bi rastî ku ew me li xwe heyran û aşîna bihêlê ya ya herî hesan, herî ji rêzê û hwd a ji rojaneyiya me bê. Di wê nûqteyê de wê, li zimanê rojane wê di wê nûqteyê de wê, di pêvajoyên wê yên fahmkirinê de wê bi tiştê bi diyardeyî, têkiliya wê, şewayî wê yê fahmkirinê û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê. Wekî din wê di kirdeya gotina ‘lêpîrsînên felsefeyê’ de wê di nava jîyanê de wê, li hemberî her jîyankirinê ketina nava lêpîrsînê de jî wê weke xosletek aqilî ku mirov wê bi wê re wê ji dest neberdê wê di renekê de wê weke ku wê di awayekê de wê bi xwe re wê, werênê ser ziman. Ew wê, têgîna xwe bi gotinê weke “ li şûna heyranbûna li çareserîyên afsûnî, û idealên çêker li iltîşama sosinên li nava ardê heyran bibê û bi wê re xwe bi wê re xwe têrbigirê re wê, bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, ya ku em heyraniya xwe wê bidinê ew ne tiştên çêker û qalb bin. Ew yê ji dilbin. Rast bin. Dûrûst bin. Di wê temenê de wê xiyaliyên çêker ku mirov xwe li bayê wê neberdê. Di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wittgenstein wê ji ya ne rast, çêker, qalb û hwd wê xwe dûr bikê û wê di wê nûqteyê de wê, çawa wê bi wê re wê bi kinasî ji ya ne rast wê bigihijê ya rast wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Gelek tiştên ku ew me dikişênin wê weke dûnyayên qalb bin. Ji wan dûnyayên qalb dûrketinê û gihiştina ya rastiyê wê di wê rengê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê, bènê ser ziman.

Di awayekê de wê dema ku wê Wittgenstein wê felsefeyê wê rexnebigê û ankû weke hinek wê bi gotina ‘anti-felsefeyê’ re wê werênê ser ziman ew wê, di wê nûqteyê de wê bi têgînek der-teorîkî ku ew bi wê dihizirê û

wê, weke têtînek aktiviteyî a bi hesan û ji rêzê ku ew bi ziman û fahmkirina wê re wê xwediyê temenekê fahmkirinê bê wê bi wê re wê di rengekê de wê bihizirê. Têtîna Wittgenstein a anti-felsefe wê, bi heman rengê wê di wê rengê de wê weke 'anti-teori'kî jî wê di rengekê de wê li ser wê çerçoveyê wê bi wê re wê, were dîtin ku wê were lê hizirkirin.

Di wê rewşê de wê li ser temenekê dahûrî gihîştina têtînek felsefeyê a jî têtînen weke xiyalî, dîtbarîyên bêerk, têtînen weke 'nepêwîstî' ku ew bi wê dihizirê re wê di rengekê de wê çawa wê ji wê were paqîjkirin û wê bê gihandin li dîmeneê saf ê felsefeyê û şenber wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê bê.

Têtîna Wittgenstein a anti-felsefe û anti-teori'yî wê di wê temenê de wê, hinek aliyên ku ew bi têtîna funksiyonî bi wê dihizirê wê hebin. Di wê rengê de wê, bi wê re wê, felsefe wê, dervî wê bi ya sazûmankirî û sazkirî ji wê zêdetirî bi zimanekê ji rêzê ê hesan û yê rojane û jîyanî wê were ser ziman wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê nûqtayê de wê ji aliyekê din ve jî wê weke gotinek din ku ew bi wê dihizirê wê gotina "sînore ziman" bê. Ew wê, di wê nûqtayê de wê, di rengekê de wê pêşî wê bi wê rengê wê werênê ser ziman ku wê, 'bi rastiya heyî re ku ew xwe bi sînore nekê û bi navê ketina pey rastiye û di wê de kûrbûnê re ew rewş wê hewldana lê zorkirin û bi wê xwestina derketina dervî sînore ziman bê' jî wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê, werênê ser ziman ku mirov, bo ku ew rastteqniyê fahmbikê wê, ne bi aqılmeşandinê lê tenê bi lênerînê re wê karibê wê bikê. Bi wê, ew dihênê ser ziman ku mirov wê weke pêwîst bê ku ew 'ew teoriyên qalb ku ew dihêna zordayin kirin li me û weke 'naqşayên rastitiyê' ji wan dûr xwe bigirê' re wê hizra xwe di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Li gorî wî ew rastiya bandûrbar wê ne di kûrahiyan de bê. Wê li ser rû û sade û zelal bi rewşa xwe ya xwe xweza a li berçav hebê. Bi wê yekê wê pêwîst bê ku mirov ji pêş-dîyarkirinan xwe rizgarbikê. Weki din wê li gorî Wittgenstein wê tiştêkê bi navê 'naqşaya jîyanê a herî ideal wê ne bi derfet bê. 'Ber ku hemû qûlan bi girtinê re wê, ne bi derfet bê ku bigihê rêgezêkê.'

Ya ku em di dewama wê de wê weke dahatekê ku em wê herê bikin wê awayên jîyanê bin. Di wê temenê de wê dema ku mirov wê, dema ku em li navaroka têtîna Wittgenstein dinerê wê tiştêkê wê bi wê re wê kifşdikê. Yek wê, bi wê çawa wê ji têtînen teorikî ên metafizikî ên berê wê, dûrkeve û wê di dîmenekê vajî wan de wê hizra xwe wê di rengekê de wê di awayekê de wê werênê ser ziman. Ji aliyê din ve jî wê, çawa wê,

bi navê 'awayên jîyanê' û ankû 'dîmenê jîyanê' wê çawa wê têtînen teorikî ên weke yên bi diyarkerî wê pêşkevin wê redbikê. Di wê temenê de ew wê weke ber ku ew wê weke têtîna pêş dîyar dikin û wê bi xwe re wê weke 'rastîya xwe' wê bikin bi me bidina fahmkirin. Wê ne rastîyek rastin a jîyanî. Di w nûqteyeê de wê, têtîna rastina teorikî û ya jîyanî wê di kirde û kirpa xwe de wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê ji hev wê cihê bikê û wê di rengê de wê weke ku wê di rengê de wê bixwezê ku ew dîmenê wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê Wittgenstein wê têtînen weke bi 'kûrahiyê' wê li ser wê temenê wê redbikê. Bi ya vekirî û cihê wê, di rengê de wê, bihizirê û wê bi dîmenê li berçav ê jîyanê û dihê dîtin û ankû mirov wê dijî re wê, di dîmenê de wê bixwezê ku ew bi wê bihizirê. Bi wê yekê ya ku hizra me dikê nava nediyariyan alozi û rewşên bêwate de wê ji wan xilasiya wê, bi rewşên weke ji wê çerçoveya bi navê teorikî û kûrayî ku ew dihê ser ziman ew dîrkeve. Bi wê yekê ew dihizirê ku ew 'rastteqniya ku ew weke di kûrahiyan de li lê dihê lêgerîn' wê, di nava gotinan bûjenan de bê, wê ne ji wan wirdetir bê. Bi wê yekê wê, di wê nûqteyê de ew wê, bêtê ser ziman ku wê bo ghiştina li rastteqniyê aqilmeşandin wê ne pêwîst bê. Wê lê nerîn û dîtina wê pêwîst bê.

Di wê nûqteyê de wê dema ku ew mijare 'sînorê ziman' û ankû 'sînorê bûjenê' wê li wê bihizirê wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê bi wê re wê bi ya heyî re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, têtînek bi çerçoveyî a fahmkirinê ku ew wê çerçoveya hizra me wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê ji wê dîrketinê wê bi xwe re wê di rengê de wê weke aliyekê giring wê bixwezê derkeve dervî wê. Weke ku wê ji têtîna wî were fahmkirin wê hemû rewşên teorikî û sazûmanîn felsefî ên sazîrî wê li gorî xwe û rengên xwe wê bime bikin ku ew bidina dîyarkirin. Ber vê yekê wê, derketina dervî wê, û bi gotinên rojane ên jîyanê û fahmkirinên me wê karibê wê li wê têtîgihê û wê fahmbikê.

Di wê temenê de wê, di nava hizra xwe de wê, mirov wê hewldanê jî bi hizra Wittgenstein re wê dibînê ku ew wê weke ekolekê û ankû çerçoveyek bi sazûmanî a felsefeyî jî wê ne xwezaê ku ew bi wê bibê. Her wusa wê, di çerçoveyek teorikî de wê nexwezê ku ew xwe bide fahmkirin û were fahmkirin. Wê bi ziman û fahmkirina wê ya ji rêzê a bi zimanê rojane wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê, di rengê de

wê, tê bigihê û wê, tiştê wê weke wê, bi sînore wê yê heyî ê dihê dîtin re wê fahmikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Li gorî wî wê, di wê çerçoveyê de wê pêwîst bê ku mirov wê di dmenekê ji rêzê û hesan de bihizirê. Hemû teori û pergalên felsefeyî ên berê li şûn xwe bihêlê û bi wan û li wan ne hizrê. Dew ji hizirkirinê bi wan berdê. Di wê temenê de wê dema ku ew di wê nûqtayê de wê bibêjê “dew ji hizirkirinê berdîn” wê, di wê nûqtayê de wê, çerçoveyek hizirkirinê a dervî wan wê bi wê re wê bixwezê ku ew bi wê bihizirê û ew hizrên xwe bi wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew dibêjê ‘dew ji hizirkirinê berdîn’ wê bi gotina ‘ji çavika kesekê din ve ne nerin’ û ankû bi nerînek din ne nerin. Bi nerîna xwe bi nerin. Yê ku wê bi navê rastiye dihên pêşkeşkirin xwe ji wan dûrbikê. Di wê temenê de ew wê di wê temenê de wê ew wê werênê ser ziman.

Li gorî wî, li her diyardeyê û rewş û rûdawê ne bi ‘şablomekê’ lê bi nerîna xwe û çavên xwe li wê binerin. Ji nerîn û perspektîfek din nerîna wê çendî wê bigihênê li rast dîtinê ew li ser wê re dixwezê ku ew wê bikê nava lêpîrsînê de. Li gorî wî “ev hizir li ser pozê weke çavikekê ya, her tiştê ku em lê dinerin bi wê dinerin û wê derxistin wê newê ji xwe aqilê me jî.’

Ew wê di wê nûqtayê de wê dema ku ew wê di wê çerçoveyê de wê gotina xwe wê werênê ser ziman wê bi gotina “çavikên yên din biavêjin” re wê werîna ser ziman. Di wê temenê de wê, têgînên weke lê daxistinê wê bi wê re wê bixwezê ku ew di dewama wê de wê bikê nava lê pîrsînê. Di wê çerçoveyê de ew mijare lê daxistinê ku ew bahsa wê dikê wê, bermeberê wê ew wê bibêjê ku ‘mîrov wê pêwîsta ku ew wê di çerçoveya xwe bixweyîya xwe de wê fahmbikê.’

Di wê nûqtayê de wê, werênê ser ziman ku wê, ber ku wê her zanîn wê xwe bi sipêrê pîvan û hasibandînê wê, bi wê werênê ser ziman ku wê, zanîna bûjenê û azmûnkirina wê ji hev cihê bin. Ber vê yekê wê yên ku ew nabina mijare azmûnê weke yên dervî wê, em nikaribin bi têgîna objeyî wê fahmbikin û wê werênina ser ziman. Li gorî wî, ku wê her zanîn wê di awayekê de wê weke xwe bisipêrê azmûnê û wê weke formulasyona wê bê wê, bi çerçoveya wê re wê her zanîn wê xwe bi siprê azmûnê. Li gorî wê bi çerçoveya aqil re ku mirov bi wê bihizirê wê, her obje wê nitelîkek ku ew dikarê were derkkirin û fahmkirin wê bi xwe re wê barbikê. Wê hewbûna wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê fahmbikê. Di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê yên dervî objeyê wê dema ku ew weke yên fahmkirin û derkkirina wan ne bi derfet bê wê demê wê

weke objeyna ji bi mantiqî ku ew hatina avakirin bin, weke xiyalkirina avayî bin. Di wê nûqteyê de wê, têgînên weke objeyîn teqez ên derazmûnê ku ew li wê dihizirê wê, ne tenê wê weke ji hinek navna tenê wê pêkbên bin. Her wusa wê weke çavkaniya pirsgirêkên me yên di jîyanê de jî wê di rengê de wê bi wê re wê li wê binerê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, ber vê yekê wê weke têgînna ku wê di wê rengê de wê, derketina dervî wan û bi wê ji rewşên weke yên pêşdarazî xwe rizgarkirinê wê bi wê re wê çawa wê bibê wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di mijare mantiqê û fahmkirina ahenge û komplikeyiya jîyanê de jî wê, hizrên xwe wê werênê ser ziman. Ew mantiqê wê, ne weke awayê ku ew karibê bi wê jîyanê û wê komplikeyiya wê fahmbikê re wê bibînê. Li gorî wî jîyan di pêşketin û herikina xwe xwe de wê xwediyê komplikeyiyekê bê. Ziman jî wê bi heman rengê wê bibê xwediyê komplikeyiyekê. Di şewayê wê fahmkirinê de wê mantiq nikaribê bibê şewayekê bi wê fahmkirinê. Li gorî wî mantiq wê weke metamatikê bê, weke metafîzîkê bê. Weke 'dileka yekalî a ku mirov li xwe dikê bê û her tiştê yekali bi awa dikê.

Di wê rewşê de wê mantiq wê weke cilek yekali û yekawayî ku ew li mirov were kirin wê pênasebikê. Ew cil wê weke li hemberî wê, pîrraliya jîyanê wê weke cilek li xwekirî a tang wê bimênê. Wê dema ku wê bahsa wê bikê wê bi metafora diktator wê bahsa wê bikê. Bi wê yekalitiyê wê bi mantiqê lê daxistina jîyanê wê nikaribê wê bi wê bikê û wê bi wê fahmbikê. Li gorî wî wê, dema ku ew bû wê, bi tememî wê ew 'eura felsefî' wê winda bibê. Di wê temenê de wê, ber wê yekaliya wê mantiq wê nikaribê weke şewayekê lê daxistinê a felsefeyê bê.

Di wê temenê de wê felsefe wê, li ser zimanê rojane ê hesan re wê bikê ku ew wê fahmbikê û wê bimeşê. Wê, jîyanê wê di wê rewşa wê de wê kifşbikê û wê bènê ser ziman. Dahûrkirinên felsefî wê di wê rengê de wê, xwediyê şewayên xwe yên fahmkirinê ên zanyarî bê. Di wê şewayê wê yê kifşkirinê ê teybet de wê bikê. Bi wê yekê wê, felsefeyê wê, zanîna wê ya speuletifî wê, dew ji danîna li holê a zanînen idiyayî berdê. Wê ji lêgerîna derpêşên metafîzîkî wê berdê. Wê bi zimanê rojane wê bikê. Bi ziman wê, ne keve nava avakirina kirdeyî û zêhnî de. Dahat û nîşanakên wê, danîşandinên dûnya derveyî bin. Rêgez û pêdendiyên wê weke yên aidi jîyane mirov û civakê bin. Li gorî wî bin. Wê ne ew wê weke çerçoveyek sehêtker a di jîyane wê de bê. Ew wê weke bi herêkirinên

jîyanî û çandî ên wê civakê ku wê li ser hevbeşîya wê, weke nîşanekên gerdûnî bin.

Di wê nûqtayê de wê, bikarhanîna zimanê rojane de wê, bi teybetî wê li ser wê bisekinê û wê di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê li ser wê bisekinê. Li gorî wî, di wê nûqtayê de wê, zimanê rojane wê, şenber bê û wê, di wê çerçoveyê de wê, di nava wê de wê xwediyê rewşek salixkirî a ku ew bi wê were fahmkirinê bê. Zimanê weke zimanê metafîzîkê û hwd wê bi xwezayî wê xwe ji wê bide naqandin. Ber ku ew ziman ne şenber bê, razber bê. Wê, derpêşên metafîzîkî wê bi nakokiyan wê tişî bin û wê bi taqînînan wê bi encam bibin.

Ji aliyekê din ve jî wê, dema ku wê bahsa têgînên weke yên metafîzîkê û hwd wê bikê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman ku wê di nava jîyane rojane de wê weke hewldanên teorizekirinê ên bi hewldanên serneketi ew wê, dixwezê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dikarê wê weke şêwayekê bikarhanîna ziman a ne rast û xapinok jî wê di rengekê de wê pênasebikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Gelemperikirin û razberkirin wê di hemû têgînên metafîzîkî de wê di rengekê de wê karibê ew were dîtin. Ew wê dema ku wê bahsa pîrsgirêkên metafîzîkê wê bikê wê, di wê rengê de wê yek bi yek hildana li dest û çareserkirina wê re wê nebê. Di dewama wê de wê, tenê bi çavkaniya wê û cewherê wê re wê karibê were çareserkirin. Di awayekê de wê, di nava jîyanê de wê gelek pîrsgirêkên ku ew rû didin wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve jî wê li gorî Wittgenstein wê mijare xwezaye bûjenê wê, di wê nûqtayê de wê, hewldanên li ser wê hizirkirinê wê di rengekê de wê weke taqabûlî wê bikin û wê di wê rewşê de wê, mijarê wê, ji rastiya wê dûrbikin. Ber vê yekê wê, di wê nûqtayê de ew hewldanên bi wê rengê wê, weke aliyên ji wê dûrkinê wê weke aliyên metafîzîkî û ankû di wê çerçoveyê de ku ew dibin wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Metafîzîk wê weke têgînek sermedî û 'keyeniyek hipotezî' wê, di qada ne diyariyê de wê, naqşeyên xiyali wê pêşbixê û weke rastteqniyê wê pêşkêş bikê. Li gorî Wittgenstein wê metafîzîkvanek wê, di nava teknolojîya roja me de jî ku ew hê ne gihiştina 'ji çiqilên dara hipotezî' wê 'fêkiyên rastteqniyê' wê bi awayekê dervekirî berhevkirina wê xwe ji wê dûr negirê' re wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, ew wê werênê ser ziman ku wê, zanist

ku wê roj derbas nebê ku ew wê, fêkiyên metafîzîkê ên neyên dîtin û bi afsûn ku ew ne rastteqin in û xapinok in ku ew nedê nişandin.

Di wê nûqtayê de wê mijare têtîna dînya me ya bi dawî wê, li gorî ya sermed a metafîzîkê wê çawa wê, weke têtînek bi 'pirsgirêk' ku wê xwe bide dîyarkirin wê di wê rengê de wê xwe bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Weki din wê jî wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare dînya me ya dawî û ya metafîzîkê a sermed wê, ne tenê wê bi hizrên Wittgenstein re wê di rengê de wê weke pirsgirêkê pênasekirina wê re wê were hanîn li ser ziman. Kant jî jî wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. pirsgirêka dînya bi dawî ku wê, di dînya klasik de wê weke pirsgirêkek metafîzîkî ku wê xwe bide dîyarkirin wê di demên hemdem de wê weke weke pirsgirêk astronomîkî û fîzîkî wê xwe bide dîyarkirn.

Di wê nûqtayê de wê pirsgirêka metafîzîkê wê di wê rengê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, di renekê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê mijare fahmkirina têtîna metafîzîkê û sermedîya wê û ya dînya me ya bûjnî û sînoriya wê di wê nûqtayê de wê nakokiya nava wê di wê rengê de wê zêdetirî wê di demên hemdem de wê, di wê rengê de wê bibê mijare hizirkirinê.

Di demên dawî de wê, bi zêdeyî wê weke pirsgirêkên felsefeyê ku ew lingên wê ji ardê didina birin û li hewa didina girtin û nahêlin ku ew pêl ardê bikê û lingê xwe bigihênê li ser ardê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di wî nûqtayê de wê mijare lêpîrsîna metafîzîkê wê di wê rengê de wê, di aslê xwe de wê, karibê wê di wê nûqtayê de wê, li ser wê bisekinê. Di roja me de wê, bi zêdeyî wê weke zanistekê ku ew êdî wê were dîtin ku wê nexwediyê çerçoveyekê jî bê lê wê, di wê nûqtayê de wê, di hizirkirinê de wê weke faktorek ku ew bi ya dihizirê re wê bi sînor nemênê re wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Metafîzîk wê bi tememî wê weke têtînek zanînî ku ew ji ya zanyarî û jîyanî wê bi tememî wê weke cihê wê xwediyê dîmenekê fahmkirinê bê wê, her ku wê dem wê têve herê wê ji aliyê zanistê ve wê were kirpendin. Weke têtînek hizirkirinê û azmûnkirinê a bi hizirkirinê a di astek zor de wê xwe bide

dîyarkirin. Ku em bi têtînek emprîkî wê li wê bihizirin wê di wê çerçoveyê de wê, weke bi navarokek bi hişmendî, aktiviteyek zêhnî, weke pêvajoyek derhanînê û pêvajoyek hişî ku ew berî wê weke pêvajoyek ku ew pêşî pêkhatî wê karibê wê di rengekê de wê, salix û pênasebîkê û wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman bê. Kant û hizirvanên weke wî ku ew metafîzîkê wê pênase dikin wê weke pêvajoya berî zanînê wê di rengekê de wê bixwezin ku ew wê pênasebîkin û wê werênna ser ziman. Li gorî wê jî wê metafîzîkvan wê, li şûna hewldana zanîna bûjenan wê jîyankirina wan wê bixwezê bijî. Di wê temenê de wê weke têtînek hundûrayî bê. Ankû wê weke bi cewherê sehê re wê bi sînor wê weke têtînekê bê. Di wê nûqteyê de ku wê çendî wê weke ku wê bi wê re wê, di dîmen û têtînek bi nakok de jî wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin jî lê wê di wê rengê û awayê de wê, weke têtînek ku wê, bi wê navarokê û tefkirkirinek sermedî wê xwediyê rengekê hizirkirinê wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Di hizirkirinên felsefeya klasik de jî wê bi têtîna gerdûnê a 'bi sinor' û ya 'sermed' re wê di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê xwe di şêwayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di wê renê de wê bi wê re wê, di dewama wê de wê fahmbîkê bê. Di mijare metafîzîkê de wê, bi wê re wê, weke ji ya şenber wê mirov bi hiş û mejiyê mirov re wê hilde û wê bi xwe re wê bide birin. Wê mirov bi xwe re wê bikê nava rêwîtîyek sermed de. Di aqil de ew wê bi asoyê re jî wê di rengekê de ewê xwe bide dîyarkirin.

Di têtîna Wittgenstein de bikarhanîna wateyê, mijare pîretîkê û têtîna diyardeyê

Di dewama mijare ziman de wê dema ku em têtîna bikarhanîna wateyê wê hildina li dest wê, ne mijarek dervî wê bê. Vajî wê weke mijarek di çerçoveya wê de ku wê weke xwediyê çerçoveyek fahmkirinê a ku mirov wê bi wê re wê fahmbîkê û wê werênê ser ziman bê. Li jor ku me hinekê bahsa wê kir têtîna metafîzîkê û hwd wê, di wê temenê de wê çawa wê bibin ew wê, di wê rengê de wê, bi wê re wê, bixwezê ew sînorê wê di têtîna xwe ya wate û gotinê de wê bide dîyarkirin.

Ew wê pêşî wê li ser têtîna wateyê re wê mijare wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê girîng wê, mijare rastiyê bi zanînê re wê hilde li dest. Di wê temenê de wê, nêzîkatîya wateyê ku em wê weke gotinekê wê li vir wê bikarbênin wê weke gotinek wê di wê çerçoveya rengê hizirkirina Wittgenstein de ku wê xwe di cih de wê di mejî de wê bide şaq dan.

Di wê nûqtayê de wê, di pêvajoya hizirkirinê de wê heta wê demê wê bi gotin û têngînên wê yên ku ew wê, di rengekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê ew wê, di temenekê şenber de wê, çawa wê salix bikê wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wittgenstein wê di rengekê de wê mijare têngîna dîtînê wê bi dîtbarîyê wê di dîmnenekê ne dûrî rengê hizirkirina huserl ku ew wê, di çerçoveya têngîha mijare dîmenê kirdeyê de wê weke ji wê bigirê û wê piştî wî Sartre ku wê weke bi têngînek 'piretîkî' wê di şewayekê de wê li ser têngîna xwe ya hebûnê re wê pênasebikê re wê, di mejîyê me de wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê di mijare gotinê û wateya wê û lêbarkirinên bi wateyê wê weke bi dema ku em wateyê didina gotinekê û wê çawa wê bi gelemperên bi fahmkirinê wê karibê wê di wê de wê gûharînê wê bikê wê di wê rengê de wê, di şewayekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Wê dema ku wê bi gotina "ne hizirê, meyizêna!" ku wê werênê ser ziman wê hinekê jî wê weke ku wê bixwezê wê dîmenê fahmkirinê wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di mijare felsefeyê de wê, di çerçoveya têngîna 'lêpîrsînên felsefeyê' de wê, bi têngîna leyistikên zimanî' wê di wê rengê de wê, bi têngîna wateyê û ji wê bi wê girtinê û hwd re wê, di dîmenekê de wê bixwezê ku ew bi wê re ew li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, di mijare salixkirinê de wê, li ser têngîna leyistika zimanî de wê, weke ku wê wittgenstein wê bi wê bihizirê wê 'derhanîna li holê a wêneyê ziman' wê di wê temenê de wê, bi dîmenekê wêneyî ê têngînî weke bi dîmenê fahmkirina wê ya şenber re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Leyistika zimanî wê bo wî di awayekê de wê bo wittgenstein wê bi xwe re wê 'dîmenê jîyanê' û ankû 'awayê jîyanê' wê bi xwe re wê di rengekê de dîyarkirin. Di awayekê de wê di leyistikek zimanî de wê li ser wateyê re bê û wê xwezayê wê ya kevneşop jî wê di rengekê de wê weke ku wê li gorî wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê di awayekê de wittgenstein wê di rengekê de wê, bixwezê ku ew salixkirinên wê yên temenî wê pêşî wê bibînê û wê fahmbikê. Lê di wê nûqtayê de wê, leyistika zimanî wê ji aliyekê ve jî wê weke têngînek zimanî a bi wateyê ku wê di rewşekê salixkirinê û bi girêdanên wê yên fahmkirinê ên epistemîkî re wê, bi tûr û çerçoveya wê re wê, awa û reng û çerçoveyek hizirkirinê wê bi wê re wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê bi wê re wê biafirênê.

Di mijare salixkirinê de wê, dema ku em tiştê dikin em ji gotinê zêdetirî wê, têgîna kirinê wê bi gotinê dikin. Ankû wê bi gotinê wê salix dikin. Yan jî wê digihîna li gotinê. Bi wê re jî weke ku em wê di rewşê de wê, bi hiş û weke digihîna çerçoveyek bi dîtina bi hiş. Wê dema ku me ew gihand wê çerçoveya dîtina bi hiş em hinekê wê weke ku wê weke fenomenekê wê bi dîmenê wê yê kirdeyî wê weke bi wê bi dîmen û awa û ankû wêneyê bi dîtine dibê wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku em wê di reng û awayekê de wê digihîna li temen û çerçoveyek salixkirinê.

Ev wê, weke aliyekê wê yê ku em wê, bi wê re wê, demê em çerçoveyek hizirkirinê a ku em wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê dihizirin bin. Di wê awayekê de wê dema ku em wê bi gotinekê wê tiştê wê weke wê dibînin û wê di wê temenê wê lêhatina bi gotinê de wê dihîna ser ziman de jî wê ew wê, di renekê de wê weke ku wê di nava wê gotinê de wê weke ku wê bi wê re wê, xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di gotinê de wê dema ku em bi gotina 'malê' bahsa 'malê' dikin wê demê wê ev wê weke levkirinekê. Lê di aslê xwe de wê ev levkirin wê ne tenê wê weke levkirinek wusa hesan bê ku mirov wê di renekê di wê temenê de wê bi hesanî wê fahmikê. 'Di levkirinê lev dihên' de wê, di wê temenê de wê mijare levhatinê wê di renekê de wê di wê de wê şibîn jî û biriqîn jî wê di zikhev de wê hebê. şibîn wê ji aliyê rengê hişê bi kirdeya gotinê re bê. Wekî din biriqîn jî wê ji aliyê deerve ku wê bibê wê ew wê bi wê re wê weke ku ew wê di kirdeyê de wê awayekê azmûnkirinê wê bi wê re wê biafirênê. Her çendî ku wê kirde wê di renekê de wê weke ku wê, di wê de wê, rewşek diyar a bi hiş û weke bi xwe û ankû di xwe de di dîmenekê de wê hebê jî lê wê, di aslê xwe de wê di aslê xwe de wê, ji wê aliyê ve wê çerçoveyek û temenekê wê yê azmûnî ê ku mirov bi wê re wê li wê bihizirê jî wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê hebê.

Di wê nûqtayê de wê di mijare têgîna gotinê û wate û kirdeyê de wê bêsînoriyek jî wê di renekê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê rengê wê xwe bide dîyarkirin. Lê Wittgenstein wê dixwezê ku wê bi rêgezên ziman û hwd re wê di renekê de wê vekirîbûnekê û cihêbûnekê wê di wê de wê bi dîyarkirina wê re wê çêbikê û wê di wê çerçoveyê de ew wê, ji wê re wê bikê weke sînorekê jî.

Di formulasyonên wî de wê, bixwezê ku ew weke ji dîmenê zêhnî derkeve. Di wê temenê de wê bi têkiliya ya heyî a şneber û wê ya bi hiş re wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê, mijare ziman û hewldanê

kifşkirinên di ziman de ku ew li ser wê disekinê jî wê ji wê aliyê ve wê bi salixkirinên me yên bi fahmkirinê ku ew wê di rengekê de wê, bi wê re wê bibin bin. Ew wê, tişta heyî weke tiştê wê weke dîyardeyê wê, dixwezê ku wê werênê ser ziman. Wekî din wê bûjenî wê ji du aliyên ve wê, di hilde li dest. Ji aliyê têngîna bûjenî a bi tiştê heyî. Aliyê din jî têngîna bûjenê a bi diyardeyê heyî bê. Di wê nûqtayê de wê aliyekê bi hizir û aliyê din ê bi tişta ku ew bi rastîn heyî re wê di wê rengê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê dema ku ew mijare rêgezên zimanî wê li wê bihizirê wê ji aliyekê din ve jî wê bi têngîna wê ya fahmkirinê ew wê di zêhnê de bê û ankû wê dervî zêhnê bê. Ev jî wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di gotinê de wê bi etimolojikî, morfolojikî, fonetikî û hwd jî wê heta ku wê tawandin û pêvekirinên bi gotinê û ankû jêkirinên ku ew wê bînin kirin wê di wê rengê awayê wateyê û hwd de wê bi zimanî wê çerçoveyên wê bi wê re wê biafirênin. Wê dema ku em bêjin 'mirov' û ankû em bêjin 'mirovna' wê di wê temenê de wê du têngînan ji hev cihê wê bi wê re wê were fahmkirin. Ji aliyê ve wê, bi kirdeyî wê hem bi têngînek nicelikî a bi pirranî wê bi hawênê. Lê ji aliyê din ve jî wê bi têngîna nitelikî a bi zêdeyî wê di xwe de wê di awayekê de wê weke ku wê bihawênê û wê werênê ser ziman.

Ji aliyekê din ve jî wê mijare kirpendin, nîşanak, û fêrse kirina çalakiyê di gotinê de wê çawa wê bibê û wê bi wê re wê bê dayin destpêkirin jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê. Ya ku wê di gotinê de wê temenê xireta mirov bê û wê mirov wê bikê nava tevger û çalakiyê de wê bi têkiliya wê hizirkirinê û hişê me bê. Di wê nûqtayê de wê ew ew dîmenê hizirkirinê wê, ber vê yekê ku wê di xwe de wê ji ya ku em ji wê zêdetirî karibin wê fahmbikin ku wê weke di xwe de wê, bikê mijare fahmkirinê wê, filosofên weke huserl wê li ser wê dîmenê wê bi kirdeyî û di wê kirdeyê hebûna wê girdeya di wê kirdeyê de wê li wê bihizirê di wê têngîna û şewayê fahmkirinê de. Di kirdeyê de lêgerîna kirdeyê wê di wê rengê de wê, weke xosletekê felsefeya fenomenolojiyê ku wê bi wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê, were lê hizirkirin. Huserl wê çerçoveya wê ya hizirkirinê wê ji aliyekê ve wê, werênê ser ziman. Lê mijare wê çerçoveyê wê fahmkirina wê ku wê weke hişekê û ankû wê weke pîretikekê were fahmkirin wê hebûnîparêzên sedsale 20an ên weke sartre û hwd wê pîrr zêde wê serî li ser wê biwastênin.

Wê di wê nûqteyê de wê mijare hebûnê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di rengekê de wê, dema ku wê, bahsa têkiliya fahmkirinê wê bikê ew wê, di awayekê de wê, zanîna zanîn û awayê jîyanê wê weke du diyardeyên ku ew bi fahmkirinê wê bixwezê ku ew di levkirinekê de ew bi wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê nûqteyê de wê awayê jîyanê wê, di wê rewşê de wê, bi wê re wê, li gorî wê ziman wê pêşxistin wê, û bi wê re wê hanîna wê ya ser ziman wê, di wê nûqteyê de wê bi xwezayî wê weke têngînek ku wê, tişt wê ne bi gotinkirinê wê hebê lê wê, gotinkirin wê bi wê heyinê ku ew wê hebê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Li vir wê, mijarek zêde giring ku wê serê mirov wê zêde wê bi xwe ve wê girêdayî wê bide mijulkirin û hizirkirin wê bibê. Ew jî wê di wê nûqteyê de wê, ew bê ku wê çawa wê, di wê rewşê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Li gorî wê, dema ku em li zanîna ziman binerin wê her tiştê ku wê çawa wê di awayekê de wê weke bûjenekê wê bibê bûjen û ankû wê bi bûjenî wê bê dîtin wê bi têngînek diyardeyî wê bi wê re wê, dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Rêgezên zanîna zimanî wê, di wê nûqteyê wê hem aliyekê wan ê teknikî wê hebê û hem jî wê weke aliyekê wan ê ji wê zêdetirî bi nitelikî wê weke ku wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê hebê. Di wê nûqteyê de wê, di nava têkiliya têngîna zanîna ziman û ya rastiyê de wê, di wê nûqteyê de wê, aliyê din ê weke 'dîmenê jîyanê' wê weke aliyekê ku wê me ji xapandinên bi ziman ku mirov wê bijî wê di rengekê de wê weke dûrbikê. Di wê temenê wê de wê, dikarê wê bi wê rengê wê di wê rengê de wê bi gotinê de wê bînenê ser ziman. "ez dikarim fêrbibim ku wê kesê dervî min wê çî bihizirê. Wê bi wê re wê ya ku ez dihizirim wê li hemberî wê zêde wê ne giring bê." Di têngîna 'ew çî dihizirê' de wê kirdeyek wê di wê nûqteyê de a dervî me wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê hebê. Di kirdeya gotina 'ez dizanim ku ew çî dihizirê' de wê, di wê nûqteyê de wê ya ku wê kes wê, dervî wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê bihizirê (Wittgenstein(1953); Philosophical Investigations, r.222).

Di têngîna 'ziman-leyistikê' de ku wê wittgenstein wê werênê ser ziman de wê, ji aliyekê ve wê ew wê mijare wê, di kirdeya wê gotina 'ez dizanim ku ew çî dihizirê' de ku wê, bi ya hizirkirinê wê, bi ziman bi

gotinkirinê ve wê girêdayî wê, di dîmenekê de wê şêwayekê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, kirinek me ya di jîyanê de, çalakiyek me ya pêkhatî û hwd de wê, di mijare têngîna wê de wê, bi wê re wê, di dîmenekê de wê were dîtin. Wê dema ku ez kesekê li dora xwe bi kirinekê ku ew pêkhanî werênima ser ziman wê, di wê nûqteyê de wê, weke têngînek ku wê di wê çerçoveyê de wê hinekê wê wateyekê wê bi xwe re wê bide me bê. Di gotinê de wê, Wittgenstein wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di darêjka gotinê de wê, bi wê ya ku ew dihê salixkirin wê li hemberî ya diherikê di jîyanê de wê çawa wê weke têngînekê bi hiş wê were fahmkirin wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê wê werênê ser ziman. Wê dema ku em bahsa xûyekê mirovî ku ew ji aliyê gelek mirovan ve wê, were parvekirin ku em bikin wê di wê nûqteyê de wê, weke têngînek referansî wê di wê nûqteyê weke aliyekê ku ew weke pêwîst bê were zanîn jî bê wê, ji aliyelê ve wê li wê bihizirê. Di gotinê de wê, ya ku ew bi dîtbarî wê were fahmkirin wê di wê nûqteyê de wê, çi wê bi me bide fahmkirin wê, weke aliyekê ku ew wê li pêşîya ya ku em ji jîyanê wê fahmbikê bê û ankû wê ne li pêşîya wê bê? Di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bê. Di wê nûqteyê de Wittgenstein wê dihênê ser ziman ku mirov ji awayekê mantiqê ku ew bibê xwe ji wê di rengekê de dûrbigirê wê, li ser wê bisekinê. Ew wê, di lêpîrsînên xwe yên felsefeyê de wê weke aliyê felsefeyê ê ne dogmatikî wê, di wê rengê de wê weke ku wê bi wê pênasebikê û ew wê nûqteyê wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di mijare têngîna wittgenstein de wê bi zêdeyî wê were dîtin ku ew mijare 'çerçoveyê' û ankû 'wêneyê' wê di dîmenekê de wê bi wê re wê derxê li pêş. Ew navê 'wêneyê' di wateyek berfireh de wê bikarbênê. Minaq di wêneyekê de wê ya ku ew hat bi wênekirin wê di wê de wê, çawa wê di çerçoveyekê de wê 'bi hev re' wê hebê wê, di rengê de wê li ser wê bisekinê. Ew di wêneyê de wê, mijare bûjenê ku ew çerçoveya wê têtikî a pirralî bi dem û mekanê re wê, di rengekê de wê di wê de wê hilde li dest.

Li gorî wî wêneyek di fezeya mantiqî de wê, weke rewşek bi derfet wê bi xwe re wê bide dîyarkirin û bi derfet bikê. Di wê temenê de wê, di nava wêneyê de wê, têngîna şaş û neşaşiyê jî wê bi wê re wê bi derfet bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di ziman de teoriya wêneyê wê di wê rengê de wê di çerçoveyek berfireh de wê bixwezê ku ew li ser wê bisekinê û wê fahmbikê. Li gorî wî 'awayê mantiqî' wê bi wê re wê çawa

wê bibê û wê karibê wê fahmbikê wê, pêwîst bê ku mirov wê fahmbikê. Ew mijare bûjenê wê di çerçoveyek hevgirtî a weke 'komekê' wê di rengekê de wê, dihilde li dest û wê di wê rengê de wê dixwezê ku ew wê fahmbikê.

Têgîna wittgenstein wê di rengekê de wê, weke taqabûlî têgîna 'mantiqî a atomî' wê di şewayekê de wê bikê. Li gorî wê mantiqî wê tişt wê ne tenê wê bi dîmenekê xwe yê ji derve dihê dîtin re bi tenê ku ew were nimînê kirin re wê bixwezê ku ew wê di wê rengê de wê fahmbikê.

Di mijare têgîna wittgenstein de wê mijare têgîna aqilê felsefeyê de wê, çî wê ji me re wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, di felsefeyê de wê, mijare derpêşan jî û têgînên metafîzîkê û heta felsefeyên din ên dogmatîk wê, çawa wê, di dîmenekê de wê weke di xwe de wê girtî bin li derve wê, li ser wê bisekinê. Ew wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê, di rengekê de wê mijare ziman wê bi wê re wê ji wê nûqteyê derbas bibê.

Ew dema ku wê, li felsefeyê û şewayê wê bihizirê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê felsefe wê tenê wê şewayekê wê nebê. Wê, nikaribê wê tenê wê bi aliyekê wê fahmbikê.

Di awayekê de wê di felsefeyê de wê, ji awayekê xwestina dîrketina wê û ankû ji gelemperîyekê zêdetirî bi wê lê hizirkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê dikarê wê fahmbikê.

Di mijare felsefeyê de wê, ya ku mirov wê çawa wê zanibê wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Bi wê re wê bixwezê ku ew şewayekê felsefeyê ê ku mirov wê bi wê re wê bi rastîni têbigihê wê bixwezê ku ew wê, pêşbixê. Di wê nûqteyê de wê, di felsefeyê de wê, aliyekê wê yê din ku ew li ser têgîna şewayê re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê lêpîrsînan wê bikê wê, mijara şewayê bê. Wê dema ku em bahsa têgînekê wê bikin em nikaribin bibêjin ku ev şewayek û ankû ev şewayekê çawa ê felsefeyê bê. Li gorî wî her dîyarkirin wê, di awayekê de wê rengekê sînorkirinê wê di hizirkirinên me de wê bi xwe re wê biafirênê.

Ew wê di awayekê de wê di xwandina felsefeyê û artarnatifên wê li ser wan wê bisekinê. Di wê çerçoveyê de wê, di mijare têgîna xwandinê û bi rengê wê yê dîtina dîtinê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di rastiyê de wê rengê dîtina dîtinê hebê? Yan jî wê weke ku ew were gotin wê, ew şewayê salixkirinê wê, di wê rengê de wê, xwe bi wê, di awayekê de wê, karibê wê weke têgînek ku em bi wê re wê bi felsefeyê dervî rengê nerînekê bi wê fahmbikin. ..

Di awayekê de wê hizirkirinên li ser têngîna rengê û têngîna rêgezan ên weke li gorî wan ghiştina renekê hizirkirinê û ankû 'li girî wan kirin'ê ku wê li wê bihizirê wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, tiştî wê dervî wê, li wê bihizirê bê. Di dema witgensiteini a navîn de wê mijare fenomenolojiyê wê weke têngînek zimanzanîniyê wê di renekê de wê weke ku wê bê dîtin wê li wê were lê hizirkirin. Bi têtikiliya zimanzaniyê de ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê bibêjê ku Wittgenstein wê dihizirê ku mirov wê, di awayekê de wê nikaribê derkeve dervî zimanê rojane ê jîyanê. Li vir wê bi gotina derketina dervî zimanê rojane wê Wittgenstein wê çi wê qast bikê? Di aslê xwe de wê ev jî wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê teybet ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di serî de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare zimanê rojane de wê, di wê temenê de wê weke zimanê fahmkirinê ê yekanê wê were dîtin û wê di dewama wê de wê, di çerçoveya wê de wê mayin jî wê weke bi jîyanê û şenberîya wê re mayinê jî wê di renekê de wê weke ku wê bi wê rewê, di şewayekê de wê were lê hizirkirin bê. Wekî din wê jî dikarê wê werênê ser ziman ku wê aliyê din ê gotinê wê weke bi derketina dervî zimanê rojane jî wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bide dîyarkirin.

Wekî din wê, zimanê rojane wê çerçoveya me ya hizirkirinê wê li gorî wê bide dîyarkirin û heta ku wê, wittgenstein wê mijare felsefeyê wê, di wê nûqteyê de wê heta ku wê bi erkekê jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ew erk jî wê li gorî wî ew bê ku wê felsefe nehêlê ku wê derketina dervî wê sînorê bibê bê. Ber ku wê derketina dervî wê sînorê wê, weke xiyalkirinekê, xapandinekê û ankû rewşek xapinok wê xwe di renekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bide dîyarkirin.

Derketina dervî wê sînorê wê di şewayekê de wê weke rewşek ku wê bi wê re wê çawa wê, di renekê de wê, rewşa wê ya bi sînorî wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin ew wê weke ji jîyanê derketinê û dîrketinê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê çi wê me ji jîyanê û şenberîya wê dîrbikin. Têgînên weke serxwezayê, metafîzîkê û hwd wê, di wê temenê de wê bikin. Di wê temenê de wê razberiyên ku ew wê, nikaribin werina piştrastkirin û hwd wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê dema ku em wê dihênina aser ziman wê weke ku wê hinekê wê şînorê gotina derketina dervî sînorê zimanê rojane jî wê di wê nûqtayê de wê, bi çerçoveyek têgînî a fahmkirina bi zimanê ku ew jîyanê bi herikin û rewşên wê re wê bibînê û ankû di nava wê de bê û an jî ne di nava wê de bê. Ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di reng û aqayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê rengê wê, bi têgînek fahmkirinê a bi nava şenberîyê û razberiyê re wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê nûqtayê de wê, di nava sînorê ziman de wê sînorê hizirkirinê û hizrê ku wê biafirê wê di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê ziman wê ew wê sînorê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê biafirênê. Ji wê nûqtayê wê ev jî wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin ku wê mijare derketinên dervî wê sînorê wê weke derketina dervî wê sînorê hizirkirinê û hizrê jî bê. Di wê nûqtayê de wê kirdeyek din wê xwe bi wê çerçoveya hizirkirinê a bi gotina derketina dervî sînorê re wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê nûqtayê de ku wê, sînorê fahmkirinê ê bi aqil û aqilê şenber bê. Di kirdeya aqilê şenber de wê, ew wê hebê ku wê, ya ku em wê dihizirin wê dikarin wê fahmbikin. Em dikarin wê, derxina li têgihîştinê. Em dikarin wê derkbikin. Wê di wê de wê cihê nepeniyê û hwd wê nebê. Hinekê jî wê di wê nûqtayê de wê, çerçoveya wê gotina derneketina dervî sînorê zimên wê di rengekê de wê çerçoveya sînorê hizirkirina wittgenstein a ku ew bi wê li hemberê têgîna metafîzîkê û hwd ew bi wê re ew li wê dihizirê jî wê di dîmenekê de wê bi wê re wê bi xwe re wê, weke ku wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê, jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, ya ku wê weke li me pirr zêde mazin û weke ´nikaribê were rûxandin û teqez bê wê weke malna ji qaxizên leyistikê û pê de wê ne tiştên din bin. Tenê em pêwîstin ku em bi wê bihizirin ku em bi aqilê xwe dikarin ji wê derbas bibin û ew wê, ne nefahmker bê. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê mijare zimanê rojane wê çawa wê, di wê de wê, mijare sînorê metafîzîkê û nepeni û teqeziyên wê di wê de wê bide kişandin jî wê weke aliyê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare zimanê rojane de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeyê wê, bi wê re wê di temenekê hişmendîya ku ew bi wê re û bi çerçoveya wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê re wê werênê ser ziman.

Li gorî wî, ya pêşî ew bê ku em ya hesan û ya ku em li wê aşîna na wê, di rengê de wê, derk û fahmbikin. Bi wê fahmbikin. Di mijare fahmkirina bi gotinên ji rêzê re wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê, bi zimanê hesan wê li ser temenekê şenber wê fahmbikê. Aliyekê din ê bi rengê kirdeyî ku ew bi gotina zimanê hesan wê şîrove dikê wê têtîna gotina şenberîyê bê ku ew bi wê re li wê dihizirê bê.

Di gotina hesaniyê de wê têtîna şenberîyê û ya zelaliyê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê rengê de wê bi têtîna ku ew li zimanê rojane dihizirê wê di wê de wê, çawa wê bi wê re wê were lê hizirkirin û ya ku mirov wê demê dijî wê bi wê re wê fahmbikê. Weki din wê li ser wê temenê û nûqteyê de wê gotina xwe ya bi navê "dew ji hizirkirinê berdin!" bikarbênê. Di wê gotinê de wê têtîna ku ew dihênê ser ziman bi nerînên hizir û teoriyên din nerînê û fahmkirinê dew ji wê berdiin. Di wê rewşê de wê mijare hizirkirina xwe wê li ser wê re wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, weke aliyekê wê din bê ku wê mijare hizirkirinê a demê wê bi têtîna û nirxên fahmkirinê û ankû nerînên ji demên berê wê çawa wê ya dema piştê wê karibê were fahmkirin? Di wê nûqteyê de wê dema ku em wê têtîna Wittgenstein wê dixwênin wê bi xwezeyî ev hizir wê di serê mirov de wê bi pîrsekê bikê li ser têtîna berê û ankû em weke nerînên bi wan nerînê ku em jîyanê fahmdikin wê çendî wê weke rewşek fahmkirinê wê bi me re wê bibê bê?

Di wê nûqteyê de wê, weke ku wê Wittgenstein wê bixwezê ku ew derkeve dervî wê, nûqteyê û wê rewşê ew wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê girîng wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, li wê bihizirê. Wittgenstein dixwezê derkeve dervî wan nerînan û di wan re ew ne nerê. Ber vê yekê ew dibêjê 'dew ji hizirkirinê berdin' û hwd. Di wê rewşê de wê mijare hizirkirina Wittgenstein wê di wê nûqteyê de wê, di wê çerçoveyê de wê weke lêpîrsînek dahûrî wê xwe li ser rewşa me ya ku em wê di wê demê û wê kêlikê de wê dijîn re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Bi gotinek din em di mejiyê xwe de werina wê dema ku em di wê de dijîn û wê kêliya ku em wê dijîn wê çawa dijîn wê bi hiş û fahm bikin.

Di mijare fahmkirinên me yê di nava jîyanê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin wê, di serî de wê wê jinkirinê, kirinê û ankû tiştê ku ew heya wê weke wê, di wê demê de ku ew heya wê bi wê re wê salixbikê. Minaq em bahsa mirov bikin wê, hezar berê jî wê mirov hebê û wê, hezar sal piştê jî wê mirov hebê. Wê dema ku em bahsa mirovê roja hezar piştê dikin wê, di kirdeya xwe de wê weke intibayekê bide me weke ku em bahsa ya hezar pistre jî dikin wê hizir û hîsekê bi me re wê bide çêkirin. Lê ne mirovê hezar berê wê weke ya hezar piştê bê, ne kirina û ne jî rengê jîyankirina wan. Di wê rengê de wê, demê em nikarin wê gotinê wê di gelemperîyek ku wan aliyên hûrgil wê weke di nava xwe de wê winda bikê û ankû wê ji berçav bide dîrkirin re wê fahmbikin. Di wê rewşê de wê, rewşa mirovê i ro wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Wê demê wê, di wê nûqteyê de wê, şenberîya ku em wê di roja me de wê, bi gotina mirov re wê bijîn wê, karibê dervî gotina mirov jî wê weke rewşek teybet wê xwe di rengekê de wê karibê bide dîyarkirin. Lê di wê rewşê de wê weke aliyê wê yê din ê giring wê ew wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, di nava ya mirovê berê û yê roja me de wê, çi wê ji hev cihê bikê? Di serî de wê kirin, jîyan, fahmkirin, û hwd. wê gelek aliyên din ên ku em dikarin bi wê re wê, fahmbikin wê di nava wê çerçoveya fahmkirinê de wê bibin. Gotina mirov wê, di wê rewşê de wê gelemper bê. Wê demê wê, mijare şenberîya wê, di wê nûqteyê de wê xwe bi wê re wê weke rewşek teybet wê êdî wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di mijare ya dema pêşî û ya demên piştê de wê dikarê wê bibêjê ku em wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di mijare fahmkirinê de wê, pêwîst bê ku em li ser wê bisekin bê. Di wê temenê de em, dema ku mirovan wê bibêjin ew mirov in û weke hev bikin û ankû yê demên ji hev cihê weke hev bikin wê demê wê bi wê re wê şenberîya bi hebûnê re ku wê bi wê re wê, were kifşkirin wê weke ku wê di rengekê de wê were ji holê rakirin.

Di wê nûqteyê de Wittgenstein wê ji aliyekê ve wê, di gotina xwe ya şenber a ku ew bi zimanê rojane û ankû ê ya hesan re wê li wê bihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê di wê de wê hinek têgîn û têgihên ku ew bi wê re werina fahmkirin wê weke ku wê hebin bin. Di çerçoveya wê, gotina şenberîyê de jî wê gotinên cihê û sînorê' wê di wê rewşê de wê weke gotinên dîyarkirinê û wê, temenê gotinên weke zelaliyê û hebûnê bi

awayên wê yên cihê û hwd re jî wê bi xwe re wê, di şêwa û renekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin bin.

Di wê nûqtayê de wê jî mirov dikarê di dewama wê de wê bibêjê ku ew dema ku wê bahsa 'ya ku ew weke ya razber ku ew nikaribê were fahmkirin' û 'ya ku ew weke ya şenber ku ew dikarê were fahmkirin' û hwd ku ew wê ji hev cihê dikê wê, di wê nûqtayê de wê, bi wê çerçoveya hizirkirinê û zimanê wê re wê, bixwezê ku ew bigihijê fahmkirinekê. Minaq wê, di mijare salixkirinê de wê dema ku wê bahsa ya razber de wê bikê wê, weke ya razber ku ew ne şenber û ya ku ew nikaribê were fahmkirin ku ew bi şenberî û hwd re wê li wê bihizirê. Di wê rewşê de wê ya nedîyar wê, di renekê de wê, di wê de wê, di temenê ne fahmkirina wê de wê, li gorî wê, ji ya şenber û ankû ya bi zimanê rojane û hwd ku ew were fahmkirin wê weke ya ji wê derbas dibê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê nûqtayê de wê, dema ku ew bahsa 'objeyên ya razber' û hwd wê bikê jî wê bi gotinên weke 'avakirinên mantiqî' wê di renekê de wê weke ku wê pênasebikê. Li gorî wê têgînê wê gotinên ziman wê dema ku em wan fahmdikin wê tenê wê weke ji biriqînên bi heyinên di jîayne de hena re wê xwe ne dîyarkirin. Wê weke di hevokekê de li hev rêzkirina gotinan re wê, rastîya rastin çerçoveya wê û rastiya derve wê, bi wê re wê, têrê nekê ku mirov wê fahmbikê bê. Li vir bi gotinên weke 'rastî û nerastî', û hwd wê, bi şenberî û ne şenberîya wê û hwd re wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Ew wê, bi wê re wê li ser gotinê wê ji du aliyan ve wê li wê bihizirê. Yek wê, ya ku ew wê ji gotinê wê fahmkirin bê. Ya din jî wê ya ku ew wê bi wê re wê were hizirkirin bê. Minaq gotina 'dûnyê' wê weke 'giştîya dîyardeyan' ku wê bi xwe re wê biafirênê wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê, 'ne tenê wê bi dirêjeyîya fizîkî lê wê bi ya mantiqî ew wê giştîbûna bi dyardeyî wê bi xwe re wê biafirênê. Li vir wê di dewama wê de wê bi gotina sînorê dûnyê wê bi wê diyardeyên wê ku ew bi wan dihê tişkirin re wê bibê. Çendî ku wê di wê nûqtayê de wê bi navaroka dûnyê û diyardeyiyên wê re wê gotina sînorê wê li wê bihizirê jî lê wê, di renekê din de wê, weke ku ew dixwezê wê fahmbikê û wê, bènê ser ziman ku wê, ya ku wê derkeve dervî wê di renekê de wê ew diyarde û çerçoveya wan a bi mantiqî ku ew bi wê dihê hizirkirin jî bê.

Di wê nûqtayê de wê li ser gotinên weke yên kant ên weke 'tiştên di xwe de(Dinge an sich) li wê bihizirê ku wê çawa wê bi berdewami wê li wê tefkirkirin wê werina kirin. Ew wê, di "Tractatus Logico-

Philosophicus” wê mijare rastitiyê wê bixwezê ku ew di rengekê de wê weke bi diyardeyî li wê bihizirê re wê, fahmbikê. Li vir wê, di wê de wê, li rastiya derve hizirkirin û cih dana wê bikeve çerçoveya têtînek mistisismê û hwd de wê, bi wê re jî wê, di rengekê de wê di keviya mejiyê xwe de wê, bihizirê. Wê dema ku wê, werênê ser ziman ku ‘zanînek rast di derbarê bûjenan de wê, ne bi têtîna ‘tiştê di xwe de’ lê wê bi têtîna û rastiya fahmkirina diyardeyê re wê, bibê re wê, werênê ser ziman. Di dewama wê de wê di miajre mantiqê de wê ew wê çawa wê xwe bidina domandin wê li ser wê bisekinê. Bi mantiqî xwe û hebûna xwe bi dirêjeyî domandina wê çawa wê, bi gotin bibê wê li ser wê bisekinê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, mijare ‘dirêjeyiya mantiqî’ de wê, têtîne atomî wê dîmenekê wê jî wê bi têtîna ‘diyardeyiya mantiqî’ re wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê bixwezê bêtê ser ziman. Di destpêka ‘Tractatus Logico– Philosophicus’ de wê, di pêşgotina wê de wê, gotinên weke ‘russell, ku wê werênê ser ziman ku wê salixkirinek diyardeyê kirina wê çendî wê zor jî bê lê wê ew wê salixkirineê wê bide.’ ‘Ya ku wê rewşê weke di hundurê rastiye de bide nîşandin û an wê dervî rastiye wê bide nîşandin jî wê diyarde bê.’ Di dewama wê de wê, wittgenstein wê werênê ser ziman ku wê, ‘di gelek caran de wê, ya rastiya tiştan û an rast nebûna rewşa wan, bi rewşa rastîna a tiştê weke rast û nerast ku wê bi biriqîna wê ve girêdayî bê wê bêtê ser ziman. Di dewama wê de wê, wittgenstein ew wê gotinê ku ew di temenê wê de xwe weke bi çavkaniya wê di sipêrê russell wê werênê ser ziman ku wê, “awayek di heyina rewşa tiştan de û di nebûna wan de wê, ku wê rewşa wan wê bide diyarkirin wê bi awayekê wê rastiye wê şîrovebikê” re wê werênê ser ziman.

Di mantiqê gotina ‘avakirinên mantiqî’ de wê ew wê hebê ku wê, çendî ku ew di levkirinek weke di nava xwe de bi teorikî û hwd de jî bê wê, beremberîya wê ya di jîyanê de a bûjenî, objeyî û hwd wê, nebê. Di mijare tenê weke hinek avakirinên mantiqî wê, weke navê wê gotinê ê din jî wê têtîh û gotina weke ‘xiyalna ku ew tenê bi aqil dihên hizirkirin bin’ re wê were fahmkirin. Yanî wê, di wê temenê de wê, tenê weke tasawûrna bin. Wê tenê wê weke hizirkirinna bin. Wê tenê wê weke têtînna bin. Ew gelemperîn giştî ên demên berê ku ew wê, werina ser ziman wê di wê temenê de wê weke ku ew ‘tenê ji gotinê pêkdihên’ ku ew dihênê ser ziman wê bi wê re wê, di rengekê de wê, bi şewayekê di mejî de wê weke di nava hizirkirinekê û hewldanek fahmkirinê a ji wê dûr a di nava jîyanê de bê. Di nava jîyanê de wê, ew wê tiştên ku ew

dihên jînkirin wê ên şenber bin. Wê, dîyar bin. Wê, cihê bin. Wê safî bin. Wê, vekirî bin. Di wê temenê de wê, ev wê bi zimanê rojane re wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Lê bi wê re wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê bi gotina zimanê rojane re wê aliyekê wê yê din jî wê ew hebê. Ew jî wê, ya ku wê weke dihê hizirkirin û ku ew di jîyanê de nebê. Minaq em bibêjin 'haspekê ku ew difirê'. Wê ew di jîyanê de wê nebê. Wê li gorî wê mantiqê jîyanî wê weke ne bi derfet bê ku ew hebê. Di wê rewşê de wê ya bi derfet bê û ya nebi derfet bê wê bi wê re wê rengê wê were dîyarkirin. Weki din wê ji aliyekê din ve jî wê ya ku ew di wê demê de wê wekebi gotinê dihê gotin, jîyankirin û bi pîretikî rûdide wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê rewşê de wê, di gotinê de wê, levkîrin wê weke bi gotinê re ku wê bibê wê, bi wê re wê, ji aliyekê ve wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Ziman wê, di wê nûqtayê de ku wê wittgenstein wê bahsa gotina 'sînorê' wê di wê de wê bikê wê bi wê gotinê wê, di wê gotinê de wê ya ku ew di wê demê de wê weke dihê kirpendin û ya ku ew gotin ji xwe dide biriqandin wê pêşî wê cihêkirinekê wê di nava wê de wê bide kirin. Minaq weke ku me li jor hanî ser ziman wê mirov wê di roja me de jî wê hebin û wê di demên berê ên weke hezar salî û hwd de jî wê hebin. Lê li vir wê, dema ku em dibêjin mirov em mirov roja me wê qast dikin. Wê, di wê nûqtayê de wê mirovên ku ew di wê demê de hena, dijîn, xwedî hizir, hiş û aqil û hwd in û hwd re wê bi wê re wê, were ji wan bahs kirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê rewşê de wittgenstein wê mijare aqil û ziman wê bi hev re wê, dema ku ew dihilde li dest wê bînen ser ziman ku wê, aqil wê, ya bi fahmkirina ku ew heya bê. Felsefe wê weke rexnegiriya zimanî bê. Bi wê re wê di aslê xwe de wê weke ku me li jor li çend deveran wê hanî ser ziman wê rewşa erka felsefeyê ku ew wê çî bê wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Felsefe wê, ziman wê ji xapandin û rewqşên xapinok û hwd wê, paqij bikê. Wê weke tégînek ku ew bigihênê li zelaliyê bê wê pênasebikê. Li ser wê temenê wittgenstein wê di 'rattatus' de wê, sînorên zimanî wê di dîmen û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê hilde li dest. Sinirê zimanî wê bi wê re wê weke hizir û dînya ku ew bi wê dihê hizirkirin bê. Rastîti wê li gorî wê, xwe li ser ziman re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê bi wê re wê dema ku wê felsefe bi zimanê rexnewî wê, mijare zimanê wê, hilde li dest wê, bi wê çerçoveyê û rexnegiriya wê re wê hilde li dest. Li ser wê çerçoveyê de wê, weke erk û armanca felsefeyê ku wê bînen ser ziman wê ew bê ku ew ya biwate û

ya bêwate ku ew wê ji hev cihê bikê û wê werênê ser ziman. Bigotinek din wê mijare ya biwate û ya bêwate ku ew bahsa wê dikê wê di wê temenê de wê weke têtînek ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê, ji hev wê were cihê kirin. Di kirdeya ya bi wate û ya bêwate de wê karibê têtîna ya ku ew dikarê were fahmkirin û ya ku ew nikaribê were fahmkirin, ya şenber û ya razber û hwd jî wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ya bêwatê ku ew gotina 'derpêşê' dihênê li şûn wê û bi wê re wê dihênê ser ziman weke 'derpêşên bêwate' di wê temenê de wê, weke yên ku ew di fahma xwe de li jîyanê girtî û ne xwediyê fahmkirinekê bin ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê di navaroka tractatus de wê, zimanekê nû wê bi salixkirinên wê re wê di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ew ziman ku ew ya bi şenber, biwate û di fahmkirinê de zelal û safî xwediyê fahmkirinekê sadê bê wê, bi wê re wê bixwezê ku ew li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, têtîna derpêşan wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ber vê yekê wê, ew wê, derpêşan wê weke çerçoveyek fahmkirinê ku ew wê, çawa wê werina fahmkirin û wê di wê temenê de wê, çawa mirov li wê binerê û ankû wê hilde li dest û an wê ne hilde li dest wê li ser wê bisekinê. Ber vê yekê wê tratatus wê weke bi derpêşan wê binivîsênê.

Di wê rewşê de wê, dema ku ew bahsa derpêşê dikê wê di wê de wê, têtîn û wateya xwe ku ew di xwe de dihawênê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Hinek ji wan derpêşên ku ew di wê temenê de wê, bixwezê ku ew wê werênê ser ziman ên weke 'dûnya ya ku ew dibê her tişt a', 'ya dibê û diçê, diyarde ya, wê hebûna rewşa bûyaran bê', 'dîmenê diyardeyan ê mantiqî ê hizir bê', 'derpêşe funksiyona rastiye wê derpêşa hesan bê', û ankû 'derpêşek hesan wê funksiyona rastiya xwe bê', 'her tiştê ku em di derbarê de neaxifin bêdeng bibê' û hwd re wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê ew wê, werênê ser ziman ku wê, bûjen weke diyardeya ku ew nabê şûn dûnyê weke temelê wê bê. Ziman wê weke wê bişopênê. Wê dema ku wê, di wê nûqteyê de wê gotina 'bûjen wê, hê li şûn dûnya diyardeyî wê neçê weke temelê wê bê' wê bi wê re wê ya ku wê li şûn nemênê wê weke 'nav' bê wê di wê çerçoveyê de wê weke têtînek bê kirpendin wê li wê bihizirê. Nav wê weke bi diyardeyê re

pêjnên zimanî bin. Weki din di hundurê hevokê de wê weke beşa herî piçûk û ya piçûk a bi wateya hundurê wê re jî bê.

Bi wê re ku em wê werênina ser ziman em dikarin wê bibêjin ku wê di hundurê 'tiştê' de wê nav hebê. Nav wê, bi wê re wê wateya wê bi wê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê biafirênê. Di wê temenê de wê, hevokên bi wate ên ji nav û navan dibin wê, dînya bûjenî wê bi xwe re wê, di rengekê de wê weke wê bi wêne bikê. Di wê nûqtayê de wê di hevokê û ankû gotinê de wê bi wênekirina tiştê û ankû bûjenê wê weke aliyekê ku wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê û çerçoveyê wê, werênê ser ziman ku wê di nava nav û bûjenê de wê têkiliyek hevbeş a bi hev re wê hebê. Di wê temenê de wê li gorî wittgenstein wê, dema ku wê derpêşek jî wê çendî ku ew rast hat avakirin wê, bûjena ku ew wê numinêr dikê wê wêneyê wê bi xwe re wê çêbikê û wê bide. Wê bi wêna kirina wê bikê. Li ser wê temenê wê, bibêjê ku wê 'sinorê zimên wê sinorê dînyê min wê biafirênê' re ku wê werênê ser ziman wê, bi hizra xwe wê, sinorê dînya û zimên wê bi wê re wê weke ku wê xêz bikê. Di wê çerçoveyê de wê, sinorê fahmkirina bi wateyê a ziman û dînya bi hizirkirinê wê li gorî wê çendî wê biafirênê wê yê zaninê jî wê, ziman û mantiq wê bi hev re wê weke ku wê biafirênê. Di wê rewşê de wê weke ku wê werênê ser ziman ku wê, 'di ziman de wê, bûjen bi girêdanê wê ber ku wê diyarkirinê wê bikê wê, bi wê re wê, mantiq wê, çerçoveya bûjenê a mantiqî wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Li gori wî derpêş wê weke 'wêneyekê bê' û an 'weke ya ku em li gorî xwe dihizirin wê weke modelek rastitiyê bê' re wê werênê ser ziman. Ziman wê bi wê re wê weke rewşek pergali a nimînêrî bê. Bi ziman re em bi xwe re wêneyê rastiyan çêdikin. Wêne wê bi wê re wê weke modela rastitiyê bê. Di zimên de jî ew wêne wê weke ew rastitî bixwe bin. Bi wê re wê dikarê wê bibêjê ku wê pêjn wê darêjkên rastin ên dînyê re wê, di nava têkili û girêdanê de bin. Di wê de ku wê, weke navê tiştan bê nav, wê, di ziman de wê di darêjka derpêşê de wê were cem hev. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, hevok wê dema ku ew tişt a ku ew di derbarê de diaxifê ku ew bi wê re di lêhatin û levkirinekê de bê wê, bi wate û rast bê.

Di wê çerçoveyê de wê, teoriya wittgenstein a wêneyê wê, di çerçoveya têkiliya ziman û diyardeyê de û bi girêdana wê re ku ew bîne ser ziman re wê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê. Li jor me bahsa derpêşan kir. Di dîmenekê de ew wê, hebûna derpêşan wê di wê çerçoveya wêneyê de wê bîne ser ziman. Di wê nûqtayê de wê, teoriya wêneyê a bi têgîna

derpêşê û ya ku ew dihênê ser ziman ku ew bi wê re di nava lêhatinekê de bê wê, hingê ew wê karibê wê weke bi wate û wate bê. Di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa 'bûjena ziman' wê bikê jî wê di wê rengê de wê, mijare derpêşê wê bi têngîna wê ya biwate û bêwateyê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê demê wê, têngîna derpêşê a wittgenstein wê di wê nûqteyê de wê, di dîmenekê şenber a bi tékiliye wê ya bi rewşê û lêhatina wê re di nava fahmkirinê û biwatebûnekê de ku ew dikarê were derkkirin de wê karibê were fahmkirin bê.

Di wê nûqteyê de wê li ser wê re wê ya 'bêwatebûnê' jî wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê xwe bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, têngîna 'bêwatebûnê' wê li ser ya têngîna derpêşê re wê di renekê de wê, dikarê wê di renekê de wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê, lêpirsîna li ser gotina 'bêwatebûnê' a derpêşê ku wê wittgenstein wê li wê bihizirê wê dikarê wê di renekê de wê, bi têngîna derpêşê a weke li ser têngînên weke helbestê, rewîstê û hwd re wê li wê bihizirê. Derpêşên têngînên helbestê û rewîstê wê weke ku wê werênê ser ziman wê, di derbarê têngînek bûjenî û di derbarê wê de wê nebê. Bi wê sedemê wê, beremberê têngîna emprikî wê hatina wê ya ku ew bi wê were fahmkirin wê weke nebê. Di mijare derkkirinê de wê, weke di wê şêwayê de wê weke 'bêwate' bê. Di dewama wê de ku em wê li wê bihizirin wê wittgenstein wê têngîna derpêşê a weke ya metafizîkî û hwd jî wê di wê temenê de wê weke 'dervî biwateyê' ku wê bibînê re wê werênê ser ziman. Ew gotina ku wê dibêjê ku ew, ya ku em di derbarê wê de nikarin bi axifin em bêdeng bibin jî wê li ser wê têngîna û çerçoveyê de wê bibêjê. Di wê nûqteyê de wê bêgûman wittgenstein wê pêşniyar nekê ku mirov bêdeng bibê û li ser tiştê neaxifê. Ya ku ew wê, di kirdeya wê gotinê de wê bi wê dihizirê û wê dixwezê wê werênê ser ziman jî wê di wê çerçoveyê de wê ew bê ku wê, çawa wê, ji ya aqilê razber dîr bi ya aqilê şenber wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê bînenê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê di gotina 'ya di derbarê de nikarin werina axifin jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê bi kirpênê di dewama wê de wê weke ya ku wê bûjenîya wê ne dîyar bê. Ankû wê bi gotineka din wê weke ku ew nebê re wê karibê wê bînenê ser ziman bê. Di wê nûqteyê de wê, di wê nûqteyê de wê bibêjê ku wê, axifin bi wê bêwate bê ber ku wê ew newê fahmkirin û wê bûjena wê nikaribê were derkkirin û fahmkirin. Ankû wê weke nikaribê were dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê, ev têngîna wittgensten wê giring bê ku em di dewama wê de wê bi aliyekê din ve girêdayî ku me hinekê li jor li deverekê wê hanî ser ziman ve jî wê dûbare wê girêbide û wê werênê ser ziman. Ew jî wê mijare gotina felsefeyê û erka wê bê. Di wê nûqteyê de wê, di wê rengê de wê mijare têngîna felsefeyê wê, dema ku ew bi wê li wê dihizirê wê bêtê ser ziman ku wê, 'erka felsefeyê wê ew bê ku ew zimanekê bûhûrîner ew pêşbixê û serwer bikê' bê. Di wê nûqteyê de wê ji têngîna gotina 'zimanê bûhûrîner' wê çî wê were qastkirin? Ya ku wê di wê nûqteyê de wê di serî de wê bi wê re wê weke ku wê were qastkirin wê di serî de wê ew bê ku wê, di mijare wê de ku wê, çawa zimanekê şenber ku wê, bi gotinên wê beremberê wê bi bûjenî û hwd wê karibê bi dîyarî were dîtin, bi tiştê weke diyardeyê re wê, lêhatinekê wê bi xwe re wê bide nîşandin û hwd re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, têngîna wittgenstein wê ber ku wê, di renekê de wê, bi têngîha emprisismê re wê heviyekiyekê de wê weke ku wê di renekê de wê xwediyê şewayekê hizirkirinê bê wê emprisistên inglîsî û hwd wê, weke ku wê bi wî re wê, di hemhizirê de bin. Wekî din wê, di wê nûqteyê de wê weke ku me ji xwe li jor hanî ser ziman ku wê, di nava hizrên russell de ku ew wê, ji aliyê mantiqê û têngînên wê yên bi pêjn û dagerê û hwd re wê, di renekê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê sûdbigirê wê, bê dîyarkirin. Wê dema ku em li navaroka hizrên wî û rengê hizrên wî dinerin jî wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dîmenekê hizirkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê, di reng û awayekê de wê bi xwe re wê, bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Felsefeya wittgenstein wê di wê temenê de wê, aliyekê wê yê din jî wê ji wê nûqteyê ku em bi awayekê morfolojikî ji wê derhênin û wê bi wê werênina ser ziman wê mijare têngîna mantiqê ku ew bi wê li wê dihizirê bê. Di wê rengê de wê mantiqê wittgenstein wê di wê rengê de wê, di wê rengê de wê bi temenekê emprîkî ku wê ji ya têngînên di xwe de dihizirê û bi wê di xwe de hizirkirinê re ku wê weke ji ya jîyanê dîr û wê weke ew wê tenê di xwe de wê bibînê û ankû wê ya derve wê nebînê û hwd re wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew berê mantiqê bi wê bide ya derve. Di gotina wî ya bi bûjan û tiştê weke diyarde a derve di lêhatinekê de ku ew bû ew bi wate bê ku wê werênê ser ziman wê di kirdeya wê gotinê de wê di şewayekê de wê weke ku ew wê, vê têngînê wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê mijare mantiqê, di wê nûqtayê de wê, çawa wê ji wê rewşa di xwe de dihizirê ku wê ji wê dervê wê, bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi têtêgîna mantiqê wê ew wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê wê ew bê ku wê çawa wê, di rengekê de wê, bi mijare felsefeyê re wê, mantiqê wê, çavkaniya wê bi wê re wê bi têtêgîna 'lêhatinê' û 'levkirinê' û hwd re wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtayê de wê di cih de wê pirsek wê di serê mirov de wê, biafirê. Ew jî wê di wê nûqtayê de wê, ew bê ku wê rêgezên mantiqê wê ji derve bi ya ku ew bi dyar heya wê bèn dîyarkirin bin û an jî wê ji mantiqê wê bi ber wê ve wê dema ku wê bê hizirkirin wê bèn dîyarkirin bin? Di wê nûqtayê de wê, di wê pirsawî de wê, ji dema aristo û heta roja me wê, gengêşiyek bi mantiqê di wê temenê de wê çawa wê, ji ya mantiqê bi ber diyardeyê ve bê û ankû ji diyardeyê wê, bi ber wê ve bê wê li wê were lê hizirkirin. Wusa dihê dîtin wê, hewldana wittgenstein a bi mantiqê bi aliyê dîyem ve wê, weke ji diyardeyê bi ber mantiqê ve ku wê bibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, di şewayekê de wê werênê ser ziman. Di kirpendina wî ya di lêhatîna di nava tiştê û gotina derpêşê de ku wê dema ku ew bû wê weke bi wate bê ku wê werênê ser ziman wê, ji aliyekê din ve jî ev kirpendin wê di vê nûqtayê de jî wê têtêgîhekê wê bi xwe re wê bi rehetî wê weke ku wê karibê bide me.

Di mijare derpêşê de wê weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê ya 'şaş' û 'neşaş' w di wê de wê, hebê û wê li ser wê temenê bi têtêkiliya wê ya bi bûjenê re wê biwate û ankû bêwatebûna wê di wê temenê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê di zimanî de wê, mijare zanîna zimanî wê li ser temenê bi têtêkiliya wê ya zimanî a bi fahmkirinê re wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê ji xwe re wê bikê mijare fahmkirin. Wê dema ku wê, bi gotina 'felsefe pirsgirêkên zanîna zimanê wê çareserbikê' ku wê werênê ser ziman wê hinekê jî wê di wê temenê de wê bi kirpendinek bi hişmendiya aqilê şenber û bûjenî ku wê bi dîtinê wê û gotinê a hev û weke fahmkirina hev re wê, bixwezê ku ew wê werênê ser ziman û wê di rengekê de wê, werênê ser ziman. Di mijare têtêgîna felsefeyê de jî wê di wê nûqtayê de em dikarin wê gotinê bibêjin. Ew jî wê ew bê ku wê weke ku me li jor bahsa 'erka' felsefeyê kir wê di wê nûqtayê de wê, weke ku wê, bi wê re wê, li ser ya bi wate, bi fahm û bi têtêgîn re wê, di şewayekê de wê, weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li

wê bihizirê bê. Ji xwe wê dema ku wê mijare ziman û bi zanîna wê re wê bi felsefeyê wê di wê çerçoveyê de wê bihizirê wê di lêpîrsîna felsefeyê de wê, pêvajoya hizirkirinê a bi wê re ku wê weke ya bi ast û duyem a li ser wê re wê bi wê re wê weke ku wê bîrê ser ziman.

Di wê vê dema tîgîna lêpîrsînên felsefeyê ên Wittgenstein de wê, weke demek li pêş û heta ku wê, wittgenstein bixwe jî wê xwe weke 'qatî(precision) û destlêdan' wê denezênê. Di wê çerçoveyê de wê, wateya wê gotina qatî û destlêdanê, wê, ew bê ku ew di pêşketina xwe de derketibê astek li ser û ew bi wê bi tememî serwerê rewşa fahmkirinê bê di hizirkirina xwe de.

Ew wê, di tractatus de wê, di wê dema duyem de wê, mijare fahmkirinê a dînyayê wê derxê li pêş û wê di wê de wê, bi tîgîna diyarde û bûyanan wê, di temenekê fahmkirina xwe de ku ew weke li atoman beş dikê re wê, bîrê ser ziman. Di lêpîrsîn felsefeyê de wê, tamemiya ontolojîkî wê redbikê. Di wê de wê, bi awayekê de wê, mijare wênakirina bi derpêşan û hizirkirinê jî wê, di rengekê de wê weke ku wê li hemberî wê bisekinê. Di şewayekê din ê weke li ser ziman re wê, hizra xwe wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê, werênê ser ziman. Li gorî wî ya qatî, rast û bi wate wê, bi nêzîkatîyek zimanî re wê hebê re wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtîyê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku wê wittgenstein wê li ser wê bisekinê wê mijare pirwateyiya gotinê û bi wê re wê weke 'ne zelaliya hevokê' wê, li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, bi mijare ziman re wê bixwezê ku ew wê, di wê temenê de wê li ser wê bisekinê.

Di tractatus de wê, biawayekê zelalî wê mijare gotinê û hevokê û hwd wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mijare gotinê wê di wê temenê de wê, di her demê de wê bi wateya wê û ankû lêkerî û ji wê derhanînen bi wê re wê bibê mijare lêpîrsînekê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare gotinê wê, di çerçoveya hizirkirinê a felsefeyê de wê, di demên serdema navîn de wê, di çerçoveya tîgîna qatagoriyên aristo de wê, bi zêdeyî wê were dîtin ku wê li ser wê bê sekin in. Di wê çerçoveyê de wê, mijare gotinê wê, kirpendina wê û ankû di gotinê de

wê, bi têngînek qatagoriyî ku wê li ser wê were sekinin. Minaq wê dema ku e, bahsa gotina 'mirov' bikin wê weke gotinek di rengekê qatagorikî de jî wê bibê xwediyê rengekê fahmkirinê. Ber ku wê li jîyanê wê gelek mirov wê bijîn û hemû jî wê ji wan re wê weke pênasekê wê bê gotin mirov. Di dewama wê de wê, ji aliyekê din ê nitelikî ve wê bi xosletên mirovî re wê li wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê, were hanîn li ser ziman. Ji aliyê din ê sêyem ve jî wê, dema ku wê weke ku wê wittgenstein wê bikê wê di wê dema ku me bi şenberî bahsa tiştêkir û wê bi wê dema wê re wê kir re wê, bahsa wê bikê bê. Yanî wê mirovek di wê demê ku ew bû û me naskir wê li ser wê naskirina xwe re wê bi kirpênê bê.

Ev wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê salixkirinê wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê xwe bide dîyarkirin. Di nava gotinê de wê mijare gotinê wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bide dîyarkirin.

Wittgenstein wê, mijare peyv û gotinan wê weke ku wê di tractatus'ê de wê li gotinê û zelaliya wê bihizirê. Di wê demê de wê dema ku ew wê dihênê ser ziman wê bi diyarde û bûyariya wê re wê, çî wê bi xwe re wê bênê ser ziman wê bi wê rewşa wê re wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê, hizrên xwe ew bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê mijare wate û manaya gotinê û girêdanên wê yên bi wateyê ku wê li gorî rewşên bi karhanînê û rewşên wê yên kirpendinê wê di xwe de wê gûharênê wê bide dîyarkirin wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê, têngîha 'leyistika ziman wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê bikirpênê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê ew jî wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ew wê dema ku wê bahsa ziman û girêdana wê bikê wê bi gotina "ziman û girêdane ya bi giştîya diyardeyê re wê, weke leyistika ziman binavbikin' re wê, werênê ser ziman. Li ser wê re wê, di nava têngîliya leyistik û axiftinê de wê di temenekê hevrastî de wê, têngîliyê wê bixwezê wê dênê û wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê mijare weke minaq ya sedrencê mirov dikarê wê weke minaqê wê di wê nûqtayê de wê bide û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di çerçoveya leyistikê de wê weke rêgezên wê yên diyarkirî

ên ku ew bi wan werina lê hizirkirin wê hebin û wê di wê çerçoveyê de wê gotin, hizirkirin û bi lêvkirin wê werina kirin. Ev rêgezên ku wê bi leyistik wê bina mijare gotinê wê herdû ali jî ku ew, bi hev re ew, didin û distênin wê zanibin. Wê li gorî wê, axiftinên xwe û gavên xwe wê bikin. Wê dernekevina dervî wê, Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê bi çerçove û sînore wê re wê, di awayekê de wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Di wê nûqteyê de wê, dema ku wê têgînek wê were bi lêvkirin û ankû wê were bi gotin wê di wê de wê, weke çawa wê were bi kodkirin di temenê watelêkirinê û ankû bi watekirinê de wê, di wê rewşê û di nava wê de wê weke di rengê de wê, weke ku wê bikê. Di wê rewşê de wê, rêgezên leyistikê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di çerçoveya têgîna axiftinê û çerçoveya wê ya ku ew wê di wê çerçoveya wê sînore axiftinê de wê werina kirin wê, demê wê, rewşên ku ew berê bûna û bi têkiliya wê ve girêdayî na ew wê di wê temenê de wê bi têkiliya wan re wê, di rengê de wê, di çerçoveya wê de wê werina daxilkirin û ew werina hanîn li ser ziman.

Di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser zimann wê, rêgezên zimanî wê di awayekê de wê karibin werina dîyarkirin. Lê yên hizrê wê hinekê wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê zor bê ku ew werina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di nava wê mijare hizirkirinê de wê, çawa wê ew wê, weke wê were kirin û wê bi wateyekê re wê bi sînore wê were mayin wê weke aliyekê wê yê din ku ew li wê were lê hizirkirin bê. Wekî din jî wê jî di dewama wê de wê dikarê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bibê.

Di mijare têkiliya hizir û ziman de wê, têkiliyek teybet wê di wê nûqteyê de ku mirov li wê dihizirê wê xwe bide dîyarkirin û wê, dema ku em bahsa têgîna 'sînore' dikin wê di rengê de wê, weke ku wê xwe bi wê çerçoveya hizrê re jî wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê demê wê mijare hizirkirinê wê dikarê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê, di wê rewşê de wê, di rengê de wê, weke mijarek teybet wê xwe di wê nûqteyê de wê karibê wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ya bi azmûn û şenber ku wê bibê wê, di

wê çerçoveyê de wê, weke ya pêkdihê wê xwe di wê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin.

Wê demê wê ya ku em wê di wê rewşê de wê, bi mijare têkiliya fahmkirinê re wê, fahmbikê wê mijare ziman wê weke sînorekê wê, di her rewşê de wê ji hizrê re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, demê wê, ziman wê, berfirehkirina sînore wê, di wê temenê de wê li gorî wê çerçoveya wê ya fahmkirinê wê ku mirov wê dikê wê li ser ya di nava wê de ku wê di çerçoveya gotina şenberîyê de wê were kirin û pênasekirin û bi hişkirin û hwd re wê xwe di renekê de wê, bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê ya şenber wê bi wan xosletên xwe yên fahmkirinê re wê weke ji yên din wê cihê bibê û wê di wê temenê û çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dawama wê de wê bide dîyarkirin. Ya şenber wê, bi gotinkirina wê û li ser temenê wê dîyarî û zelaliya wê re wê bibê. Lê ya ku me ew bi gotin kir û wê di wê temenê de wê, hanî ser ziman wê çî wê bide dîyarkirin ku ew ya zelal û diyar a? Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wittgenstein wê werênê ser ziman ku wê diyarde wê di nava wê tefkirkirina ziman de wê, werina fahmkirin. Wê demê wê di wê çerçoveyê de wê, ya ku wê bi gotinê û sînore wê re wê, bi dîyarî bû re wê, weke ya ku ew bi gotin û aqil û ankû hizir re wê bibê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê di gotinê de wê, dema ku wê bi têngîna diyardeyê wê, di wê rengê de wê bîrê ser ziman wê weke ku me bi gotinê leyistikê wê hanî ser ziman wê, bi rêya bi lêvîkirinê di leyistikê de re wê, di şewayekê de wê weke ku wê werina fahmkirin. Bi rêya wê wateyê distênin. Weke endamên zimanekê wê, di çerçoveya wê zimanê û leyistika bi wê de wê, fahmkirinê wê bi xwe re wê, di renekê de wê, weke ku wê bidina çêkirin û dîyarkirin.

Li vir dîsa em dihên li ser têngînek dîtin ku me li jor li deverekê bi awayekê wê di nava têngînekê wê kirpend. Ew jî wê mijare dîyarîya rêgezê leyistikê bê. Ew rêgez ji pêşî hatina dîyarkirin û wê çerçoveya leyistikê wê di nava sînore wan ê fahmkirinê de wê, weke di renekê de wê, weke bibê.

Di wê nûqteyê de wê, dema ku wê Wittgenstein wê bahsa gotina 'leyistika ziman' wê bikê wê ev gotin wê ji aliyekê ve wê bi awayekê têkiliya wê bi gotina 'wateyê' re wê hebê û wê di wê temenê de wê li ser çerçoveya watelekirinê re wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê, Wittgenstein wê bi gotina 'wateye gotinekê wê ew ya ku ew

di ziman de dihê bi karhanên bê´ re ku wê werênê ser ziman wê, di wê nûqtayê de wê weke ku wê têgihiştinekê wê bixwezê ku ew wê bikirpênê.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku em bahsa têtîna Wittgenstein bikin wê mijare mantiqê ew wê, di rengekê de wê li ser wê bisekinê û wê di wê çerçoveyê de wê hinek şîrove di nava têtîna Wittgenstein a dema pêşî û ya dema piştî de wê weke ku wê bi nûansî wê xwe bidina dîyarkirin. Di ya dema duyem de wê, mantiqê wê weke di dînya me de ku ew têtîhek ku ew zanîne dide wê bi wê rengê wê weke nebîne wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Ew felsefeyê wê di rengekê de wê, di temenekê de wê weke rêyek bidest xistina zanîne û rêya fahmkirinê wê çendî ku wê bibîne jî lê ew wê çawa wê bibê wê, di wê rengê de wê bi teybetî wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, mijare mantiqê di rengekê de wê, şîrove bikê û wê bi gotina “em ji mantiqê sûdbigirin û bi wê nikarin bibêjin ku wê, gerdûn wê bi wê rengê bê û ankû bi vê rengê bê.” Ankû em nikarin bêjin ku gerdûn wê halo bê û ankû wê wilo bê. Di dewama wê de wê werênê ser ziman ku ziman bo ku ew mantiqê baş fahmbikê wê pêşî wê weke pêwîst bê ku ew têtîliya cihê a mantiqê-dînyayê ji hev cûda wê fahmbikê re wê bixwezê ku ew wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman.

Ew dihênê ser ziman ku wê dînya wê mijare zanistan bê. ya felsefeyê wê bi ziman wê, strûktûrên zimanî ku wê ziman wê ji aliyê mantiqê ve wê rohnî bikê wê karûbarê wê hilde li ser xwe. Di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê felsefeyê wê bi giştî wê weke mijare dahûrkirinê a bi zimanî wê çawa wê were hildan li dest wê di wê temenê û çerçoveyê de wê bixwezê ku ew wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê weke ku me li deverekê li jor wê li ser wê sekinî wê mijare ziman ku wê di wê temenê de wê hilde li dest wê mijarê bi wateyê re wê hilde li dest. Bi wê yekê wê bibêjê ku wê bi ziman nîşandinek wê, awayekê weke nîşandin bê re wê, di rengekê de wê pênasebikê. Ankû di zimên de fahmkirina têtînek bi biryarî û ankû lêkerî wê weke fahmkirina ziman bê. Bi wê yekê wê fahmkirina bi ziman wê weke di teknikekê de weke hosta bibê´ re wê, pênasebikê. Di dema xwe ya duyem de Wittgenstein wê, dema ku wê li ser ziman wê bisekinê wê li ser awa û çerçoveya wê ya b derpêşî wê ne sekinê wê li ser fahmkirina wê di wê temenê de wê bisekinê. Bi mijare fahmkirina ziman re wê, bikarhanîna ziman re wê, bi zêdeyî wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê

ku ew wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ew wê, dema ku wê bahsa ziman wê bikê wê weke di çerçoveya rêgezên wê de wê, bi tevgerkirinê re ku wê werênê ser ziman wê, ji du aliyan ve wê nêz bibê. Yek wê bi çerçoveya gotinê û sînorê wê û şenberîya wê bi hesanî û ankû zimanê rojanê ê hesanî re bê. Aliyê din jî wê bi têngîna wateyê wê li ser wê çerçoveyê re wê, çawa wê di renekê de wê ew wê fahmbikê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di dema duyem a wittgenstein de ku mirov wê bahsa ziman, fahmkirinê, mijare bikarhanîna ziman wê bikê wê, di renekê de wê weke ji mantiqê bûhûrîna li bikarhanîna ziman jî wê, di renekê de wê bikê û wê, di wê temenê de wê, weke mantiqê di renekê de wê weke ku wê li şûn xwe bixwezê bihêlê re wê di dîmenekê de wê karibê wê fahmbikê.

Di wê nûqtayê de wê bi wê re wê pêvajoyên bi gûharîna jîyanê, ziman, hizirkirinê û hwd re wê weke hinek aliyên ku ew wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di çerçoveya xosletên dema wittgenstein a duyem de wê, di wê temenê de wê mirov dibînê ku wê gûharînên bingihînî wê di dema duyem de wê bi wê re wê, di renekê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Bi heman rengê di nêzîkatîya wî ya li felsefeyê û têngînen weke yên metafîzîkê û hwd de jî wê di wê rengê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê karibê wê bi rehetî wê kifşbikê. Ku wê di herdû deman de, di dema pêşî û ya duyem de jî wê felsefeyê wê weke vegotinbar û rohnîkîrînbare ku wê bibînê jî lê wê, di dema pêşî de wê felsefeyê wê weke bi rêya mantiqê û şîroveyên bi wê û dahûrkirinên bi wê ku wê weke pêşniyar wê biikê wê di dema duyem de wê di wê de wê weke ku wê herê gûharînê di nêzîkatîya xwe de.

Di wê temenê de wê, li şûna wê di dema duyem de wê, têngîna zanîna zanista zimanî û ankû zanyarîya zimanî wê, di wê temenê de wê cih bikê û wê weke çerçoveyek zanyarî a bi wê ghiştîna fahmkirina dîmenên jîyanê û bi wê pêvajoyên gûharînê ên bi wê re wê, çawa wê fahmbikê wê bixwezê ku ew li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê bi zimanekê ideal wê di dema duyem de wê li ser zimanê rojane û hwd re wê were dîtin ku ew wê bikê ku ew bigihêje çerçoveyek fahmkirinê a di nava jîyanê û pêvajoyên wê yên jîyankirinê û fahmkirinê de. Di mijarên weke yên metafîzîkê de ku wê weke di dema pêşî de wê nêzbibê wê, weke mijarên dervî sînorê zimanê ên derketinê

wê bibînê û wê, di dema duyem de wê, di wê çerçoveyê de wê, bi mijare zanista ziman re wê bixwezê ku ew wê zêdetirî wê di renekê de wê bi çerçoveyek zanina zimanî wê bi temen bikê û wê di têgînek bi zanyarî de wê bixwezê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê di dema duyem de wê mijare metafîzîk û felsefeyê wê ji hev cihê bikê û wê ew 'sînorê nava wê' çawa wê, di renekê de wê, fahmbikê wê bixwezê ku ew wê salixbikê. Di wê çerçoveyê de wê, mijare sînorê felsefeyê û sînorê wê yê bi fahmkirina metafîzîkê û hwd re wê bixwezê ku ew bigihêjê sînorekê fahmkirinê.

Di awayekê de wê mijare mantiqê wê, di wê çerçoveyê de wê li ser ziman re wê, hilde li dest û wê, pêşî wê mijare felsefeyê û 'pirsgirêkên felsefeyê' wê di wê temenê de wê hilde li dest û wê li gorî wî pirsgirêkên felsefeyê wê bi giranî wê, 'şaş fahmkirina zimanê mantiqê' û ankû şaş fahmkirina bi zimanê mantiqê' re wê, di reng û awayekê de wê mijarê wê hilde li dest û wê di dewama wê d ewê werênê ser ziman. Di dema duyem de wê bi zêdeyî wê li ser ziman û şaş fahmkirinên bi ziman' re wê di renekê de wê bisekinê û ew wê weke mijare giring a bi ziman û mijare fahmkirinê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê hilde li dest. Di wê nûqteyê de wê, li gorî wî bo çareserkirina pirsgirêkên felsefeyê li şûna pêşxistina teoriyan wê, şaş fahmkirinên ku ew rê li wê divekin û devera pêşî weke çavkaniya ku ew ji wê derdikevin wê pêşî wê ji holê rabikê re wê, bixwezê ku ew kirpendinên xwe di wê rewşê de wê bikê. Di mijare ziman de wê, di wê rengê de wê mijare felsefeyê wê di wê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, bi şêwa û zimanê ku ew bi wê dihênê ser ziman wê di dewama wê de wê çawa wê bi çerçoveyek 'terepatikî' wê karibê wê wê fahmbikê bi rewşa fahmkirinê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman. Ew wê di wê çerçoveyê de wê, mijare hildana filosofekê a mijarekê wê weke bi şibênê bijişkekê ku ew çawa nexweşîyekê dihilde li dest re wê bi şibênê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê mijare felsefeyê wê, weke rewşa fahmkirinê, derkkirinê, lê gihiştina rastiye û hwd re wê, werênê ser ziman. Ew wê fahmkirinê wê bi navaroka wê û weke gotinekê ku ew dihilde li dest wê di reng û awayekê de wê ne bi renekê statîkî û ankû pêdendî wê hilde li dest. Wê weke bi navaroka vegûhar û cihêreng re wê, di wê temenê de wê bi girêdan û awayên fahmkirinê re wê di temenekê epistemîkî de wê hilde li dest.

Wittgenstein wê di renekê de wê dema ku em li rengê hizirkirina wî dinerin wê di wê temenê de wê, di dema duyem de wê li çerçoveya sazûmanî a zanînê bi wê hizirkirinê zêdetirî wê bi çerçoveyek temen sazîyî wê, di renekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Ji aliyekê din ve jî wê dema ku em li têngîna wittgenstein dinerin ku ew wê di dema pêşî de wê, dûnyayê wê weke çerçoveyek dîyardeyî ku wê bi wê fahmbikê û wê bi ziman û dînyê re wê têtikiliya wê dîmen û wêneyê wê bikê ku ew bi wê derxê wê, di dema duyem de wê, dûnyayê wê weke kolleksiyona giştî a bi çerçoveyî a diyardeyan wê weke ku wê bibînê û wê, di dewama wê de wê, weke ji wê wîrdetir wê weke di hizirê û di çalakîyê de dibê ku wê kes wê bikin wê bi wê re wê di temenekê de wê hilde li dest. Di wê demê de wê bi zêdeyî wê bahsa têtikiliyek bi ziman û dînyayê a bi bûjenî û ideali ku wê bi wêne bikê wê, bahsa hebûna wê têtikiliya wê zêde nekê.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di dema duyem de wê ji têngînek teorikî a wêneyî wê weke bûhûrînîya li dîmenekê bi karhênêr wê bibê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê di awayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, ew ku wê ziman wê weke xwediyê cewherekê ne gûhar bê û ev cewher bi nimînêrîya dînyayê re xwe dide dîyarkirin û di dewama wê de ku wê gotinên ziman de wê tenê wê weke erka tenê bi navkirinê ew dibînin jî wê weke wê redbikê wê bikeve rene û dîmenekê fahmkirinê de.

Di çerçoveya têngîna tractatus'ê de wê di wê demê de wê li şûna ku wê bo ziman wê di wê demê de wê hinek rêgezna wê werênê ser ziman wê weke weke fenomenek xwezayî a mirov ku wê bibînê û ku wê weke kirinên mirov ên komplika ku ew wê diafirênê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Di wê demê de jî wê zimên wê weke amûrekê ku ew ji aliyê mirov ve ew dihê bi karhanîn wê bibînê. Ew wê di wê temenê de wê, bi çerçoveya kirinên mirov re wê, di dewama wê de wê bi dîmenê jîyane mirov a giştî re wê bi wê re wê çawa wê bigihijê çerçoveyek fahmkirinê wê di wê rengê de wê bi wê re wê êdî wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di têngîna weke şibîna wêneyê ku wê piştê wê bi têngîna amûrê wê bi wê re wê werênê ser ziman wê, bi hev re wê ne weke du gotinên ku ew bi hev re di nava nakokiyê de bin. Di wê temenê de wê weke ku wê çawa wê di dema pêşî de wê di nava wê çerçoveya wê awayê, wêneyê, dîmenê û hwd

de wê, bi têkiliyên nava wê û bi têngîna diyardeyê wê werênê ser ziman wê, di wê, dema ku wê di dema duyem de wê weke bi têngîna şibîna weke ya bi leyistikê wê bikê wê, di wê rewşê de wê weke pêvajoyek di wê de a kûrbûnê jî wê bi têngîni wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê di wê çerçoveyê û rengeê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Weke ku me li jor hanî ser ziman ku wê dema ku em di mantiqê leyistikê de wê nêzbibin ku wê çawa wê weke her leyistik wê di çerçoveya rêgezên wê de wê bibê wê were dîtin û ew wê, di dîmenekê weke wê de wê di asta pêşî de wê bi wê re wê li wê bihizirê jî lê wê bi xosletên wî yên hizirkirinê ew wê, bi têkiliyên nava gotinê û wateyê û hwd re wê, awayê ku ew diafirê wê bi wê re wê bixwezê ku ew di dîmen û rengekê de wê li wê têbigihê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di têngîna lêpîrsîna felsefeyê de wê mijare lêpîrsîna kifşkirina 'ya rast' û ya nerast' de wê dema ku ew wê li wê bihizirê wê, li ser zimanê wê yê bi têngîna nitelikî wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê, werênê ser ziman. Ew wê, di wê nûqtayê de wê, li gorî wî afirandina ziman wê di awayekê de wê weke ku wê, afirandina darêjkek jîyanî wê bixwezê ku ew wê pênamebikê. Di nava zimanê rojane û bi wê fahmkirinê de wê, li ser wê têngîna kifşkirinê re wê, di dîmenekê wê, bi têngîna girêdanê wê di rengekê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, bi têngîna nitelikê û ankû zimanê wê re wê, aliyên weke bi têngîna estetîkê û hwd re ku wê weke di jîyane mirov de wê hebin wê bi wê re wê li wan wê bixwezê ku ew bihizirê û wan kifşbikê û werênê ser ziman.

Di awayê zimanê wî yê rojane de ku wê weke temenê fahmkirinê wê hilde li dest wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di çerçoveya têngîna ziman û têngîna idealê ku wê dînyayê di dema pêşî de wê fahmbikê de wê bi tememî wê weke di heviyekiyekê û levkînekê de wê fahmbikê. Wê di dema duyem de wê, ew wê, li ser zimanê xwe yê rojane re wê ew wê hinekê din wê weke bi gotinên zelal wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Minaq wê, di wê temenê de wê dema ku wê bahsa ziman û fahmkirinê wê bikê wê bi gotina "ziman ku wê ji hevokan wê biafirê wê, dînya wê ji rewşa diyarde-rewşan wê biafirê re wê, beremberê wê weke bi têngînekê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di rewşa bi karhanîna hevokekê de bê û her wusa fahmkîrînekê di nava têkiliya ziman û dînyayê de wê, bi têkiliya wê ya mekanê, demê û hwd

re wê, di rengêkê şenber de wê bixwezê ku ew di rengêkê de wê fahmbikê û wê di dîmenekê de wê werênê ser ziman.

Di nava têngîha tractatus de wê, dema ku em li wê dihizirin wê, dibînin ku wê di çerçoveyek têngînek atomî a hebûnî de wê di dîmenekê fahmkirinê de wê di rengêkê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Bûjen wê weke kevirê temenî ê dûnyayê wê di rengêkê de wê pênasebikê. Di dewama wê de wê di rewşa fahmkirina bi ziman a bûjenê de û ya ku ew beremberê wê fahmkirinê bi têkiliya wê ya bi tiştê, rewşê, mekanê û hwd re wê were wê bixwezê ku ew wê, çerçoveya wê werênê ser ziman.

Ji aliyekê din ve jî wê dema ku em li navaroka têngîna tractatus dinerê wê dibînin ku ew wê di rengêkê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di hevokê de wê gotin û fahmên bi wê ên cihê jî wê di rengêkê din ê şenber de wê, di nava şenberîya wê de wê bixwezê ku ew wê kifşbikê û wê werênê ser ziman.

Gotin wê di ziman de wê, ne têngînek ku em wê yekali û wê tenê wê bi yek tiştê wê karibin wê fahmbikin bê. Wê, di wê temenê de wê, çerçoveya wê ya fahmkirinê wê, di wê de wê, bide nişandin ku wê fahmkirinên din jî wê di wê de wê hebin. Di wê temenê de wê, mijare ziman wê dema ku ew bi wê re wê werênê ser ziman wê, li ser temenê “ya ku ez wê werênîma ser ziman” re wê di rengêkê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê, werênê ser ziman.

Ev wê di rengêkê de wê, di dîmenekê de wê weke taqabûlî têngînek solipsist wê bikê. Lê di wê temenê de wê, hem bi ziman teybet û yê gelemperî wê di hev de wê, di rengêkê de wê, di dema duyem a tractatusê de wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di dema wî ya duyem de wê mijare têngîna zimanî wê zêdeyî wê di dîmenekê dahûrî û bi têngîhek girêdayî a bi jîyanê ve girêdayî wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê were dîtin ku ew wê tiştêkê wê li wê bipirsê. Ew jî wê di wê nûqteyê de wê ew bê ku wê dema ku em bahsa mantiqê bikin wê werênê ser ziman. Wê dema ku em rastiye fahmbikin wê pêwîstîya derxistina çerçoveya mantiqî a zimanî wê di çî rengê de wê karibê wê were hildan li dest û fahmkirin wê di fahmkirinê de wê weke ku wê bixwezê wê li ser wê bisekinê. Di dema duyem a tractatusê de wê mijare ziman wê bi aliyên wê yên weke bi

gotinê, rêzimanî û hwd re wê, li gorî rewşa bûjenê lêhatinê ku wê bi wê re wê çawa wê çêbikê wê, di rengekê de wê, bixwezê wê fahmbikê. Ew ziman wê, di dewama wê de wê, ne weke têtînek li wê serwer wê bibînê. Ew weke têtîhekê ziman wê mirov ku ew li wê serwer û wê mirov wê karibê wê bide dîyarkirin re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dema ku wê ziman wê yê mirov wê demê wê rêgezên wê jî wê mirov wê bixwe wê ew wê hilbijêrê û ew wê bide dyarkirin. Di wê temenê de wê, di mijare fahmkirinê de wê, dema ku ew dihênê ser ziman wê, bi mijare ziman re wê ew wê werênê ser ziman ku em wê dikin ku em wê kifşkirinê bi ziman bikin em çawa nehêlin ku ew afsûna wê bandûr nekê û ankû me asteng nekê re wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê temenê wê mijare ziman û fahmkirina bi wê di çerçoveya wê têtîna 'leyistika ziman' de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ew wê, di nava wê têtîna leyistika zimanî de wê hinek aliyên din ku ew wê bi wan re wê bi kirpênê wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê, aliyên ku em di dewama mijarê de wê bi wê re wê li wê bihizirin jî wê bi wê re wê, bi têtîna pirranitiya wateyê a di nava gotinên leyistika ziman de wê, di dîmenekê de wê bi xwezê ku ew wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman. Ew wê dihênê ser ziman ku wê di wê leyistika zimanî de wê gotin wê di wateyekê de wê newê bikarhanîn.

Di wê nûqtayê de wê, di rengê bikarhanîna peyvê û ankû gotinê de wê di şewayekê de wê were dîtin ku wê li wê bihizirê. Minaq wê, di nava malbatekê de wê jinek wê ji hewser û zaroyên xwe re wê bi heman gotinên hêskirinê wê hêstên xwe wê werênê ser ziman. Gotin dikarê weke wê bê. Lê bêgûman wê aliyekê wê yê din wê ew wê hebê ku wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di mana û ankû wateya gotinê de wê cihêbûn wê, di wê de wê hebê.

Di wê temenê de wê erka zimanî û di nava jîyanê de wê bi funksiyonên wê yê din re ku ew derdikeve li pêş wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke aliyê wê yê din ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê r ewê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wittgenstein wê weke ku em li jor li çend deveran wê hanî ser ziman wê ziman wê weke 'awayekê jîyanê' wê bibînê û wê di wê temenê de wê weke xwediyê funksiyonek bi fahmkirinê bê wê, di reng û awayekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Ew wê, têkiliya wê leyistika ziman û ya awayê jîyanê wê bi gotinî wê bi hev re wê dênê û wê bi gotina wê dema ku wê 'leyistika ziman li gorî awayê jîyanê û pêşveçûna wê bê wê demê ew bi wê ve girêdayî ya' re wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, dema ku ew wê bahsa leyistika ziman bi gotinî wê bikê wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê, bi têngîna wê re wê, li ser têngîna manayê û wateyê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê, ber ku wê, di jîyanê de wê tenê wê awayekê jîyanê wê nebê wê demê em di mana û wateyê de jî emê nikaribin bahsa tenê manayekê û wateyekê bi tenê bi wê re wê bikin.

Di dewama wê de wê mijare têngîna zimanî wê dema ku ew wê li wê bihizirê wê di wê nûqtayê de ku ew wê çawa wê taqabûlî rewşek bûjenî wê bikê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê dema ku wê, dervî ya rewşa bûjenî wê bi rewşên metafîzîkî re wê bibê wê, di çerçoveya têngîna leyistika zimanî re wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê giring ku wê, weke 'rewşna xiyalî' bin wê pênasebikê û wê, weke bi gotina 'pirsgirêkê' ku ew li rex ya felsefeyê bicih dikê û wê dênê ser ziman.

Di wê temenê de ji ogeyên metemafîkî ên di felsefeyê de wê çawa wê ji wan wê were xilasbûn wê bi wê re wê, di wê rengê de wê weke aliyekê ku ew wê, di dîmenekê de wê dixwezê ku ew wê bi kirpênê. Di dema pêşî de wê, dema ku wê bahsa rewşa dîmen û ankû wêneyê ziman wê bikê wê, di dema duyem de wê bi têngînek pîvanî û dîmenî ku wê li wê zêdebikê wê awayê bikarhanînê, ast, pîvan, nitelik û hwd wê, weke aliyên ku ew wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wan re wê li wan bihizirê û wê bixwezê ku ew wan werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, di pêvajoya pêşî de wê peyv wê weke wêneyekê ku wê, were ser ziman wê, di dema duyem de wê weke beşa leyistikekê a bi ziman wê di wê temenê de ku ew wê temen dikê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li jor ku me bi mînaqe leyistika sedrencê re wê, di rengekê de ku me hanî ser ziman wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê bi rêgezên wê re wê, di nava rewşa bikarhanînê de wê weke ku wê hev temem bikê. Di wê temenê de wê dema ku em ziman ji rewşa bikarhanînê û dîmenê wê razberbikin wê demê emê wê weke bikina rewşek ku ew bikarneyê û ankû newê bikarhanîn di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê were bikarhanîn. Di wê temenê de wê, mijare zimanê wê di nava rewşa bikarhanînê û funksiyonên wê de wê weke ku wê di awayekê de wê hev

temem bikin re wê bibê. Ew wê, di renekê de wê di mijare bikarhanîna û ku wê mijar felsefe bê wê di pirsgirêkên felsefeyê û temenê wan de wê di renekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê, li ser wê nûqtayê de wê têtikiya ziman û felsefeyê a bi hev re wê, di temenekê şenber û çawa wê bi wê re wê, di dîmenekê fahmkirinê de wê bibê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di şewayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wittgenstein wê dihênê ser ziman û wê dibêjê ku wê dema ku 'ziman derket li betlaneyê wê hingê wê destpêka pirsgirêkên bi fahmkirina felsefeyê jî wê bi wê re wê biafirênê' re wê werênê ser ziman.

Di mijare fahmkirinên bi felsefeyê de wê, di dema duyem de wê bi zêdeyî wê bi lêpîrsînên felsefeyê re wê, hilde li dest û wê, di wê de wê pêşxistinên nû wê li ser têtîna tractatus'ê re wê di warê ziman, wate, derpêş, û hişmendiyê de wê pêşbixê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di renekê de wê, mijare mantiqê wê, di wê demê de wê were dîtin ku wê ji ya dema pêşî wê hndiktir wê, li ser ziman û çerçoveya wê re wê were ser ziman. Di temenekê t têtikiyek temençêker de wê bi ziman re wê bi wê re wê bihizirê. Di nava ziman û dînyayê de wê, levkirin û lêhatinek û hwd wê çawa wê bê çêkirin wê were dîtin ku ew wê, di wê de wê bi teybetî wê li ser wê bisekinê.

Wê çawa wê bi wê re wê, dînyayê wê bi têtînek diyardeyî wê li ser wê, dîmenê bi zimanî ku ew wê, bixwezê li wê bigihijê re wê fahmbikê wê, xwediye çerçoveyek fahmkirinê bê. Lê di dema duyem de wê ziman wê ji çerçoveyek weke pênûma a fahmkirinê weke qalibekê zêdetirî wê weke têtîna û çerçoveyek fahmkirinê a ku mirov wê, di wê rengê de wê, di reng û awayekê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, ziman wê, di ne temenê bi navkirinê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew wê, di rengê bikarhanîn û rewşa wan ya bi rewşa fahmkirinê ve girêdayî wê çawa bê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, di renekê de wê, dema ku ew mijare mantiqê wê bi ziman re wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê wê ne bi wê armancê bê ku ew ziman wê bigihîne mantiqekê bê. Li gorî wî ziman wê ne xwediye tenê cewherê bê. Bi wê re jî wê mirov nikaribê bahsa mantiqekê wê bi wê re wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê her rewş wê li gorî çerçoveya xwe ya bi heyina heyî re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê ye ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de em wê dibînin ku wittgenstein wê di renekê de wê, bi zêdeyî wê, mijare wate û ankû manayê wê hilde li dest. Di awayekê de wê, di nava têtikiliya ziman û dînyayê de wê, wate wê, ji gotinê bê û ankû ji rewşa dînyawî bê wê di nava wê duitiyê de wê li wê bihizirê. Di rengê fahmkirina wittgenstein de wê, aliyê duyem wê weke bi giraniya wê zêdetirî wê di fahmkirina wî de wê derkeve li pêş. Li gorî wî wê, “wate wê ji danîşandina têtikiliyê a nava tiştê de wê ji wê zêdetirî û ankû wê di nava diyardeyan de wê bi têtikiliya bi wênekirinê ji wê tenê wê neafirê” re wê bènê ser ziman. Wê wateya hanînek ser ziman ku wê, di nava pirrengîya wê de wê bi karhanîna wê re wê, di wê de wê weke ku wê vêşarî bê.

Li ser wê temenê wê, di nava têtîgînên wî yên bi ‘lêpirsîna felsefeyê’ de wê, di wê rengê de wê were dîtin ku wê bi zêdeyî wê bikeve nava hewldana gihiştina zimanekê ideal. Ew wê idealiteyê, di nava zimanê hesan û rojane de wê li wê digerihê. Wê jî bi wê têtîgîna wî re wê, dikarê wê fahmbikê. “zimanê ideal ê hizirkirinê ku ew wê zimanê ji yê zimanê me yê rojane hê baştir û weke hê tamtir ku ew bi têtîgîna mantiqî ku ew ku ew li mirovan wê têtîgînek wê bi şibihê çî ku ew wê bikê ku ew wê bide nîşandin wê, weke şaş şîrovekirinê bê’ re wê werênê ser ziman. Ew wê dema ku wê di wê nûqteyê de wê gotina ‘mantiqê’ ku ew bikardihênê wê bi navê yê mantiqvan wê, di wê rengê de wê şîrove dikê ku “ew (mantiqvan), wê dema ku ew bahsa ziman û an hizirkirinekê dikê wê weke çawa wê zanistek xwezayî wê ji fenomenekê wê bahs bikê ew wê di wê rengê de wê bahs nekê” re wê bi kirpênê. Di renekê din de jî wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê têtîgînê re wê dikarê wê li ser wê bisekinê. Ku wê zimanê zanistî û yê axiftinê ku ew ji hev cihê dibê û ankû nabê wê, di çerçoveya têtîgîna wittgenstein de wê xwediyê wateyek çawa bê wê, weke pêwîst bê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Wittgenstein di tractatusê de wê erka ku ew li mantiqê wê weke ku wê bikê wê, piştire wê li zanîna ziman wê bikê û wê, di wê çerçoveyê de wê, di de wê temen û çerçoveya fahmkirinê a baştiriyê wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Ew wê, di wê nûqteyê de wê gûharîna ji mantiqê li zanîna zimanî wê, hinekê wê di mijare şenberîyê de wê, were dîtin ku ew wê li wê bihizirê. Di awayekê de wê, di demên pêşî de wê bi mantiqî ku wê weke çawa wê, ji têtîgînên metafîzîkî û hwd wê bi wê xwe dûrbikê ku ew li wê dihizirê wê, piştî wê, ew wê yê bi ziman û fahmkirina wê re wê, weke ku wê di temenê şenberîyekê de wê, karibê wê baştir bikê wê li wê bihizirê.

Mantiq wê bi zêdeyî wê li ser diyardeyê wê bi hizirê û wê, di dema pêşî de wê kirpendina tiştê bi têgîna diyardeyê wê bi zêlalî wê were dîtin ku wittgenstein wê dikê.

Di wê nûqteyê de wê di mijare lêpîrsînên felsefeyê de wê mijare lêpîrsîna li ser mantiqê di wê rengê de wê bi giringiyekê wê bikê û wê li gorî wê mantiq wê bixwezê ku ew xwezaye tiştê ew wê fahmbikê. Ber vê yekê wê bixwezê ku ew li ya binî a zanistan weke ku wê di dîmenekê de wê were dîtin ku ew wê weke ku wê bikê. Lê ew wê ji wê tiştê hewldana dîtina cewherê wê bi wê re wê dûrnekeve.

Di wê nûqteyê de wê dema ku ew mijare mantiqê wê dixwezê ku ew wê, bi derketina wê re wê fahmbikê wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman ku wê, “mantiq wê, di temenê derketina wê wê ne alaqa ya li hemberî diyardeyê xwezayê wê hebê û ne jî wê pêwîstîya girtina sedema girêdayî a bi pêwîstî wê hebê. Ya di temenê wê de wê ya empirîkê weke her tiştê ku ew temenê wê û cewherê wê fahmbikê wê hebê.” Ew di wê temenê de wê, têkiliya têgîna mantiqê û têgiha empirîkê wê ji wê aliyê ve wê, di rengekê de wê, bi têkiliyek fahmkirinê wê ji aliyê xwe ve wê, di rengekê de wê, bînenê ser ziman.

Di dewama wê de wê, di wê rengê de wê, di dewama wê de wê bi têgîna mantiqê re wê bi wê re wê werênê ser ziman ku ew nakeve pêşîya dîyardeyan de. Ew wê li ser dîmen û dîtbarîya wan re wê, xwesteka bi wê dîtina wê bigihîjê fahmkirinekê wê hebê re wê bînenê ser ziman.

Di nava têgînên tractatus'ê de wê dema ku wê mijare derpêşan û mijare gûharîna wateyên bi wê re wê, li ser wê nîqaş bikê wê mijare mantiqê jî wê di wê temenê de wê çawa wê bi rewşa jîyanê û dîmenê re wê, bê kirin weke di levkirinekê de wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê, mijare felsefeyê û mantiqê wê dema ku ew wê şîrove dikê wê, felsefeyê wê, di dîmenekê de wê weke ku wê deervî çerçoveya mantiqê wê, bi giştîtiya wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di nava sînorê felsefeyê de mayîna mantiqê wê, di wê temenê de wê bi gihiştina li wê, weke çerçoveyek ku ew wê, diparêzê wê were dîtin. Di mijare mantiqê û felsefeyê de wê, di aslê xwe de wê di wê nûqteyê de wê temen û çerçoveyek hizirkirinê a berfireh wê weke ku wê bixwezê wê biafirênê. Di wê nûqteyê de wê, derketina dervî mantiqî û bi çerçoveya felsefeyê re mayîna wê me di na nava sînorê şenberîya siman de wê bihêlê û ankû wê, derketina dervî sînorê felsefeyê wê, weke derketinek dervî wê derketina felsefeyî wê bi ber têgînek metafîzîkî wê bibê re ku wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê li wê bihizirê.

Li vir wê wusa wê were dîtin ku wê di mejiyê wittgenstein de wê, gotina 'sînore' wê bi hinek wateyên ku em di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, ji wê aliyê ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê karibin wê fahmbikin wê di wê rengê de wê bi wê re wê xwe di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di nava têtîna 'lêpîrsînên felsefeyê de wê, weke li ser têtîna derpêşan re wê, di renekê de wê, hinek aliyên ku ew wê bi wê re wê li wê bipîrsê wê, di wê rengê de wê bibin. Li gorî wê têtînek ku ew weke rast û ankû ne rast wê, karibê wê pênasebikê wê, ew wê weke derpêşê bê wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê bi têtînek mantiqî ku em wê bi kirpênin wê di wê rengê de wê, karibê wê bê kirpendin. Weke "p" rast a = p, "p" nerast = ~p. Ev wê, weke dîmenekê ku ew wê, li ser têtîna mantiqê re wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di dewama wê de wê, wittgenstein wê mijare derpêşê û bi wê re ya rastî û ne rastîyê wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li gorî wittgenstein wê, di nava rastîya mantiqî a bi derpêşê ku ew dihê kirin û ya ku weke ya bi diyardeyê re di lêhatinê re wê bibê re wê, ji hev wê cihê wê hebê. di ya derpêşê de wê, bi têtîna "di zimanê de ku me funksiyonên rastîyê lê depelendin em ji wê re dibêjin derpêş' re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ew levkirina wê bi rastîya wê re ku ew rastî levhat wê hingê wê weke rastîyê bê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê di mijare derpêşê de wê ji du aliyên ve wê bi wê re wê were dîtin ku ew li wê dihizirê. Wê aliyê pêşî wê mijare zanina ziman û di dewama wê de wê weke ku ew wê bi çerçoveya rêgezên bi leyistika ziman re ku ew li wê dihizirê a weke têtînekê ku ew li wê dihizirê wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê bi kirpênê.

Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê ew wê, hebê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di wê nûqtayê de ku em di wê çerçoveyê de hizra wittgenstein wê fahmbikin ew wê, di wê rengê de wê, dikarin wê di wê rengê de wê bi kirpênin. Wê dema ku em di leyistika sedrencê de wê, ema ku wê 'piyonek' wê di leyistikê de wê li 'şah' wê şah bikişênê ku ew, ew dibê wê li gorî wittgenstein ev wê, " weke rewşek ku ew ne ji ber ku ew li gorî rewşa şahkişandinê a li şah bi piyon ku ew li wê newê, lê ew ku ew bi zêdeyî wê weke rewşek komplika û biçêtî bê wê di wê rengê de wê pênasebikê.

Di wê nûqteyê de wê, ew wê rewşê wê di wê rengê de wê bi kirpênê. “Wê dema ku ew, di wê rewşê de ku ew li gorî têngînê ku ew, rast û ankû nerast ku ew were salixkirin wê weke rewşekê ku wê weke dênê li holê jî lê wê, ji ber ku ew rewşa bikarhanînê ji nedîtî ve hatî din wê, êdf wê weke ne bi derfet bê ku mirov wê weke rewşek derpêşî a bi wate wê, salixbikê.

Di wê nûqteyê de wê dema ku em wê li wê dinerin wê dibînin ku wê, wittgenstein wê, gotina rastiyê wê, ne di temenê levkirina nava mirovan de ku wê bê dîyarkirin jî bê wê li ser wê bisekinê. Ew ew rewş wê li gorî di mijare levkirinê de wê carna ne di darazê lê di awayê jîyanê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê, di mijare bikarhanîna zimên de wê di nava jîyanê de wê bi wê nûqteyê ve wê girêdayî wê were dîtî ku ew wê li ser wê bisekinê. Di mijare bikarhanîna ziman de wê ne tenê di salixkirinan de lê wê di rewşa darazê de jî wê di wê rengê de wê, pêwîstiyek bi fahmkirinê wê hebê. Li gorî wittgenstein ku em bixwezin ziman weke amûrek têkilidaninê wê bikarbênin wê ne tenê di salixkirinê de lê wê bi darazên wê re jî wê pêwîstiya levkirinekê wê weke ku wê hebê. Ya ku wê di zimên de wê rastî û ne rastiyê wê di wê nûqteyê de wê ne aqilê salixkirin lê wê aqilê darazê wê, di wê temenê de wê, bi wê re û bi awayê wê re û bi fahmkirina wê ya li ser wê re wê, di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê weyn wê bileyizê. Di wê nûqteyê de wê dema ku wê wittgenstein wê mijara rastî û nerastiyê wê di wê nûqteyê de wê bi ziman re wê nîqaşbikê wê mijare zimên bi têngîna ‘levkirinê’ re wê, di dîmenekê de wê were dîtî ku ew wê bi wê re wê, di awayekê de wê bihizirê û wê di wê rewşê de wê bi wê re wê hizrên xwe wê di reng û awayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Mirov wê li gorî wittgenstein di mijare bikarhanîna ziman û têngînê de wê weke ku wê di nava levkirinekê de bin û wê li ser wê re wê xwediye kirpendinekê bi rastî û nerastiyê re bê. Lê ew levkirin wê dîsa wê bi kirpênê ku ew ne bi rewşa darazê lê bi rewşa awa û dîmen û an jî wêneyên jîyanê ku ew wê, bi awayekê weke çerçoveyek fahmkirinê wê bi zêdeyî wê li ser wê bisekinê wê di wê çerçoveyê de wê were dîtî ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê nûqteyê de wê, di wê çerçoveyê de wê, mijare wêneyê jîyanê wê, di rengekê de wê, di mejiyê wittgenstein de wê derkeve li pêş. Ew wê li gorî wî, di wê temenê de wê xwe bide dîyarkirin ku wê, ‘di rewşa şewayê

jîyanê de levkirin wê di rewşa bikarhanîna zimên de jî wê weke rewşek dîyarker wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Li ser wê re wê, gotinên weke 'rast' û 'nerast'yê de jî wê, di dîmen û rewşa wan û dîyarkirina wan de jî wê weke rewşek ku wê bide dîyarkirin bê. Ew wê bi wê ve girêdayî bê ku wê di wê awayê wê de wê li gorî wê çî rast û ne rast bê. Li ser wê re wê, di levkirinek weke bi hişmendî û ankû wê weke ku wê wittgenstein wê bi kirpênê bi mantiqî ku wê bi xwe re wê di wê çerçoveyê de wê werênê û bi wê levkirinê re ku mirov wê êdfî wê 'rast' wê bibînê û ankû wê rast nebînê re wê bi xwe re wê, di reng û awayekê de wê werênê li holê.

Di wê nûqtayê de em dîsa weke ku em dihêna ser wê gotina wittgenstein ku wê di wê nûqtayê de wê werênê ku wê, di awayê jîyanê de wê levkirin wê bi xwe re wê çawa wê, çerçoveya hizirên me jî wê bi wê re wê di çerçoveya wê tégîna 'levkirinê' de wê bi xwe re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê dema ku em bixwezî baş wittgenstein û hizirên wî fahmbikin wê di rengekê de wê weke ku wê pêwîst bê ku em di çerçoveyekê de wê, mijare 'rêgezên aqil' di awayekê de wê li ser wê bisekin û fahmbikin. Ber ku wê di wê temenê de wê, were dîtin ku wê wittgenstein wê bi zêdeyî wê li ser wê bisekinê.

Di wê nûqtayê de wê, wittgenstein wê dema ku ew wê lêpîrsînê wê bikê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di wê temenê de wê mijare hizirkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê, bi tégîna mantiqê ve wê girêdayî wê li wê bihizirê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê bi rewş û awayên derpêşê ên mantiqê ku wê ji demên berê ve wê werin wê çawa wê, me bi gihêjina li rastiye wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê, di derpêşê de wê mijare lêpîrsîna rastiye ku ew dikê wê di wê rengê de wê, xwediyê çerçoveyek hizirî ku ew wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê dihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare fahmkiirinên me yên bi mantiqê de wê, di wê temenê de wê, bi derpêşê ku wê weke di xwe de wê rastiye wê hebê jî lê ew rastî wê çendî wê li derve wê vekirî bê û wê weke rastiyeke ku em karibin wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikin wê bi wê re wê, ji wê aliyê ve wê bixwezê ku ew wê li ser temenekê empirikî û hwd wê bikê mijare lêpîrsînê. Di wê temenê de wê, bi tégîna zanina ziman li şûna tégihên mantiqê û hwd ku ew wê di dema duyem de wê, di hizirên xwe de wê derxê li pêş jî wê

hinekê wê weke ku wê di wê rengê û awayê de wê bi wê çerçoveya wî ya fahmkirinê ve wê girêdayî wê karibê wê fahmbikê bê. Di mijare mantiqê de wê, di wê temenê de wê, dema ku ew wê li şûnê wê zimên bi zanîna wê re wê derxê li pêş wê hinekê jî wê, di wê rewşê de wê weke ku ew wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wittgenstein wê dema ku ew di çerçoveya rêgezên aqil de dihizirê wê, bînen ser ziman ku wê, 'her tişt ku ew çî bê wê ew bê' re wê werênê ser ziman. Ew wê weke li gorî wê tîgîna mantiqê a bi rengê ($p \rightarrow p$) jî wê di renekê de wê weke tîgînek ku wê bi xwe re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide me. Lê wittgenstein wê, weke wê di lêhatinekê de wê hizirkirinê wê bi gotina rast û nerastiyê re wê, di renekê de wê bixwezê ku ew wê, di awayekê de wê lê bipirsê û ya ku ew wê di wê çerçoveyê de wê bi teybetî wê jî aliyekê ve wê weke ku ew li ser wê disekinê jî wê were dîtin ku wê ev bê.

Di wê nûqtayê de wê weke ku wê were dîtin wittgenstein wê mijare derpêşê û di rewşên cihê de wê weke wê hanîna ser ziman wê, di awayekê de wê bi wê re wê bikê berlêpîrsînê de. Li gorî wittgenstein wê dema ku ew wê, dihilde li dest wê, li ser tîgînê û mijare heviyekiyekê wê di rengê û awayekê de wê bi wê re wê, were dîtin ku ew wê dihilde li dest.

Di wê nûqtayê de wê, mijare du tiştên wekehev wê çawa wê bibê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê, bi wê re wê, weke ku wê bide dîyarkirin. Ew wê, dema ku wê, mijare wekhevîyê wê dixwezê wê li ser wê bisekinê wê bi gotina "du pêjnên ku ez xwediyê wan nin im ber ku ez biryarê bidim ku ew wekhev in ez pêşî weke wekehev salixbikim" re wê, di wê rengê de wê werênê ser ziman di 'lêpîrsînên felsefeyê' de. Di dewama wê de wê weke tîgînek din a ku ew wê bi tîgîna mantiqê re wê li wê bihizirê wê rêgeza bi nev re ne bûna di nava nakokiyê de bê. Wê jî ew wê, bi gotina "her tişt hem xwe bixwe û hem jî ne xwe bixwe nabê" re ku wê werênê ser ziman wê, di dîmenekê weke ku wê bi salixkirina bi rengê $\sim (p \wedge \sim p)$ re wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê pênasebikê.

Di awayekê de wê di mijare lêpîrsînên zimanî de jî wê mijare tîgîna nakokiyê a mantiqê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê di dîmenekê de wê ew wê hilde li dest. Li gorî wittgenstein wê dema ku em bi nakokiyê re rû bi rû hatin wê ew wê jî aliyê ve wê di mijare leyistika zimanî de wê weke aliyekê pêşlêgirtinê a bi wê pêşdeçûyinê wê

bixwe re wê werênê. Wê weke 'hêtekê ku em nikarin ji wê pêşde herin' wê pênasebikê û wê di wê şewayê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê mijare nakokiyê wê weke ku mirov wê dibînê wê ji wê aliyê ve wê ji aliyê wittgenstein ve wê, weke mijarek lêpîrsînê bê. Ber ku ew wê, weke rewşek ku ew pêşîya afirandina hizrên me yên nû jî wê bi wê re ku em biafirênin wê bigirê wê li wê binerê û wê di wê çerçoveyê de wê, werênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve wê, mijare nakokiyê wê, di wê nûqteyê de wê, were dîtin ku wê, wittgenstein wê ji du aliyan ve wê ew wê, bi mijarê ve wê li ser wê bisekinê. Yek wê li ser rewşa zimanê ku ew weke bi gotina 'zimanê leyistikê' re wê pênasedikê re wê werênê ser ziman bê. Ya din jî wê bi têngîna hizirkirinê û bi wê re afirandina hizrên nû re wê, di wê teneê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê rengê de wê mijare hizirkirinê wê di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wittgenstein wê ew wê, pîrsê wê li ser têngîna nakokiyê re wê bikê. "bo ku em xwe ji nakokiyek ku ew wê pêşîya afirandina me ya bi hizrên nû wê bigirê em çawa xwe ji wê dûrbigrin' re wê, di wê çerçoveyê de wê bikê û wê li ser wê bisekinê. Di wê rengê de wê, mijare nakokiyê wê, di wê nûqteyê de wê, hilde li dest. Lê wittgenstein wê mijare nakokiyê wê ji du aliyan ve wê were dîtin ku ew wê, dihilde li dest. Yek wê ji aliyê 'nakokiyên ku ew pêşîya hizirkirina me ya bi afirandinê digirin û ya din jî wê bi têngîna nakokiyê a ku ew bi têngîma ew me teşwîkî afirandina hizirkirinê dikê' re ku ew wê dihênê ser ziman wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku ew wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, ji herdu aliyan ve wê, rêyek hizirkirinê ku ew dibê wê bi wê re wê bibînê û wê li wê bihizirê û wê di wê nûqteyê de wê çendî ku wê, bipîrsê ku em bi nakokiyek ku ew pêşîya hizirkirinên me digirê ku em rastî hatin em çi bin ku wê bipîrsê û li wê bihizirê wê, ji aliyê din ve jî wê çawa ku em rastî nakokiyekê ku em hatin ku ew me teşwîkê hizirkirinê dikê wê di wê rengê de wê, di regekê de wê, weke aliyekê wê yê ku em bi wê re wê li wê bihizirê wê, bi wê re wê, bixwezê ku ew bigihijê çerçoveyek hizirkirinê.

Di dewama wê de wê, di çerçoveya rêgezên mantiqê de wê, ew wê, dema ku wê bi ya nakokiyê re wê li wê bihizirê wê, ya rewşa ku wê 'tiştekek wê tenê xwe bê û wê nebê tiştekekê din û wê, rewşa ihtimalek din a

sêyem wê nebê (p V ~ p)´ re ku wê werênê ser ziman wê, di wê, bi wê re wê bixwezê ku ew ji aliyekê ve ew li ser têngîna ziman re wê, bi gotin bikê û wê sînoriya ku ew li wê didênê wê di çerçoveya têngîna şenberiyê de wê bixwezê ku ew wê, di heviyekiya wê ya tiştê û heyina wê û hwd de wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Ew wê, rewşa nebûna rewşa sêyem wê weke têngînek ku em bi wê xwe bi sînor bikin wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Ew wê jî wê d iwê rengê de wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtî wê werênê ser ziman. ´Wê dema ku em bêjin rewşa sêyem nin a, ku em wusa ne hizirin jî çavên me wê hem pirsgirêkê û hem jî çareserîya wê bi xwe re wê, di xwe de wê pêwîst bê ku ew bihawênê.´ Ew wê, di wê nûqteyê de wê, bi wê rengê wê pênase dikê. Di nava wêneyekê de ku em bi wê dihizirin û em nerîna xwe û çavên xwe ji wê nabina ser deverek din wê, bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê weke ku wê li wê bihizirê re wê, werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de ku wê çendî wê li dordora me wê tiştên din wê hebin jî wê di nava wê dîtina wêneyê de wê hoyandina bi nerin û dîtina me ya bi wê re ku wê li ser wê rewşa levkirina di wê de ku wê bibê re wê di renekê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê mijare dîmenê ku em wê ew weke ´wêne´ li wê dihizirê wê were dîtî ku wê, di dîmenekê de wê di nava wê û dîtina wê û di wê de dîtina têngînê weke pirsgirêkê û çareserîya wê û hwd re wê, bi hev re wê di nava kombinyonek ku ew têtîliya nava wê heya re wê bi wê re wê li wê bihizirê re wê, di renekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê çerçoveyê de wê mijare wê dîmenê wê wêneyê wê weke dîmen û awayekê ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di nava wê dîmenê de wê têtîliyên nava wê de wê bi rêya wan wê bi rewşa wûcana wê ya bi demê, û mekanê re wê ji aliyên din ve wê, weke aliyên wê yên ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mejiyê wittgenstein de wê, dîmen bi dîtina wê wêneyê wê ne weke di rewşek pêdendî a weke bi seknekê bê. Wê ji wê zêdetirî wê weke rewşek wêneyî a vegûhar ku wê bi wê re wê, weke kombinyon û kompuzisyonek ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê, di ahengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, bêtê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê di dîmeneê de wê, weke ku wê darêjkên jîyanê ên bi vejîn wê li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di nava pêvajoya wê,

minaq wê rewşa bi dîtina rêgeza mantiqê a weke ya 'nebûna rewşa sêyem' ku wê pênasebikê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, bi cihêyiyên nava wê re wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew wê, li wê bihizirê. Ber ku wê, di wê rewşê de wê, di nava du rewşan de wê, weke di ahengekê de wê rewş hebê jî wê ne wekhevi û ankû wê cihêyi wê weke aliyê wê yê ku ew bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin wê karibê were lêhizirkirin.

Minaq wê dema ku wê di rêgeza heviyekiyê ew jinûve salixkirina wekheviyê were kirin wê, bi wê rêya nakokiyên bi aliyên din ve bê dayin û di rewşa 'nebûna rewşa sêyem' de li çareseriyên cihê û nerînên cihê ku em berê xwe bidinê û di dewama wê de di hizirkirinê de ji kirpendina li têngîna teqezîyê zêdetirî li ya cihêyiyên wê kirpendinê bikê di wê çerçoveyê de ku ew wê, bi cihên cihê û watekirinên cihê şîrovekirina wê re wê pêwîstîya wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku ew karibê xwe bide dîyarkirin jî bê.

Di mijare têngîna 'lêpirsînên felsefeyê' de wê weke ku wê bi têngîna 'leyistika ziman' û 'darêjkên jîyanê' ku wê bi wê di dema pêşî de wê bi têngîna 'wêne-pêşnûma û ankû wêna-naqş'a wê ku ew wê werênê ser ziman wê bi aliyê ziman ve wê, di wê de wê, bi têngîna û nerîna xwe re wê herê gûharînekê ku ew bi têtîliya ziman û jîyanê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ku em wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di nava jîyane rojane de wê zimanê rojane û bikarhanîna wê de û danîşandinên ku ew di rewşa bikarhanîna ziman de wê bide nîşandin de wê, li şûna têngînek kirpendinek bi rengê danîşandinê wê li ser têngîna watelekirinê û wateya wê re wê, bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê di reng û awayekê de wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di nava wê têngîna xwe ya fahmkirinê de wê têtîliyê girêdanê a bi fahmkirinê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bide dîyarkirin.

Wittgensten wê dema ku ew wê felsefeyê wê werênê ser ziman wê di rengekê de wê çawa wê her tiştê wê dsi awayekê 'rast' de wê dênê ber me û ankû wê werênê li holê li ser ziman wê di wê temenê û çerçoveyê de wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Li ser wê temenê wê, dema ku wê bikeve mijare salixkirinê wê têngînek bi wateyê ji pêş ve wê çawa nikaribê were salixkirin û ankû ku ew hat kirin wê tiştê ku ew bi wê hat fahmkirin wê weke ku ew ne hatibê fahmkirin ku wê di reng û awayekê de wê bibê xwediyê dîmenekê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di awayekê de em dibînin ku wittgenstein wê li ser têngînên teorikî ên wateyê û ziman û raast hanîna ser ziman û ankû bi wê rast fahmkirinê re wê di rengekê de wê were dîtîn ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ji aliyekê din ve jî wê, gotina sinorbûnê wê çendî ku wê bi ziman re wê bikarbênê ji aliyê din ve jî wê têngîna dewlemendiyên zimanî ku ew wê ji aliyekê ve wê ji nifşê li nifşê wê xwe bidina domandin wê di dewama wê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Di wê dîmenê de wê, ya ku ew wê weke bi piretikî bûyî û ew êdî mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê li wê li wê bihizirê.

Felsefeya wittgensten bi teybetî wê dema wê ya duyem wê bandûra wê li ser têngînên wî yên bi zimanî re wê piştî wî bandûra xwe wê, di rengekê de wê bi zêdeyî wê were dîtîn ku wê bide dîyarkirin. Ew wê, di dema duyem de wê pirsgirêkê mana, wate û salixkirinê ên bi fahmkirinê di nava bikarhanîna de wê çareserkirina wê bixwezênê wê di şewayekê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê.

Di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê, bandûra felsefeya wittgenstein wê ji wê aliyê ve wê bi teybetî wê di wê rengê de wê, li hemberî qalibên bi cihbûyî ên hizirkirinê ên kevn jî wê li ser wê temenê wê di rengekê de wê were dîtîn ku wê di awayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê bi felsefeyê û li ser ziman re wê, bi asoyekê temenekê lêpîrsînê wê bixwezê ku ew wê werênê û wê di wê şewayê de wê mijarên fahmkirinê wê hilde li dest.

Di mijare pirsgirêkên wate, mana, wate û fahmkirinê de wê, wê rewşa bikarhanîna ziman, zanîna ziman û hwd wê, di rengekê de wê were dîtîn ku ew bi têngihek felsefeyî wê bi wê re wê were dîtîn ku ew wê derxê li pêş. Di nava gotin, peyvê, gotinê, kirin û ankû çalakiyê de wê, çerçoveyek nû wê di wê rengê de wê bixwezê ku ew li gorî xwe li ser fahmkirina têkiliya ziman rojane ê dihê bikarhanîn û mijare fahmkirînê a di cihê xwe de wê, werênê li holê.

Li ser rex têkiliya ziman û dînyê wê mijare wate û bikarhanîna bi hev re wê di rengekê de wê, li wê bihizirê û wê bi wê re wê ji kirinê wê bixwezê bi rewşa bikarhanîna ziman re wê bigihêjê encamê. Gotina wî ya zimanê leyistikê û ankû leyistika ziman wê di wê çerçoveyê de wê bingihêkê wê yê fahmkirinê ê ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê hebê.

Li ser wê temenê wê, di felsefeya wittgenstein de wê ji wê aliyê ve wê bandûra wê ji du aliyên ve wê, bi giştî wê were dîtîn ku wê bide dîyarkirin. Yek wê di warê felsefeya ziman û pêşketina wê de ku wê xwe di rengekê de wê, bide dîyarkirin bê. Aliyê din jî wê bi zimanekê

felsefeyî ê dahûrîner ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew çerçoveya wê bîrê ser ziman bê. Lê ji aliyê ziman ve ku mirov wê li wê binerê wê çawa wê gotinê wê rêzîna wê li dûv hev wê were kirin, hevdu wê bi çî rêgezê û awayê wê were fahmkirin, di tawandin û lêker û pêvakerina bi lêzêdekirinê a gotinê re wateyên ku mirov wê bi wê re wê li wan bigihijê û têkiliya wan bi jîyanê û dînyayê û ankû jîyankirinê û hwd re wê çawa bê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di dahûrkirinê li ser felsefeya zimanî a wittgenstein re ku wê werina kirin re wê, di wê temenê de wê were dîtin ku wê mijare dahûrkirina gotinê bi ziman û rêzimanî û zanîna wê re wê, bi teybetî wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, ew wê rêzimanîya ziman wê weke rêzimanîyek jîyanî wê bixwenê wê di rengekê de wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku wê di rengekê de wê bê dîtin ku ew wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê mijare ziman û fahmkirinê û ankû têkiliya wê ya bi jîyanê re wê, weke nûqteya sereka a ku ew di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê li wê lê dipirsê û wê dixwezê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê fahmbikê. Minaq wê di lêpîrsînê felsefeyê de wê dema ku wê derpêşan wê lêpîrsê wê, di hundûrê gotinîya wê de wê, nîşanak, kirpendinê weke bi mêyl û ali nîşandinê û hwd jî wê weke aliyên ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û ew bixwezê ji wan bigihijê hinek fahmkirinan.

Wê dema ku em bahsa felsefeya wittgenstein bi dema wê ya pêşî û ya duyem re wê bikin wê were dîtin ku wê ev cihêbûn wê di çerçoveya xwe û demên xwe û bi demkirinê xwe re wê bandûrê wan wê di demên wan de wê bi teybetî wê were dîtin ku wê hebê. Minaq wê ya bandûra dema pêşî wê di wê çerçoveyê de wê li ser têkiliya bi fahmkirinê a ziman û dînyayê û wê têgîna sînorê ku ew ji wê re dikişênê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê were dîtin ku wê bide dîyarkirin. Di xabatên wî yê dema pêşî de wê, bi zêdeyî wê weke ku wê ziman wê weke navend wê bigirê û wê di wê çerçoveyê de wê, sînorekê fahmkirinê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Zimanekê bi hizirkirinê û axiftinê ku ew ji ogeyên metafîzîkê hatî paqijkirin wê li ser wê bisekinê.

Di wê demê de wê têgîna zanistê a atomî ku wê bi mantiqê wê weke ku wê bi 'dordorên wiyane' re wê derkeve li pêş wê di dîmenekê de wê, bixwezê ku ew di nava zanist û metafîzîkê de ew sînorekê ew di nava wê

de wê xêz bikê. Di wê çerçoveyê de wê, ev xabatên felsefeya dordorên wiyane jî wê bale wittgenstein wê bikişênê. Di demên pêşî de wê di lêpîrsînên wî yên bi felsefeyê de wê hinekê jî wê li ser lêpîrsînên bi mantiqê û metafîzîkê û hwd re wê were dîtî ku ew wê wan jî wê di renekê de wê di serê xwe de wê bikê mijare lêhizirkirinê.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê rengê de wê, mijare mantiqê ku ew wê dikê mijare fahmkirinê wê hinekê jî wê were dîtî ku wê bandûra van dordoran û ya têngihên emprikî wê were dîtî ku ew wê hebê. Piştî wê ew wê ber û mêyla xwe bi zêdeyî bi aliyê têngînek pozîtîvî a emprikî ve wê bi zêdeyî wê were dîtî ku ew wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, li ser ermanca felsefeyê û hwd re wê, hizrên xwe wê êdî wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wekî din wê têngîhek felsefeyî a bi çavdêrî û xwe dişîpêrê ceribandî wê di wê temenê de wê di mejîyê xwe de wê were dîtî ku ew wê di renekê de wê bi dîmenekê zanyarî wê were dîtî ku ew wê tefkîrbikê.

Li ser wê temenê wê were dîtî ku wê bandûra wî û felsefeya wî di dema wî ya pêşî de wê xwe li ser wê temenê wê hem di dema wî de û hem jî wê piştî wî di renekê de wê xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Ji xwe piştî wî bi zêdeyî wê hin hizrên wî yên bi navê 'lêpîrsînên felsefeyê' wê werina li holê û wê werina ser ziman. Wê dema ku wê, têngîna pozîtîvist a mantiqî ji aliyê ziman ve wê lêbîpîrsê wê di wê çerçoveyê de wê çerçoveyek lêpîrsînê wê were dîtî ku ew wê bi wê re wê di renekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karîbê wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Di tractatus de wê gelek şîroveyên weke yên 'lêatîfkirinê' ku wê bikê wê bibin. Wê di dewama wê de wê, çawa wê çerçoveya têngînen metafîzîkê wê bêwatebin wê li ser wê bisekinê û wê bi wê re wê di dewama wê de wê hizrên xwe wê di renekê de wê werênê ser ziman. Wittgenstein wê ku mirov wê ji nava nameyên Schlick jî wê fahmbikê wê dem bi dem wê têkiliya wî ya bi wittgenstein re wê bibê û wê danûstandî wê li ser hizir wê bi wî re wê bikin. Ev hizirkirin wê piştî wê, bina temenê wê tefkîrkirinê ku wê çawa wê bandûra wittgenstein wê li ser dordora wiyane û hwd jî wê bibê wê bi wê were hanîn li ser ziman. Ji ragihandinên ku wê dihê wê di mijare fahmkirinê û bi wê gihiştina têngînek 'zelal' wê bi wê re wê were lê hizirkirinê. Mînaq wê gotînen di wê temenê de ên weke 'ez ji gotînekê tiştêkê fahm nekîm ezê nikarîbîm bi wê tiştêkê vebêjim' jî wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê kku mirov wê karîbê wê di dewama wê de wê bi wê werênê ser ziman. Di nava danûstandînen

bi wittgenstein û dordorên wiyane de wê, bi zêdeyî wê li ser têngîna fahmkirina zelal re wê di wê rengê de wê, bihizirê. Wê dûmana metafizîkê ku ew di wê demê de wê xwe li hizra dordorên wiyane wê serwer bikê wê weke ku wê bixwezê ku ew wê ji ser wan rabikê. Di wê temenê de wê destpêkê wê ji ziman û fahmkirina bi wê ya zelal û ankû bi gotinek ku ew bi fahm û dikarê tişteke ji me re vebêjê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Ji aliya dordorên wiyane ve jî wê hizrên wittgenstein wê weke ku wê were dîtîni wê di awayekê de wê werina parvekirin. Minaq wê, dema ku wê, wittgenstein wê felsefeyê ji têngînek teorîkî zêdetirî wê weke aktiviteyekê wê şîrovebikê wê di wê temenê de wê, filosofên li dordora wiyane ên weke Schlick jî wê di wê rengê de wê weke ku wê hizra wittgenstein wê bipejirênin. Di nava hizrên wittgenstein û yên dordora wiyane de wê di hinek nûqtayên cihê de jî wê hizrên wan ên ku wê werina ser ziman wê di wê şewayê de wê bibin. Minaq wê li ser têngîna derpêşan ku wê, 'derpêş wê weke ber ku wê ji aliyê zanistan ve wê dênina li holê wê, bi felsefeyê rast û nerast wê, ji giştîyê wê biafirê ku wê werênina ser ziman wê, di wê nûqtayê de wê, dordorên wiyane wê hizrên xwe wê di temenê weke 'bi wê rengê hizirkirinê' wê ne rast bê re wê werênina ser ziman.

Felsefe wê weke têngînek rohnîkirin û dana fahmkirinê bê. Di hinek rewşan de jî wê ya bêwate ku ew derxê li holê û ew wê bigihênê li wateyê wê di wê temenê de wê di wê şewayê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Hizrên wittgenstein ên dema pêşî a tractatus'ê bi têngîna atomîkî ku wê werênê ser ziman wê bandûra wan wê di awayekê de wê were dîtîni ku wê li ser hizrên Schlick wê bibê.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di hizrên xwe de wê, Schlick wê dema ku wê hizrên xwe wê werênê ser ziman wê, di şewayekê de wê bi têngîna derpêşê a weke ya dervî azmûnê ku wê di destpêkê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, piştî bi danûstandinên wî yên bi wittgenstein re wê, hin bi hin wê di rengekê din de wê, bi dest hizirkirina xwe ya di wê warê de wê bikê. "Wê li gorî derpêş bi di derbarê derpêşên bi dahatên ji sehê û bi wê re wê, bi awayekê wê karibê were wergerandin li derpêşên ku ew wê bi awayekê rastarast li yên bi çavêdêrîyê û ankû bi zanîna çavdêrî ku wê karibê wê were bi dest xistin."

Schlick wê weke ku wê bi têngînek ku wê bi derpêşên weke "hemû mirov mirar in" û ankû "hemû leylek sipî na" wê, di çerçoveya wê giştîyê de wê karibê wê fahmbikê û ankû wê dervî qada azmûnê bê û

ankû wêbi qada azmûnê wê karibê wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê bi teynetî wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê, mijare zanîna bi azmûnê û ya ne bi azmûnê wê, weke mijarek navber ku wê Schlick wê, ji hinek aliyên ve wê di danûstandinên xwe yê bi Wittgenstein re wê, hilde li dest û wê bikê mijare nîqaşê. D dewama wê de wê mijare nîqaşên bi felsefeyê re wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, ew wê li wê bihizirê ku wê weke qadak ku wê bi aqilê şenber wê di wê temenê de wê fahmbikê.

Bi hizir û danûstandinên bi Wittgenstein re wê ew wê di serê xwe wê weke ku wê bigihêjê wê têngîna ku wê, di rengekê de wê, karibê azmûnê wê bigihêjê li zanîna Lê di wê nûqteyê de wê mijare azmûnê û zanîna azmûnê a bi têngîna aqilê felsefeyê de wê weke mijarek ku wê di wê nûqteyê de wê, li wê were lê hizirkirin. Wittgenstein wê, bi hizirên xwe yê ku ew dihênê ser ziman wê di wê demê de wê zêdeyî wê balê bikişênê. Ber ku wê dema ku wê bi dest hanîna hizirên xwe li ser ziman bi têngîna tractatus wê, di wê temenê de wê, di wê warê de wê bi hizirên xwe re wê biibê mijare lêpirsînê. Hizirên tractatus ku wê Wittgenstein wê werênê ser ziman wê, di temenekê makulane de wê werênê ser ziman. Lê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, ev rewş wê, piştî wê ku wê bi danûstandinên bi Wittgenstein re wê, hin bi hin wê bi xwe re wê, di ware felsefeyê de wê dest bi pêşxistina gûharandin û peresandinê di hizirkirinên ku wê di wê temenê de wê bibê.. Di wê demê de wê lêpirsînên ku wê bibin ku ew bi hizirên bûjenî parêz bin û ankû ideayîparêz bin wê di rengekê de wê mijare razberî û şenberîyê û ankû ya dîyar û nediyariyê û hwd wê weke aliyên ku wê di destpêkê de wê bi zêdeyî wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê were dîtî ku wê êdî wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, hizirên Wittgenstein wê weke ku wê carekê wê, Schlick wê ji devê xwe wê bide dîyarkirin ew wê bi hizirên xwe wê 'ya ku ew wê dide dîyarkirin wê ji derpêşê zêdetirî wê weke ya rêgezî' bin ku wê, di wê rengê de wê, di dîmenekê de wê ne tenê wê wê rewşa gûharandinê a di fahmkirinê de wê bi xwe re wê êdî wê bide dîyarkirin wê her wusa wê di felsefeyê de wê weke ku wê kirpendinekê li ser şewayekê fahmkirinê wê di rengekê de wê bikê wê di dîmenekê de wê were dîtî ku ew wê hizra xwe wê werênê li ser ziman bê.

Di wê temenê de wê ew wê têngîna wê weke bi rêgezî wê ji derpêşê li ya din wê bi ghiştîna wê re wê weke têngîna ku ew bi wê werina li lê hizirkirin bin û ankû wê di rengekê din de wê weke têngînek ku wê di

çerçoveyek hizirkirinê a weke aktiviteyê wê bi wê re wê, di temenekê hizirkirinê de wê bi xwe re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê ew wê were dîtin ku ew wê, dema ku wê Schlick wê hizrên xwe wê di dîmenekê de wê werênê ser ziman wê li ser temenê dahûrkirina hizrên wittgenstein re wê di dîmenekê û renekê de wê weke ku wê bi wê re wê hizrên xwe wê, di renekê de wê werênê ser ziman. Di nava hizrên xwe de wê, Schlick wê, di wê temenê de wê bi şîroveyên xwe yên ku ew wê li ser yên wittgenstein re wê bènê ser ziman wê, piştî wê, bi zaneyên din ên demê ku wê di wê temenê de ku wê hizrên xwe wê werênina ser ziman re wê di renekê de wê, êdf wê di awayekê de wê bi zêdeyî wê were dîtin ku ew wê hizrên xwe wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Minaq wê, salên 1926an de ku wê hizirvanên weke Carnap ku wê devet bikê wê di wê demê de wê di wê çerçoveya ku wê Carnap wê hizrên xwe wê li ser derpêşan ku ew wê werênê ser ziman weke bi rengê 'bi azmûnê ku ew werina piştrastkirin wê bi watetir bin' re wê di wê rengê de wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê, bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Têgîna metafîzîkê û dûmana wê ya ku wê li mejiyê hizirvanên dordorên wiyane wê serwer bibê wê di wê temenê de wê hin bi hin wê weke ku wê bandûra wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ew wê êdf wê di renekê de wê, weke arancek hizirkirinê wê di renekê de wê, were dîtin. Hin bi hin wê li ser hizrên Schlick ku ew wê bi şîroveyên xwe yên li ser yên wittgenstein re wê bikê re wê di wê temenê de wê di renekê de wê êdf wê di awayekê de wê weke ku wê bi hizrên xwe re wê, dîmenekê fahmkirinê wê biafirênê.

Di mijare felsefeya demê de wê, temenê de wê lêpîrsînên li ser têgîna metafîzîkê ku wê, were kirin wê bi xwe re wê di dîmenekê de wê bi awayekê wê weke ku wê qûtûbna wê bi xwe re wê dualî wê li hemberî hev wê di wê temenê de wê di renekê de wê hin bi hin wê biafirê. Di mijare têgîna fizîkê û hwd de wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê were dîtin ku ev têgîna hizirkirinê wê di renekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê di awayekê de wê were pêşxistin.

Carnap wê di renekê de wê weke ku wê piştî wî li ser wî re wê were ser ziman ku ew dixwezê ku di nava ya zanist û metafîzîkê de ew sînorekê ew xêzbikê û wê werênê ser ziman. Ev têgîna sînoriyê wê di têgîna sînoriyê a wittgenstein a li ser ya dihê fahmkiirin û ya nayê

fahmkirin de ku wê di rengekê de wê taqabûlî wê têgiha fahmkirinê jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide hanîn li ber bîra mirov.

Di wê nûqteyê de carnep wê weke pîvanê wê rastkirinê û ankû piştrastkirinê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Di wê warê de wê di hizrên xwe de û di têngîna xw eya piştrastkirinê de wê carnep wê dîmenekê emprikî wê bi xwe re wê, yekser wê weke ku wê bide dîyarkirin li berçav. Di wê temenê de ew wê di rengekê de wê li ser mijare piştrastkirina têngîna derpêşê re ku ew wê li wê bihizirê wê bînen ser ziman ku ew wê, nikaribê were piştrastkirin û ankû ne piştnerastnekirin wê demê wê di wê nûqteyê de wê, derpêşê wê ne bi zanînî lê wê tenê wê di peyvê de bê. re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê di felsefeya xwe de wê, carnep ku wê weke wittgenstein wê di rengekê şibînî de wê hizrên xwe wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, ev wê ji aliyê din ve wê piştî wan wê ji dordorên wiyane û dewama wan de jî wê weke peyxam wê di rengekê de wê weke ku wê êdî wê di dîmenekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare felsefeya carnep de wê dema ku em li wê bihizirin wê di rengekê de wê weke ku wê, bi şibihê ya wittgenstein. Ew li gori wî di wê temenê de wê, felsefe wê, bi derpêşê wê ya rewşa bûjenê û ankû pîrsgirêkên mantiqî wê di reng û çerçoveyekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Li gorî wî jî wê ya ku ew wê dervî wê ya felsefeyê wê bimênin wê weke yên 'nayên fahmkirin' ku wê weke 'bêwate' wê şîrovebikê wê di rengekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Di awayekê din de jî wê felsefeyê wê bi têngînek emprikî wê hilde li dest û wê, di temenê zanistan de wê weke çerçoveyek têngînî a bi wê ku wê mirov wê bigihijê fahmkirinê bi wê re wê, li wê bihizirê. Di têngîna carnep a bi derpêşên emprikî de wê, şenberî ku wê weke gotin wê beremberê wê hebê û ew tiştê bibêjê û karibê bi wate were fahmkirin û dîtin re wê li wê bihizirê û wê di dîmenekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve ku wê bi şibihê ya wittgenstein ew wê, di temenê şenberî û ne şenberiyê û ankû razberî û ne razberiyê de wê bi têngîha felsefeyê a dervî metafîzîkê re wê di dîmenekê de wê li wê bihizirê. Ew ya ku ew bi metafîzîkî bê wê weke dervî ya zanînê wê di rengekê de wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Carnep wê li gorî xwe wê şîroveyek din wê di wê nûqteyê de wê bi têngîha metafîzîkê re wê di dîmenekê de wê werênê ser ziman. Ew wê di

nava kirdeya têgihên weke yên çandê û hwd de wê di rengekê de wê weke ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di w nûqteyê de wê, carnep wê metafizîkê wê di wê çerçoveyê de wê bikê berlêpîrsênê ku ew çi dikarê wê werênê ser ziman. Li gorî wî di rengekê de wê bi hanîna ser ziman a hêstên jîyanê re wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê li ser wê re wê, di dîmenekê de wê weke şêwayekê wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê. Di miajre têgîna metafizîkê û hêsta jîyanê de wê li wê bihizirê. Lê ev jî wê dema ku ew wê dikê jî wê di keviya mejiyê wî de wê weke pîrsekê wê were dîtîna ku ew li wê dihizirê ku ew 'weke têgînek dervî zanînê bê' wê çawa wê, di wê rengê de wê di dîmenekê de wê hêsta jîyanê wê werênê ser ziman. Yan jî wê hêsta jîyanê wê dervî wê weke têgînek metafizîkî bê û ankû wê di wê temenê de wê karibê wê bi fêrsek fahmkirinê a dervî zanînê wê fahmbikê bê.

Ew dema ku ew li wê dihizirê wê, fêrsa fahmkirinê wê bi jîyanê re wê, di awayekê de wê bi empirîkî wê bixwezê ku ew wê fahmbikê ew wê, di wê nûqteyê de wê weke têgînek empirîkî wê di wê rengê de wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê diyardeyên dervî aqil ên ku ew weke bi teqezî karibin werina fahmkirin û ankû ku ew hebin wê çi bin wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê nûqteyê de wê di dîmenekê de wê weke wittgenstein wê li wê bihizirê ku felsefe ji têgînen metafizîkî ên 'nedîyar' were paqijkirin wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê li wê bihizirê. Di wê rengê de wê weke wittgenstein wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, felsefeyê wê bi têgînek empirîkî û şenberî di temenê diyardeyên jîyanê de wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Carnep wê weke wittgenstein di wê rengê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê mijare lêpîrsînê wê di wê çerçoveyê de wê li ser mantiqê û bûjenên şenber re wê di duityekê re wê, bi xwezê ku ew wê hilde li dest. Di mijare empirîkî de wê di rengekê de wê mijare felsefeyê wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Felsefe wê, di wê temenê de wê çerçoveyek ku wê hem zanist wê bi wê biafirin û hem jî

wê werina fahmkirin wê li wê binerê. Di wê çerçoveyê de wê, ev rengê hizirkirina wî ya bi têtîliya zanist û felsefeyê wê, di dîmenekê de wê weke rengêkê têtîne a weke ya huserl wê xwe bide dîyarkirin. Huserl ew felsefeyê wê weke temenekê zanyarî ê ku ew wê bi afirê û wê were fahmkirin wê hilde li dest û wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew felsefeyê wê di ahengekê de wê weke temenekê zanistî wê dihilde li dest û wê, dihênê ser ziman.

Li gorî huserl wê felsefeyê wê bi têtînek fenomenolojîkî wê bi zanyarî wê bixwezê wê weke têtînekê wê şrovebîkê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî ne zanist bê felsefeyê û ne jî felsefe bê zanistê wê karibê wê di wê çerçoveyê de ew li wê were lê hizirkirin.

Di wê rengê de ew wê di wê çerçoveyê de wê di dîmenekê de wê ew wê bêne ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, felsefeyê wê, di rengêkê de wê li ser ya azmûna ku ew bûya weke ku wê wittgenstein wê bi 'wêneyê jîyanê' re wê werênê ser ziman wê, ew wêneyê jîyanê wê weke dîmenekê şenber ê ku wê huserl jî wê li wê bihizirê û wê di dîmenekê de wê bixwezê ku ew wê di awayekê de wê fahmbîkê û wê werênê ser ziman.

Di mijare felsefeya wittgenstein de ew wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê, salixkirina wê ya bi tiştê wê bi têtînek diyardeyî wê li ser ziman re wê di awayekê de wê bikê û wê di rengêkê de wê werênê ser ziman.

Di mijare felsefeyê û rastîtiya wê de wê di wê temenê de wê, di rengêkê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dîmenekê de wê fahmbîkê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare felsefeyê de wê, wittgenstein wê qalibên zimanî ku ew wê derxê li pêş weke dîmenekê jîyanê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku ew wê bi wê bihizirê. Ew qalibên jîyanê wê taqabûlî hin qalibên zimanî wê bikê. Di wê rengê de wê ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di mijare felsefeyê de wê, di wê rengê de wê, felsefe wê wittgenstein wê li ser wê çerçoveyê wê weke têtînek teorîkî ji wê zêdetirî wê weke aktiviteyek bi hiş a fahmkirinê a jîyanî wê li wê bihizirê û wê di wê rengê de wê werênê ser ziman û wê di wê rengê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, wittgenstein wê dema ku em ji wê aliyê ve wê, bi têtîna zimanî wî li hizra binerîna wê ji ya carnep jî wê cihê wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê. Carnep wê, li gorî wî ziman wê xwe ne sipêrê

rewşa tiştî a mantiqî. Li gorî wî weke rewşek sentaksî a mantiqî bê û wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ew zimên di nava zimanê derpêşê de wê bi darêjk dikê û wê di wê çerçoveyê de wê dihênê ser ziman. Ya ku wê weke rewşa ku ew bi wê mantiqê ew ji wê cihê dihizirê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê ew serî li zimanê derpêşê bixê û wê bi wê re wê formulekirinên bi wê re wê, bikê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê di mantiqê carnep de wê weke ku wê ji wê rewşê wê were fahmkirin wê mijare pêjnkirinê wê bi mantiqî di wê temenê de wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de rêzin û pêjên mantiqî wê weke temenekê sentaksî ku ew bi wê re wê bi têgihek mantiqî re wê bi wê re wê rastbikê û wê sazûman û sazbikê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di awayê sazkirina hevokekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Sazûmana wê bi wê re wê çî fahm û têtîne wê bi xwe re wê di rengekê de ew wê bide dîyarkirin wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ji aliyekê ve wê, carnep di nava totolojiyan û dînyayê de wê têtîliyê hebê wê ew wê herê nekê. Di awayekê de wê, dema ku ew wê zimên wê werênê ser ziman wê ji ya wittgenstein cihê ew wê li wê bihizirê ku wê, têtîliya ziman wê bi dînyê re wê nebê. Lê wittgenstein wê têtîliyê teybet ku ew wê bi wê hebê wê di rengekê de wê weke ku ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, wittgenstein wê di nava wê dîmenê jîyanê û mantiqê de wê di dema xwe ya pêşî a felsefeyê de wê, bi hev afirandina mantiq û jîyanê re wê werênê ser ziman. Di dema duyem de wê bi tememî wê mijarê wê ji rewşa mantiqê derxê û wê bi rêzîn û zanîna ziman re wê bi temenekê fahmkirinê wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman.

Li vir wê weke aliyekê wê yê din jî wê mijare 'awayê zimanî ê mantiqî' bê. Di wê nûqtayê de wê, li gorî Wittgenstein ku ew wê weke nikaribê were hanîn li ser ziman wê, li gorî Carnep wê ew wê weke awayê ku ew bi navarokiya xwe re wê xwediyê dîmenekê ku ew dikarê were hanîn li ser ziman bê. Di wê nûqtayê de wê, cihêyîya carnep a di çerçoveya zimanî de wê di wê nûqtayê de wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin ku ew dihênê ser ziman ku wê, bi awayê zimanî ê mantiqî wê karibê were ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de Carnep bi zêdeyî wê li ser awayê mantiqî ê zimanî wê li ser wê bisekinê. Wittgenstein wê di wê nûqtayê de wê ew xwediyê rewşek cihê bê. Li gorî carnep awayê ziman ê mantiqî wê ne bi dûnyayê re lê wê bi sentakse wê ve wê girêdayî bê. Di wê nûqtayê de wê di têngîna wittgenstein de wê, dema ku em li wê dinerin wê bi wê re wê ew wê were dîtî ku ew wê bi têkiliya dûnyê re wê ew wê werênê ser ziman û wê derxê li pêş.

Wittgenstein wê di nava rewşên mantiqî û dûnyawî ên totolojikî de wê, weke ku ew hebûna têkiliyekê ew herê dikê lê Carnep ew wê, vajî ew wê têkiliyek bi wê rengê ew wê herê nekê.

Di wê nûqtayê de wê, di aslê xwe de wê rewşa Wittgenstein a hanîna ser ziman wê, di wê rewşê de wê weke ku wê zêdetirî wê bi têngînekê wê xwe bi şenberî wê di têngî û fahmkirinê de wê weke ku wê di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku wê, Carnep wê bênê ser ziman ku wê ziman wê ti têkiliyên wê yên bi zimanî ên bi dûnya derve wê nebin ku wê werênê ser ziman wê, wittgenstein wê li ser temenê fahmkirina bi awayê wê yê ku ew ji dûnya derve dihê re wê, di dîmenê wê yê fahmkirinê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi mijare wê bide dîyarkirin ku wê mijare mantiqê wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, bi têkiliya wê ya dûnya derve wê çawa wê were fahmkirin wê weke mijarek têngî û felsefeyî a ku wê bi ziman re wê were lêpîrsîn bê wê derkeve li pêş.

Di çerçoveya têngîna carnep a fahmkirinê de wê hinek aliyên wê yên têngî ên ji dûnyê qût ên razber wê di wê de wê hebin û wê dema ku em ji wê şopa hizirkirina wî dikin ku em pêde herin em digihijina çerçoveyek metafîzîkî. Ya ku wê wittgenstein jî wê bixwezê ku ew wê, di rengekê de wê ji holê rabikê bo ku ew ziman û dûnyayê bigihênê li hev wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê, di wê temenê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare ziman û fahmkirina wê ya bi dûnya derve û lêpîrsînên ku wê bibin wê were dîtî ku wê di dîmenekê de wê di temenê hizirkirîna li ser têngîna 'awayê mantiqê ê ziman' de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Awayê mantiqê ê ziman ku wê carnep wê werênê ser ziman wê, di xwe de wê weke dîmenekê ku ew bi rêzîna gotinê û hwd re wê were afirandin wê di wê temenê de wê bi wê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê

re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring ku wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di wê demê de wê were dîtin ku wê weke ku wê bi hizrên carnep re wê were wê were dîtin wê, di rengekê de wê, mijare 'têgîna mantiqî a pozitivist' wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Ev wê piştire wê bi têgînek emprikî wê heta Russell wê di rengekê de wê wekr têgînek ku wê bi dagerî wê, di dîmenekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Çerçoveya têgîna emprikî ku wê ji locke, hume û hwd wê were ser ziman û heta demên piştire wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê li ser wê temenê wê têgîna pozitivîsmê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Pozitivîsm wê, di mijarên weke yên lêpîrsînên li ser wateyê, manayê û salixkirinên bi wê û ankû di wê de û hwd de ku wê bikê re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di mijare zimanî de wê, di wê rengê de wê, çendî ku wê heta dem wê were demên Wittgenstein û hwd re wê, êdî wê bi temenekê şenber wê were lê hizirkirin jî lê wê weke ku wê bi hizrên hizirvanên weke carnep, û hwd re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wittgenstein wê bi zêdeyî wê, heya xwe bide ser felsefeya mantiqê û dahûrîna wê. Di wê temenê de wê, weke mijare giring wê dema ku wê were fahmkirin wê têtîliya ziman û rastiyên derve wê çawa wê bi hev re wê bibê wê weke mijarek ku wê di dewama wê de wê bi zêdeyî wê were dîtin ku wê êdî wê were lêpîrsîn.

Di aslê xwe de wê mijare felsefeyê û ziman wê, di wê temenê de wê, li ser têgîna mantiqê û derpêşên wê re wê êdî wê di rengekê de wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Mînaq wê,, derpêş bi qarakterî wê diyardeyî bin û ankû zimanî bin û hwd re wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê ku wê Carnep jî û wittgenstein jî wê di wê temenê de wê were dîtin ku ew wê heya xwe wê bide li ser wê û wê li wê bihizirê.

Di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê mijare lêpîrsînê wê derkeve li pêş. Alfred Ayer wê mijare 'dahûrîna felsefeyê bi mantiqî' wê di şewayekê de wê bixwezê ku ew wê derxê li pêş û li ser wê bisekinê. Ayer wê li ser salixkirin û awayên salixkirinan di felsefeyê de wê bixwezê ku ew li ser wan bisekinê. Ew wê felsefeyê wê di dîmenekê mantiqî a dahûrî de wê bixwezê ku ew wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Weki din wê di nava hizrên wî de wê, mijare felsefeyê û têtîliya wê ya bi wateyê û mantiqê û hwd re wê çawa wê, di wê rengê de wê were fahmkirin wê li ser wê bisekinê.

Diwê demê de wê, mijare felsefeyê wê dema ku wê li ser dîmenekê wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê were dîtin ku wê di dîmenekê de wê çawa wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di dîmenekê de wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê mijare têngîna zimanê wê bi wê re wê weke aliyê wê yê din jî wê mijare piştrastkirinê wê weke ku wê bi hizrên wittgenstein re wê li wê bihizirê wê derkeve li pêş. Minaq wê di mijare lêpîrsînên weke yên 'leyistikên zimanî' de wê mijare piştrastkirinê wê di gotinekê ku ew bi wê çerçoveyê hat ser ziman de wê çawa wê bibê wê hinekê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, dema ku em li şewayê hizirkirina wittgenstein dinerin em wê dibînin ku ew wê, di dîmenekê de wê mijare têngîliya ziman a bi dînya derve ku wê weke çavkaniya wê li wê bihizirê wê demê wê bi wê re wê, ne zor bê ku em wê fahmbikin ku wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê li ser awayekê fahmkirinê ê dîmen û ankû wêneyê jîyanî re wê fahmbikê.

Wê dema ku em bahsa wêneyê jîyanê ê wittgenstein wê bikin wê, bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê, mijare lêpîrsînê wê, bi ya ku ew heya re wê were dîtin ku ew wê bibê. Ew dîmenê jîyanê wê huserl wê weke 'pêvajoyek jîyanbûyî' ku ew weke bi têngînek 'bûjenî' a kirdeyî wê li wê bihizirê re wê di dîmenekê de wê werênê ser ziman. Di dîmenekê bi wê rengê de wê bûjenên kirdeyê ên wittgenstein wê karibê di derbarê wan de dîmenekê fahmkirinê bi xwe re ew di renekê de bide me.

Wittgenstein wî dixwest ku ew zimanekê baş û rast û hesan wê biafirênê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, bi hizrên xwe re wê ew wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew bigihijê zimanê îdeal. Ew zimanê ku ew weke zimanê ideal wê li wê dihizirê wê, weke zimanekê fahmkirinê ê bi fahmkirin, diyar û hesan bê. Ew wê, di wê çerçoveuê de wê, di renekê de wê were dîtin ku ew wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew di wê temenê de ew li wê bihizirê.

Li ser wê temenê re wê, li mijare têngînen felsefeyê ên weke yên derpêşê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî, di demên pêşî de wê, ew dema ku ew derpêşê wê dihilde li dest wê, li rewşa wê ya diyardeyî wê weke ku wê li wê binerê. Lê di demê piştre a duyem de wê, li ser rengê bikarhanîna wê û watetitiya wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê, di renekê de wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Wê di mijare wateyê û di wê

de wê vêşariyên ku ew dibin ew wê di rengekê de wê li wam bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di mijare rastîtiyê de jî wê bi wê re wê were dîtîna ku ew wê li wê bihizirê. Di dema pêşî de wê li rewşa wê ya diyardeyî û lêhatiniya wê ku wê binerê wê, di dema duyem de wê, bi mijare leyistikên ziman û sehêtkirina bi wê re wê di dînemeneke de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û ew bi wê hizrên xwe werênê ser ziman.

Wittgenstein wê di xabatên xwe yê li ser felsefeyê de wê, di dîmenekê de wê, hem di dema pêşî de û hem jî di dema duyem de jî wê bandûra xwe wê bide dîyarkirin. Di wê demê de wê, di felsefeya dahûrî de wê, li ser temenekê wê bihizirê û wê, têgîn û hizrên xwe wê bi wê re wê were dîtîna ku ew wê werênê ser ziman.

Di nava felsefeyê de wê, di wê temenê de wê rest û pîvane rastiyê wê di felsefeyê de wê çî bê wê li ser wê re wê were dîtîna ku ew li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, di rewşa pêkhanîn û bikarhanînê û hwd de wê were lêgerîn û ankû wê di têgînekê de wê were lêgerîn wê li ser wê bisekinê. Di dema duyem de wittgenstein wê, li ser rewşa pêkhanên û bikarhanînê wê bisekinê û wê, di nava jîyanê û zimanê wê yê ku ew dihê bikarhanîn de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di demên pêşî de wê, weke ku wê were dîtîna wê li ser restên rastitiyê wê di rengekê de wê were dîtîna ku ew li wê bihizirê. Di wê demê de wê, di rengekê de wê, bi hizrên hizirvanên weke J. L. Austin, P. F. Strawson, J. Searle û hwd ku mirov binerê wê bi wan herikinan re ku wê, li ser pîvanên felsefeyê re wê, di wan aliyan de wê bihizirin wê, di mijare hizirkirin û pêşxistinên bi ziman bi awayekê pirrali de wê were dîtîna ku ew bi wê re wê li wê bihizirê. Bi teybetî di xabatên xwe yê di çerçoveya demê duyem de wittgenstein wê, di rengekê de wê, mijare têgîna rastitiyê û hwd wê, di çerçoveya pîvanên felsefeyê de wê were dîtîna ku ew wê, di rengekê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê.

Di rengekê din de jî wê mijare felsefeyê û zimanê wê de wê, weke ku ew were dîtîna wê, di rengekê de wê, çawa wê, di temenekê rastînî de wê were fahmkirin wê li ser wê bisekinê. Di rexnegirtinên xwe yê li ser têgîna pozitivist a mantiqî de wê, di çerçoveya mijare rastitiyê û hwd de wê were dîtîna ku ew wê dikê.

Di wê demê de wê bi têgîna felsefeya mantiqê a pozitivist de wê weke ku ew were dîtîna wê, di bi hanîna ser ziman a gotinê û pêkhanîna tiştê de wê heman tişt bê û ankû wê were wateya hev û hwd wê, di wê çerçoveyê de ku ew nîqaş wê werina kirin wê di wê çerçoveyê de wê,

bandûra wan nîqaşan di hizrên wittgenstein de jî wê, di renekê de wê weke ku wê were dîtî xwe wê, di dîmeneekê de wê bide dîyarkirin.

Di nava jîyane asayî de wê bi lêvkirin û pêkhanînê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê din ê lêpîrsînê bê ku mirov wê dema ku mirov wê tiştêkê wê bibêjê ew wê were wateya pêkhatinekê û ankû na bê. Wê di wê temenê de wê ev jî wê, bi têngîna gotin û wateya wê û ankû bi lêvkirina wê re wê, di wê temenê de wê, were lê hizirkirin. Di gotinê û bi lêvkirina wê de wê di wê rewşê de wê bi lêvkirina wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di hizirkirina bi zimanê re wê bide dîyarkirin. Wittgenstein wê di mijare fahmkirinê de wê ya ku ew lê dipîrsê wê di wê temenê de bê ku wê gotin wê dema ku ew dihê bi lêvkirin bi wateyekê ew wate wê, weke yek ji rewşekê pêkhatî bê û ankû wê di rewşek weke ya ku ew di dîmenekê de wê weke ku wê, bi têngînekê tenê hatibê afirandinê bê. Di wê nûqtayê de wê, di herdû rewşan de jî wê kirpa pêkhanînê û afirandinê wê, di gotinê de wê, di rewşa hizirkirinê de wê weke aktiviteyekê ku wê bibê û wê, di rewşa têkiliya rewşek weke ya bi hizirkirinê û pêkhanînê û ankû çalakîyê de wê xwe bide dîyarkirin re wê, didîmenekê de wê bi wê re wê di rewşekê de wê weke ku wê bibê bê. Di wê nûqtayê de wê, di mijare hizirkirina bi zimanî de wê, ev jî wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin bê. Wê xosletên keseyetî û zanîna ku ew dihê danîn li holê û ankû afirandin wê di awayekê de wê levbikê weke aliyekê wê yê ku ew li wê were lê hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê, di rewşa fahmkirinê û keseyetê û navendek ku ew ji wê û ankû bi wê dihê axiftin de wê bi danîna li holê a zanîna wê re wê, di dîmenekê de ku wê bibê wê li ser wê re wê ev nûqte wê were lê hizirkirin. Wittgenstein wê, di wê nûqtayê de wê bi zêdeyî wê li ser wê bisekinê ku ew ne dîyariyên di wateyê û ankû manayê de ku ew dibin wan bide derbaskirin wê li ser wê bisekinê. Di wê çerçoveyê de wê, gotina sînoriyê ku ew di ziman de ew bikardihênê û hwd jî wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê wateyek wê hebê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, di renekê de wê, di mijare ziman rojane de wê, di wê de wê wateyên ku ew diafirin û ew dihêna ser ziman wê di çerçoveya hewldana pêşxistina dîyariyê di wateyê de wê, weke aliyê wê yê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare salixkirina rewşekê û hwd de wê bi wê re wê di renekê û awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare têkiliya ku ew di nava

rojane de wê bi gotinê wê bi hev re wê were danîn wê bo wittgenstein wê hem di temenekê de wê, têtînek weke ya ku ew di dîmenekê de wê hem weke aktiviyekê bê û hem jî wê weke têtînek ku ew wê weke bi fahmkirinê û hwd re wê weke 'hêzekê' jî wê pêname dikê bê.

Li ser wê temenê wê wittgenstein wê gotina Austin a bi rengê ku ew dihênê ser ziman bo gihîştina zanînê bi têtîna zimanekê ideal ê rojane de wê, ku mirov berê xwe bide wê, wî ew diparast. Di wê temenê de Austin wê mijare zimanê rojane wê di rengekê de wê, di dîmenekê de wê, li ser çerçoveya bi wê gihîştina zanînê û bi hişmendiyekê di wê çerçoveyê de ku mirov wê li lê bipirsê wê di dîmenekê de wê weke ku wê di rengekê de wê, derxê li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, derxistina zimanê rojane li pêş de wê, weke aliyê lêpîrsînê di wê nûqteyê de wê çawa wê bi wê re wê were lêgihîştin ku wê, çawa wê, bê gihîştin li zanînê wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê weke ku ew wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê navaroka zimanê rojane wê di xwe de wê ya ku ew bar dikê û ankû barkirinên wê di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê pêwîstî lêkolînê di wê çerçoveya wê têtîna zimanî de ku ew wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê fahmbikê bê.

Li gorî Austin wê di mijare azmûnên me yê bi zimanî de wê hinek azmûnên ku em wan nabînin wê hebin û wê, çawa wê werina kirin weke ku ew werin dîtin wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew wê balê bikişênê li ser wê û ew bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de ew dîyardeyên ku ew nayêna dîtin wê di wê temenê de wê di çerçoveya hizirkirina Austin de wê weke ku ew wê li wê bihizirê wê di wê rengê de bê ku ew têtînek teybet ew di wê rengê de wê dixwezê ku ew wê, derxê li pêş.

Di wê nûqteyê de wê ziman wê weke rêyek yekane a azmûnkirinê û rêya wê bê re wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê di şewayekê de wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê li ser şewayê bi karhanîna awayên di ziman de wê wittgenstein wê di rengekê de ku ew wê, di dîmenekê de wê weke bêsînor ku ew wê bibînê austin wê weke ku ew di dîmenekê de wê bi sînor wê bibînê û wê werênê ser ziman.

Aliyekê giring ku wê Austin wê li ser wê bisekinê wê li ser têtîna wateyê re wê, bi sînorkirinê wê di rengekê de wê bi ber têtîna zelaliyê re ku wê çawa wê bikê wê di dîmenekê de wê weke ku ew were dîtin ku ew wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê, ew wê, di gotinek ku ew wê di gelek rewşan de wê were bikarhanîn de wê, di awayekê de wê, di gotinê de wê, di rêzina wê de wê, çawa wê, di rengekê de wê ew wê,

karibê wê, bi temenê rêzimanî û hwd re wê, li wê bigihijê awayê din re wê, li wê bihizirê. Wê weke ku wê were dîtin wê Austin wê weke wittgenstein wê ji aliyekê ve wê, xabate li ser wateyê wê di rengekê de wê li ser wê sekinînê wê bide nîşandin. Di awayekê de ku wê weke şagirtekê Austin bê Searle ku wê di mijare felsefeya ziman de wê xabatên xwe wê bikê wê dema ku wê bahsa çavkaniyên xwe yên hizirî wê bikê wê bahsa bandûra wittgenstein a li ser xwe û hizrên xwe wê bikê. Searla wê di rengekê de wê di felsefeya xwe de wê, lêgerîna bi wateyê a Austin û têngîna cihêrengîya bi gotinê û dîyariya wê bixwezê ku ew di rengekê de wê di mijare bikarhanînê de wê bigihênê şewayekê fahmkirinê. Wittgenstein ku ew wê, ziman wê weke awayê xûy û jîyane mirov wê pênasebikê wê, weke rengekê referansî ku wê Searle jî wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê bi wê re wê, di rengekê de wê hizrên xwe wê, li ser çerçoveyek bi wê rengê re wê weke ku wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, cihêyîya nava Searle û hizrên wittgenstein wê di wê nûqteyê de ku wê xwe bide dîyarkirin ku ew li ser hizrên Austin re wê, bi xabatên li ser wateyê re ku wê bi çerçoveyek teorikî wê hizrên xwe wê werênê ser ziman û Wittgenstein di rengekê de jî ew wê, mijare felsefeya felsefeyê wê li şûna weke bi têngînek teorikî wê fahmbikê wê weke têngînek aktiviteyî ku wê beremberê wê fahmbikê bê.

Wittgenstein zimên weke awayekê jîyanê wê dibînê û wê weke ku wê hizirvanên weke Austin ku wê bikin ku wê, bi felsefeyê wê, gotinan wê pêşbixin ew wê, weke çerçoveyek ku wê encamên şaş bîne wê bibînê û wê şîrove bikê. Minaq ew wê, zimên weke awayê xûy û rengê jîyane mirov wê bibînê û wê, bi zimên re gotinên giştî ên ku ew werina pêşniyarkirin wê karibê encamên şaş û xirab bi xwe re werênê li holê wê şîrovebikê û wê, di awayekê de wê li hemberî wê derkeve.

Di wê nûqteyê de wê, di rengekê de wê, di mijare zimên û hêza wê ya axiftinê de wê, di rengekê din de wê, weke mijarek din bê ku wê balê bikişênê li ser xwe û wê Searle wê, di wê nûqteyê de wê bixwezê ku ew xwe bigihênê têngîhiştinekê. Heta ku wê bikê û bixwezê ku ew rêgezên xiftinê ew di wê çerçoveyê de ew binivîsê. Wê li ser wê bisekinê.. Di wê çerçoveyê de wê, mijare axiftinê wê, di wê çerçoveyê de wê bi çalakitiya wê re wê çawa wê were hildan li dest wê, di wê rengê de wê, were dîtin ku wê bê hildan li dest. Wittgenstein wê mijare hêza axiftinê wê, di çalakiyê de wê, bixwezê ku ew bi awayê wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Lê di wê nûqteyê de wê ji ya rengê hizirkirina Searle ku ew

dixwezê rêgezên hizirkirinê derxê û bi wê temenê wê biafirênê wê hinekê cihê wê bihizirê. Ber ku wê Searle wê bixwezê ku ew di rengekê de wê, teorizekirinekê bi felsefeya zimên re wê pêşbizê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, di rengê rêgezên axiftinê de wê hinek şibînên nava hizirkirina searle û ya Wittgenstein de wê, weke ku wê hebê. Di wê nûqteyê de wê, wê, dema ku wê, di çerçoveya rêgezêkê bi jîyanê û weke di çerçoveya rêgezên leyistikê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Rêgezên axiftinê ên ku wê searle wê bi wê bihizirê wê, nedûrî ya rengê rêgezên zimanê leyistikê ê wittgenstein bin. Lê di wê nûqteyê de wê, wittgenstein wê, ne bi têngînek teorikî û ankû di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de ew wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê bi teori kirin wê di rengekê de wê weke weke têngînek bi hiş ku ew ji rewşa jîyanê wê weke dûrbikê wê, dibînê. Dûr dikê. Wekî din wê, li şûna di jîyanê de bibînê wê weke di xwe de wê bibînê. Ew wê di wê temenê de wê li hemberî wê di dîmenekê de wê bisekinê.

Di dîmenekê din de wê, searle wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Wê dema ku 'mamosteyek bibêjê spartekên ku wê mamoste dide çêdikim wê demê wê, tişteke ku ew weke pêwîste bikê wê bènê ser ziman. Ankû wê weke tişteke ew dikê wê bènê ser ziman. Em bi wê weke dikarin bihasibînin ku wê xwendavan wê ew wê, spartekê wê bikê. Li gorî Searle wê dema ku wê, çalakiyek axiftinê di nava mirovan de biserket wê hingê wê mirov wê li sedemên wê ne hizirê. Wê, bi sedema wê, dema ku em diaxifin, lêdipirsê wê li aliyên wê yên din wê weke ku wê ne hizirê. Lêpîrsîn û hwd wê bi rêgezên wê ve wê girêdayî bê. Di çerçoveya bandûrîya wittgenstein de ku em wê fahmbikin wê, di rengekê de wê, Austin û pearle wê, di rengekê de ew, funksiyonên zimanî wê li wan bihizirin û wê ji aliyên xwe ve wê, bi aliyên din ve wê pêşbixin. Wê di wê nûqteyê de têkiliya ziman û hizir di ahengekê de wê bi hev re wê çawa wê di rengekê de wê bi wê re wê hebê wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ku em, di çerçoveya dîroka felsefeyê de wê hildina li dest wê, karibê bibêjê ku wittgenstein wê, bandûrek mazin wê, bi wê li şûn xwe wê di pêşketina wê de wê bi felsefe û ziman û ankû ziman û felsefe bi têngîna dahûrîyê û hwd re wê, li şûn xwe wê bihêlê. Di mijare ziman û felsefeyê de wê, pêşxistinên Austin û pearle wê, di awayekê de wê, çawa wê, di rengekê de wê, bi zimanê rojane wê, mijare felsefeyê wê, di rengekê de

wê, weke ku wê pêşbixin û wê werênina ser ziman. Di mijare zimanê rojane û fahmkirina bi wê de wê, weke austin û pearle ku wê weke wittgenstein wê di hizirkirinên wan de wê, weke di awayekê de wê, were dîtin ku ew zimanê rojaneyî wê derxistina li pêş hizirvanên weke Strawson di çerçoveya xabatên dema duyem ên wittgenstein de wê, li ser mijarê wê bihizirê û wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê temenê wê hizirên xwe wê werênê ser ziman.

Ew jî wê weke wittgenstein wê, zimanê rojane wê weke weke zimanekê felsefeyî û fahmkirinê wê pêşbixê û wê werênê ser ziman wê li ser wê bisekinê. Xabatên wittgenstein ên dema pêşî wê, bi derpêşên ku wê weke ji aliyê nerîna russell ve jî wê werê herêkirin bi temenekê wê werê dîtin ku wê pêşbixê. Di dema duyem de wê, awayekê mantiqî ê ku ew pîr zêde hatî hûrgilkirin wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê pêşbixê û wê werênê ser ziman.

Xabatên wittgenstein wê, di rengekê de wê, di çerçoveya dema wê ya duyem de wê li wê bihizirê wê, di rengekê de wê, bi çerçoveyek lêpîrsînî ku wê dikarê bi aqilekê antropolojikî, derûnî û civaknasî û hwd wê bixwênê wê, were dîtin ku wê, werênê ser ziman.

Wittgenstein di dema duyem de wê felsefeyê û ziman wê di rengekê de wê ji hev cihê bikê. Wê dema ku ew bi têtîna weke 'ne karê felsefeyê ya ku ew tevli zimên bibê' ku wê werênê ser ziman wê, di wê nûqteyê de wê, bêtê ser ziman. Yanî bi gotinek din felsefe ziman sererast nekê. Wê dema ku wê ziman sererastkir wê weke ku wê di rengekê de wê, li gorî xwe û ankû nerînekê wê ew wê rast bikê. Wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bi wê hizra wê re wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, wittgenstein wê di nerînek rêgezî de wê li wê nûqteyê wê nêz bibê. ew rêgez jî wê bi têtîna her cûre û awayê kirinê re wê bi rêgezek 'xweşbînîyê' re wê, bi temen bikê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê, weke ku wê, di dema ronakbiriye de wê, mijarên cihê û ji aliyê hizirvan û filosofên cihê û hwd ve wê çawa wê werina ser ziman wê, di dîmenekê de wê weke ku mirov wê karibê wê weke minaq wê bide.

Di awayekê de wê hemû awa û rengên jîyanî û civakî wê di têtînek wekhev de wê, bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, her tişt wê bi temenê xwe û çavkaniya xwe wê werênê ser ziman. Yanî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê her tişt wê bi çavkaniya xwe re wê werênê ser ziman. Bi gotinek din wê dema ku em

bahsa rengê jîyane civakekê wê bikin wê weke pêwîst bê ku em bikevina nava wê de.

Li gorî wî hemû awayên jîyanê wê wekhev bin. Wê dema ku em bixwezina awa û ankû beşekê ji civakeê wê fahmbikin wê bikeve nava wê. Wê dema ku wê mirov wê bijîn û wê jîyane xwe wê werênina ser ziman û ankû wê rast û rayîbxin wê rêyên ji hev cihê wê bi şopênin û wê bi wê ew wê bikin. Lê di wê nûqtayê de wê, weke xosletekê wê yê ku mirov wê bikê wê weke hemû wê bi ziman wê ew wê were kirin û ankû wê bi ziman ew wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê rêgezên hevbeş, gelemper û gerdûnî wê di mijare fahmbikê û wê bibin û wê di temenê hizirkirin, kirin, fahmkirin û hanîna ser ziman jî bin.

Wê dema ku em di dewama wê de wê bahsa civakê bikin wê, di renekê de wê, weke ku wê were dîtin wê, jîyane civakê wê hem di temenê wê de û hem jî bi fahmkirina wê re wê, ziman wê hebê. Li vir wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, weke hinek aliyên wê yên ku mirov wê karibê wan di dewama wê de wan li wan bihizirê wê hebin. Minaq aktiviteyek ji derve wê karibê were rexnekirin bê? Yan jî wê tenê wê ji hundur ve wê weke rewşek ku ew were lêkolîn û fahmkirin bê. Wittgenstein wê dema ku ew wê di wê temenê de wê, hilde li dest wê, hebûna mirov wê bi aliyê wê yê civakî re wê, di renekê de wê, weke hizrên ku ew bi wê pêşdixê wê, bi felsefeyê û dervî felsefeyê wê weke aliyên ku wê bi zêdeyî wê bandûra wan wê were hîskirin jî bin. Li gorî wittgenstein ya ku mirov ji zindiyên din cihê dikê wê rewşa bikarhanîna zimanê mirov bê. Di dewama wê de wê bi wê pêşxistina fahmkirinê bê. Li gorî wî ziman wê bi tememî wê weke fenomenek civakî bê. Ya ku wê rêgezan wê were tabii kirin wê aktiviteyek axiftinekê bê. Ew wê di wê temenê de wê, di lêkolînên xwe de wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê lêkolînên li ser mirov wê bi temenekê civakî bin û di wê çerçoveyê de wê yên civakî jî mirov nikaribê ji têgînek mirovî dûr wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wittgenstein wê dema ku ew mirov lêkolîn dikê wê weke ku ew civakê lêkolîn dikê wê di dîmenekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li gorî wittgenstein ya ku wî ji zindiyên din cihê dikê wê ziman bê û ziman wê weke têgînek bi rêgezî a ku ew di çerçoveya hebûna civakî de wê li wê dihizirê.

Di dewama wê de wê dikarê wê mirov wê bibêjê ku ziman wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê bi mijare fahmkirinê a civakê ve wê girêdayî wê weke fenomenekê bê. Di awayekê de wê, dema ku ew wê

mirov û civakê wê lêkolîn bikê wê weke du têngînên ku ew di zikhev de û ankû ew bi hev re bin wê di dîmenekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, lêkolînên ku ew bi mirov dibin jî wê civakêtiyê di xwe de wê bihawênin. Herwusa yên ku yen ku ew bi civakî dibin jî wê di çerçoveyek ku ew bi mirovîtiyê di xwe de dihawênin wê bibin û wê, di wê rengê de wê li wan wê bihizirê.

Di mijare civakê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de ew wê li wê bihizirê. Ziman wê, weke aliyê mirov û ankû civakê ê bi aqil wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê de wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê din de jî wê karibê wê fahmbikê ku wê, mijare ziman û mirov û ankû ziman û civakkê wê, weke hinek fenomenên ku ew di wê çerçoveyê de ew karibin bi hev re bîn hildan li dest û fahmkirin bin.

Wittgenstein wê xabatên xwe wê li ser rewş û rengê fahmkirinê û derxistina li holê a wê rengê fahmkirinê wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, bi ya ku ew wê weke dîmenekê şenber wê bibê wê, li ser wê bisekinê. Di awayekê de wê, ya ku ew di wê kêlîkê de wê bibê wê, di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê, werênê ser ziman bê.

Wê dema ku em li mejuya felsefeyê binerîn wê heta ku wê were wê demê wê di gelek awa û badireyan de wê derbas bibê. Di demên piştî ronansên de wê, di rengekê de wê hin bi hin wê ji hev cihê kirina wê, çerçoveya wê aliyê wê yê şenber û ne şenber re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku em bahsa şenberiyê dikin û wê ji ya têngîna razberiyê wê cihê dikin em di wê nûqtayê de wê bi wateyek teybet wê li wê dihezirin. Ew jî wê di wê nûqtayê de bê ku wê çawa wê, di rengekê de wê bi mijare felsefeyê re wê, di awayekê de wê, pêşketina jiyânî wê di rengekê de wê bi wê re wê were fahmkirin bê.

Wê, di wê rengê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê, di reng û awayekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê ew bê. Di mijare felsefeyê de wê, wê, di demên hemdem de wê, bi zêdeyî wê bi aliyê wê şenberî ve wê, di dîmenekê de wê bibê û wê bidest hizirkirina wê were kirin. Ev aliyê ku wê Wittgenstein wê di hevrastiya wê hizirkirinê de wê bikê jî wê di wê temenê de bê. Di wê nûqtayê de wê, mantiqê gotina şenberiyê wê li ser ya dîyar ku ew dihê dîtin û dikarê

were derkkirin, fahmkirin û hwd re wê ava bê. Vajî wê ya razber wê weke ku ew, nikaribê were fahmkirin û derkkirin wê di wê rengê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, têgînên felsefeyê ku ew dibin wê weke bi têgînên mantiqî, derpêşî û hwd re wê, di renekê de wê, di xwe de xwediyê dîmenekê hizirkirinê bin. Wittgenstein wê, di wê rengê de wê,, b imijare hiş û hizirkirinê wê di xwe de hizirkirinê wê bixwezê sînorê wê derbas bikê û ankû wê qalibê wê bide şikandin û derbaskirin.

Ew wê, di çerçoveya xabatên xwe yên dema pêşî de wê bi ziman û mantiqê û derpêşên ku ew di wê demê de wê bînenê ser ziman re wê, di awayekê de wê bi wê re wê ew wê, werênê ser ziman. Di xabate wî ya pêşî de wê, weyna mantiqê wê di wê temenê de wê xwediyê rewşek fahmkirinê bê. Di dema duyem de wê, di renekê de wê weke ku wê were dîtin wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, weke aliyekê ku wê zêdetirî wê, ji wê rewşa mantiqê jî wê, derbasbûnekê wê were dîtin ku ew wê bikê. Ber ku ew wê, di wê nûqtayê de wê ya ku ew ji jîyanê û aheng û hevraziya wê ya bi fahmkirinê wê dûrbikê ew dixwezê pêşî ji wê re wê sînorê wê bikişênê. Di kirdeya wê têgîna sînorê de jî wê weke ji têgînên weke ya metafizîkê û hwd re ew sînor hatibê kişandin wê di reng û awayekê de wê weke ku ew wê bikişênê û wê ew wê werênê ser ziman.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare hizirkirinên me yên bi pîretikên me ve de wê çawa wê di wê temenê de wê, li wê bê hizirkirin ew wê di renekê de wê bi wê re wê, li ser wê bisekinê. Lêpîrsînên wî yên li ser mantiqê wê hinekê wê di wê çerçoveyê de bin. Wê di wê nûqtayê de wê dema ku ew mantiqê di wê rengê de wê ne têr dibînenê wê demê ew wê, li ser ziman re wê, çawa wê, derbas bikê wê di dema duyemîn a pêvajoya hizirkirinên xwe de wê, di dîmenekê de wê weke ku ew wê bide dîyarkirin.

Di dema duyem de wê bi zêdeyî wê mijare hizirkirinê a felsefeyê û zimanê şenber wê, di zikhev de wê hilde li dest û wê, li pêşîya têgîhên mantiqî û hwd wê, di wê nûqtayê de wê, ew wê, derxê li pêş. Ew wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di çerçoveya hizirkirina xwe ya bi gotina 'leyistika zimanî' de ku ew dihênê ser ziman wê, bi têgihek rêgezî wê di wê rengê de wê weke ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Ev jî wê weke aliyekê wê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê mijare hizirkirinê a bi felsefeyê û ziman re wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê, hilde li dest. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dema pêşî de wê, pêvajoyên hizirkirinê ên bi temenekê mantiqî ku wê bikê wê di dema duyem de wê derbasî bi temenekê zimanî ê hizirkirinê wê bikê û wê di wê çerçoveyê de wê, dîmenekê hizirkirinê wê bixwezê ku ew wê biafirênê û wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê, bi têngîna leyistika ziman re wê, weke ku em mminaq leyistika sedrencê wê hildina li dest wê, her gav û labitandina kevirê wê rewşek nû wê ne tenê wê bo wê kevirê labitandî wê biafirênê wê, her wusa wê di rewşa kevirên din de jî wê dîmenekê nû ê salixkirinê wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bikê û wê biafirênê û wê werênê ser ziman.

Ev jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê di dîmenekê din de jî wê mijare aqılmeşandinên ku ew bi wê çerçoveyê wê dibin wê çawa wê di dîmenekê de wê, bên fahmkirin wê bi wê re wê li ser wê bisekinê. Aqılmeşandinê wê bi rewşên jîyanê ên ku ew dibin û bi wê 'awayê jîyanê' ê ku ew dibê û ankû diafirê re wê, li wê bihizirê û wê bi çerçoveya wê ya heyî re wê, di dîmenekê şenber de wê bixwezê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Mijarên ku wê di felsefeya hemdem û ankû felsefeya dema hemdem de wê derkevina li pêş wê, di dîmenekê de wê bixwezê ku ew wan di awayekê de kifşbikê û wan derxê ji aliyê xwe ve wê bigihênê li awayekê fahmkirinê. Ew wê, di awayekê de wê, di dîmenekê de wê mijare ziman wê, rewşên pîretikên ku ew dibin û ankû rûdidin wê çawa wê, di awayekê de wê bi gotin bikê wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê gotin wê, bi xwe re wê xwediyê dîmenekê 'fahmkirinê' bê. Lê ji wê zêdetirî wê, awayekê din ê demkî wê bi fahmkirina wê demê re wê, bi wê fahmkirinê re wê di ahengekê de wê weke ku wê bibê. Ew wê, di nava wê rewşa fahmkirinê û ya fahmkirina gotinê û hwd de wê, di ziman de wê, levkirin û levnekirinên nava wê bi hizir û aqilê xwe wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev jê wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di wê

çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Wê di dema duyem a hizirkirinê de wê, ji rewşên mantiqî zêdetirî ên zimanî û bikarhanînê û hwd re wê, li ser fahmkirina wan wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê û çerçoveyê wê dîroka felsefeyê de wê dîmenekê giring ê fahmkirinê û têgihiştinê wê di dîmenekê de wê, bîne ser ziman.

Çavkanî:

- *Hacker, P. M. S. (1986). *Insight and Illusion: Themes in the Philosophy of Wittgenstein*. Oxford: Clarendon Press
- *Hacker, P. M. S. (1996). *Wittgenstein's Place in Twentieth Century Analytic Philosophy*. Oxford, UK; Cambridge
- *Harré, Rom (2005). *Wittgenstein and Psychology: A Practical Guide*. Burlington
- *Kitching, Gavin (2003). *Wittgenstein and Society: Essays in Conceptual Puzzlement*. Burlington, Vt.: Ashgate
- *McGuinness, Brian (1988). *Young Ludwig: Wittgenstein's Life*. Oxford: Clarendon Press
- *Sterrett, Susan G. (2005). *Wittgenstein Flies a Kite: A Story of Models of Wings and Models of the World*. New York: Pi Press
- *Grayling, A. C. (2001). *Wittgenstein: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- *Tully, James(1995). *Strange Multiplicity: Constitutionalism in an Age of Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press,
- *Padilla Gálvez, J(2010)., *Philosophical Anthropology. Wittgenstein's Perspectives*. Frankfurt a. M.: Ontos Verlag,
- *Luchte, James (Spring, 2009). "Under the Aspect of Time ("sub specie temporis"): Heidegger, Wittgenstein, and the Place of the Nothing", *Philosophy Today*, Volume 53, Number 2
- *Peterman, James F. (1992). *Philosophy as Therapy*. SUNY Press
- *Baker, G.P. and Hacker, P. M. S(1985). *Wittgenstein: Rules, Grammar, and Necessity*. Blackwell,
- *Baker, G.P. and Hacker, P. M. S(1990). *Wittgenstein: Meaning and Mind*. Blackwell,
- *Creegan, Charles (1989). *Wittgenstein and Kierkegaard: Religion, Individuality and Philosophical Method*. Routledge
- *Edwards, James C. (1982). *Ethics Without Philosophy: Wittgenstein and the Moral Life*. University Presses of Florida.

Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2016